

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

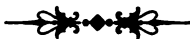
УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, † Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА проф. Унив. у Београду

КЊИГА IX

ШТАМПАЊЕ ОВЕ КЊИГЕ ПОТПОМОГНУТО ЈЕ ИЗ ЗАДУЖБИНЕ
д-ра ЉУБ. РАДИВОЈЕВИЋА С. К. АКАДЕМИЈЕ

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1930

Језик Петра Зоранића

ЗАДАРСКИ ДИЈАЛЕКАТ У ПОЧЕТКУ XVI ВЕКА

У В О Д

Чакавски дијалекти привлачили су одавно а и данас привлаче нарочиту пажњу научника. Њихове архаичне особине, често тако различне од црта књижевног штокавског говора, њихове границе у садашњости и прошлости, њихови односи према штокавским дијалектима — све је то претстављало свестрано интересантне и сложене проблеме наше дијалектологије и историје језика чијем се проучавању радо приступало. И зато су им разни испитивачи садашњости и прошлости нашега језика посветили многе расправе.

Радовима Јагића, Даничића, Лескина и многих других, а у последње време нарочито Белића и Решетара, велики део тих проблема већ је доста добро расветљен. Описани су на разним местима чакавске територије поједини локални говори, приближно су утврђене њихове садашње и раније границе, проучена су многа детаљна питања њихова развоја из области гласова, акцената и облика, и најзад, прилично су разјашњени њихови односи према штокавским дијалектима.

Па ипак, поред свега тога, при расправљању појединих питања чакавске дијалектологије наилази се још увек на осетне празнине и недостатке. Неки пут се лута у одређивању граница извесних дијалекатских црта и груписању локалних говора у веће целине, у објашњавању порекла појединих особина, у одређивању времена и места њихова јављања, њихова ширења и укрштања, у тумачењу утицаја једних говора на друге итд. Други пут се грешу у класификацији говора и одређивању њихових карактеристичних црта. Тако се, на пр., чак и она врло важна и доста стара диференцијација источних и западних чакавских говора према развојку прасл.

џ, љ и др. црта, на основу које је Белић (*Диал. карта 7, Глас LXXVIII* 78—80, *R Sl III* 86—88) извршио поделу чакавских дијалеката на две главне групе, у неким расправама потпуно занемарује, целокупни чакавски дијалекат узима се као једна целина, па се на тај начин особине једне групе приписују другој.

Узроци тих недостатака су разне природе. С једне стране, „има врло мало добро описаних чакавских дијалеката на различним местима њихова простирања“ (Белић, *Глас LXXVIII* 82). С друге стране, нема довољно засебних и исцрпних студија о језику многобројних чакавских језичких споменика, писаних у различним чакавским крајевима и у различна времена. Најзад, досадашња проучавања чакавских говора нису равномерно распоређена на поједине чакавске крајеве. Претежна већина радова и описа тиче се говора који спадају у западночакавску групу. Говори источночакавске групе, међутим, који су по своме географскоме положају, на граници према штокавским говорима на истоку, од нарочите важности за правилно просуђивање питања о некадашњим узајамним односима двају основних дијалеката српскохрватског језика, врло су мало проучени. Истина, њихово проучавање је скопчано с већим тешкоћама, него што је то случај са говорима прве групе. Источночакавски говори су, као што је познато, у току XV и XVI века нешто услед сеобе њихових претставника испред турске најезде, а нешто и због мешања са штокавским говором нових насељеника, изгубили велики део своје територије, источни део Хрватске до Купе, Лику и Крбаву, крај западне Босне, уколико су је заузимали, и севернодалматинско копно, тако да се данас слика неких некадашњих локалних говора може добити само помоћу реконструкције, на основу старих језичких споменика писаних у тим крајевима, и поређењем са говорима који су до данас очувани у Хрватској, западно од линије Карловац—Оточац—Сењ, на уском приморском појасу око Задра, Шибеника, Трогира и Сплита, и на острвима према далматинској обали до половине Пељешца. Али таквих реконструктивних радова готово и нема, осим Решетарове студије „Језик приморских лекционара XV вијека“ (*Rad CXXXIV* 80—160, *CXXXVI* 97—199), као што нема ни добрих и исцрпних описа појединих очуваних говора. Има само неколико краћих описних радова, неједнаких по вредности, о неким месним говорима Хвара, Виса, Корчуле, Пељешца и Дугог Отока, док „о средњечакавском острвском говору, о чакавском икавском у Далмацији и Хрватској има само незнатних бележака“ (Белић, *Глас LXXVIII* 80).

(северозападно од Скрадина) из 1492 (*A C 136*). Разуме се да се и сведочанства ових споменика не могу узимати апсолутно, него са резервом, пошто није познато порекло њихових писара.

Старао сам се да дам што потпунију и што свестранију слику гласовног и морфолошког система Зоранићева језика, износећи за сва питања од значаја цео материјал, да би други испитивачи могли вршити поређења. Уз сваки пример наводио сам и страну књиге и број реда на страни, бројећи све редове сложене у тексту, осим заглавља *Petar Zoranić* и *Planine* у врху појединих страна. (Грешком је на стр. 19 изостављен при бројању први ред с речју *Vlade*, тако да су редови бројани почев од првог стиха *Lipost tva* итд.). Слово *n* уз број стране значи да се пример налази у напоменама са стране, ван текста. Слова *a* и *b* иза броја стране и реда значе први одн. други стубац на оним странама на којима је текст сложен у два ступца. Знак $\times$ с неким бројем у загради иза броја стране или реда [на пр. 66 ($\times 5$), или 10 ($\times 2$)] значи да се дотични пример толико пута налази на тој страни, или у том реду.

СКРАЋЕНИЦЕ:

- Z* = Zadarski lekcionar, издао М. Rešetar, Djela Jugoslav. Ak. zn. i umj. XIII, Zagreb 1894;
- B* = Lekcionarij Bernardina Splićanina, изд. Т. Maretić, Djela Jug. Ak. zn. i umj. V, Zagreb 1885;
- K* = Odlomak starog slovenskog rukopisnog evangelijara, изд. Franjo Radić, Glasnik zem. muz. za B. i H. III, 254—262, и János Melich, Miskönyv a XIV századból, Magyar könyv-szemle XI 33—46;
- Š* = Šibenska molitva, изд. Ј. Milčetić и Јосо Milošević, Starine XXXIII 572—592, са снимцима;
- Red* = Najstariji datovani spomenik hrvatske gotice, изд. поp Vinko Premuda, Nast. Vjesnik XXXVI (1928) 81—98;
- A C* = Acta Croatica, изд. Ivan Kukuljević Sakcinski, Zagreb 1863 (бројеви означавају бројеве аката);
- П П* = Старе српске повеље и писма, изд. Љ. Стојановић, Збор. за ист. јез. и књ. срп. нар. Срп. кр. ак., Београд — Ср. Карловци 1929;
- St P* = Stari pisci hrvatski;
- R J A* = Rječnik Jugoslavenske akademije;

Белић, *Замѣтки* = Замѣтки по чакавскимъ говорамъ, Изв. Отд. русс. яз. и слов. XIV (1909), кн. 2 (цитати по за-себном отиску);

Белић, *Діал. карта* = Діалектологическая карта сербскаго языка, Статьи по славяновѣдѣнію II, 1—59, С. Петербургъ 1906; — и обичне скраћенице часописа и периодичних публикација:

J Ф = Јужнословенски филолог,

R Sl = Rocznik slawistyczny,

J Arch = Archiv für slavische Philologie,

Z sl Ph = Zeitschrift für slavische Philologie,

Р Ф В = Русскій филологическій Вѣстникъ,

Rad, Глас и сл.

П Р В И Д Е О ТЕКСТ, ГРАФИЈА И ОРТОГРАФИЈА, МЕТРИКА

А. Т Е К С Т

§ 1. *Планине* су до нас дошле у једном једином засада познатом примерку штампаном у Млецима 1569 године под насловом: *Planine che zdarxe ufebi Pifni pete po Paltirich, Pripouifti i Pri-tuori Junachou i Dechlic i Mnoge oftale stuari sloxene po Petru Zor-nichiu Nignaninu.*

In Venetia, Appresso Domenico Farri, in contrata di S. Antonino. MDLXIX. — С. Т.

Посвећене су Матији Матијевићу, нинском канонику, који је Зоранићу био учитељ. Тај се примерак налази у библиотеци Југославенске академије у Загребу.

Не зна се поуздано ни је ли то једино издање Планина, ни кад је приређено, за животога Зоранићева, или после смрти. Будмани мисли да је посмртно, сматрајући да Зоранић иначе „не би био дао штампати писмо Матијевићу (који је јамачно онда био мртав) онако као што га бијаше написао 33 године прије“ (*St P XVI, VI*).

§ 2. На основу тога примерка приредила је Југославенска академија знаности и умјетности у Загребу у редакцији П. Будманија ново издање савременим правописом штампано у XVI свесци збирке „*Stari pisci hrvatski*“, 1888 године, заједно са делима Антуна Сасина и Савка Гучетића Бендевишевића. У уводу је неколико података о личности Зоранићевој, црпених искључиво из његовога дела (стр. V — VIII), претрес Зоранићева метра (стр. VIII — XII), мало бележака о графици оригиналног издања (стр. XII — XIII) и 3 стране текста прештампана оригиналном графицијом ради угледа (стр. XIII — XIV).

Иако је несравњиво боље при испитивању језика једног књижевног споменика служити се оригиналним рукописом или првим

издањем, ја сам за овај рад употребио то ново издање. Оно је приступачно свакоме, док се јединим примерком старог издања може користити једино у библиотеци Југославенске академије у Загребу. У поређењу са неким другим издањима Старих писаца, Будманијево је издање релативно добро. Треба нарочито истаћи његов умешни поступак што је свуда у транскрипцији оставио неизмењену ознаку *f* за глас *v*, иако је мислио да је „можебити разлог с којег су стари писци овако употребљавали ово слово био само тај да се не би читало *и* мјесто *v*“.

§ 3. Наравно, то никако не значи да је ново издање и сасвим добро, и да може потпуно заменити старо, јер и оно пати од извесних недостатака заједничких свима издањима Старих писаца које је поводом II издања Гундулићевих дела лепо истакао Решетар (*Slavia II* 143 и д.). Модерном транскрипцијом је често померен карактер неких језичких појава. Речи са slabим *j*, на пример, транскрибоване су тако да се о његовом пропуштању не може на основу издања ништа поуздано закључити. Обично је пропуштено слабо *j* реконституисано, исп. у последњој глави (коју доносимо у оригиналној графици, § 28): *prijateļ* 94₂₅ (× 3), ₂₆, место оригиналнога *priategl*, *prijateļa* 94₂₆, 95₃, м. ориг. *priategla*, одн. *priategļa*, *prijatu* 94₁₁, м. ориг. *pryatu*, *hitrijami* 94₁₄, м. ориг. *hitryami*, *božija* 95₁₀, м. ориг. *boxia*, *zmije* 94₃₅, м. ориг. *zmye*, *nije* 67₃, м. ориг. *nie*, *opiješ* 67₁₉, м. ориг. *opies*; и међу речима: *Boļe ti je* 67₂₇, м. ориг. *Bogle tye*, *Ki je* 66₁, *ki je* 66₂, м. ориг. *Chie*, одн. *chye* итд. Неки пут је такво пропуштање сасвим рђаво интерпретирано: *ako t' je drago* 22₁₂, м. очигледног *ako ti-e* (тј. *ti je*) *drago*, *da t' je umriti*, 94₁₂ м. *da ti-e* (тј. *ti je*) *umriti*, ориг. *datye*, *ča m' je viditi* 64₃₈, м. *ča mi-e* (тј. *mi je*) *viditi*, *pojmaše* 90₁₄, м. *poimaše* (тј. *pojimaše*), *zajsto* 15₁₃, м. *zaisto*, *Adrijno primorje* 37₃₂, м. *Adrino* (тј. *Adrijino*) *primorje* итд. Исто тако неоправдано је реконституисано редуцирано *j* у примерима *vij* 79₃₂, ориг. јасно *ui*, и *vijte* 74_{41a}, ориг. јасно *uite*, јер је редукација *j* у оваквом положају и иначе честа, тако да ју је и сам Будмани у већини случајева оставио нетакнуту, означивши је апострофом.

§ 4. Недостатак је и то означавање апострофом редукације слабог *j*, а и других гласова на крају речи, чак и у прози. На тај начин су поједине несумњиве особине живог народног говора Зоранићева времена претстављене као вештачке творевине које потичу од самог писца. На пр. *hoti'* 51₃₁, 81₃₆, *hti'* 34₂₀, 78₃₉, *napi' mi se* 40₁₅, *odkri'* 31₃₆, *vi'* 91₇, *povi'* 22₁₂, *razvi'te* 63₁₁, (sic!), место просто

hott, hti, napi, odkri, vi, povi, razvite. Затим код редукције самогласника на крају : *kako j' po naravi* 17₂₂, *ča j' triba* 33₁₅, *kako j' običaj* 44₁₃, *tu j' ukopana* 46₇, *tako j' hotila* 51₂₉, *hod'* 12₃₅, *ali t'* 88₃₁, место *kako j po naravi, hod, alit* итд.

У *hoc'* (2 л. ј. сад. вр.) 66₉ (×2)₁₀ (×2), 68_{19, 35}, *č'* 30₁₄, 67₂₆, 68₂₀, 78₈, *pec'* 73₂₁, и *mož'* 7₂₆, 19₉, 67₃₁, 73₁₈ и немамо редукцију, него други појав.

У примерима из стихова : *Obaruj život sfoj od stvar' ke ti ude* 67, и *bože j' hot i ude od stvar' odkloniti* 67₉, именица *stvar* има јамачно облик ген. sg. према основама на -a (основе на -i се са њима врло често мешају), па је опет апостроф био непотребан, јер изопачава карактер облика.

Најзад има и недоследности у транскрипцији неких гласова, у одвајању или састављању речи : *špiļu* 7₃₁ и *spiļe* 12₂₇, *crvak* 6₃₉ и *črva* 49₂, *črno* 7₈, *črčki* 17₁₂, 69₁ итд., *vražija* 14 *n* и *vražja* 15₁₀, *n* и сл., *ujisto* 24₁₇ и *u jisto* 89₂₉, 94₂₃, 95₅, *toti* 15₄ и *to ti* 89₁₅, *nalazno* 7₄ и *na lazno* 13₂₅ *mnogokrat* 38₃₈₋₉ и *mного krat* 14₁₉, *aliti* 8₄₁, 8 и *ali t'* 88₃₁ итд.

§ 5. Исто тако није редак ни случај да је погрешним читањем поремећен и смисао појединих облика, речи и реченица. Ја сам, на пример, без упоређивања са оригиналом, на основу самог Будманијевог текста, довођењем у везу облика, израза и паралелних места, констатовао приличан број грешака које треба исправити :

Стр. 3 ₁₉	место <i>reše</i>	треба <i>rese</i>
4 ₅	" <i>vižbalo</i>	" <i>uvižbalo</i> (ориг. <i>uuixbalo</i>)
6 ₃₀	" <i>strasne</i>	" <i>strašne</i>
6 ₃₆	" <i>gračca</i>	" <i>gracka</i>
8 ₄	" <i>lupivš koga</i>	" <i>lupi us koga</i> (исп. 16 ₂₀ : <i>Još ja kako človik us koga živući trisk lupi</i> итд.)
8 ₂₀	" <i>lutuju</i>	" <i>lutu ju</i> (ориг. <i>glutu yu</i> , исп. 18 ₂₃ <i>a meni ju i haj.</i>)
9 ₃	" <i>Tim'</i>	" <i>Ti m'</i>
10 ₂₄	" <i>pošili</i>	" <i>posili</i>
12 ₃₈	" <i>prikazaše</i>	" <i>prikaza se</i>
13 ₁₉	" <i>navrsiše se</i>	" <i>navršiše se</i>
14 ₃₁	" <i>gospodčem</i>	" <i>gospodčem</i>
14 ₃₇₋₈	" <i>svemogoga</i>	" <i>semogoga</i> (ориг. <i>semogoga</i> , исп. и <i>semogi</i> 65 ₁₂ , <i>semoga</i> 44 ₁₆ , <i>semoguč</i> 32 ₂₁ , <i>semoguci</i> 65 ₈ .)
15 ₅	" <i>ok' ogná</i>	" <i>okoña</i> (исп. 70 ₃₄₋₅ : <i>i pogub u kom Velevij okoña</i> , 70n <i>Okon Velebića</i>)

15 ₁₇	место <i>jadernih</i>	треба <i>jadrnih</i> (исп. 19 ₃₃ , 23 ₂₁ , <i>jadrna</i> 18 ₃₁ , <i>najjadrnija</i> 19 ₂₆)
17 ₂₆	" <i>mañe</i>	" <i>magne</i> (ориг. <i>magne</i> , исп. <i>mag-nutje</i>)
19 ₁	" <i>prozorom</i>	" <i>pozorom</i> (исп. 19 ₁₁ : <i>jer ljubki, primili, sokolski pozor tvoj</i>)
21 ₁₀	" <i>ne</i>	" <i>ni</i> (ориг. <i>ni</i>)
25 ₉	" <i>veselenju</i>	" <i>veseļenju</i>
25 ₁₉	" <i>s kem je</i>	" <i>s ke m' je</i>
26 ₃₂	" <i>smiza</i>	" <i>smiša</i>
27 ₁	" <i>urek</i>	" <i>ureh</i>
28 ₁₀	" <i>tetacih</i>	" <i>Tetačić</i> (исп. Dr. T. Matić, P. Zoranić 7, <i>J Arch XXXVI</i> 177—181)
28 ₃₁	" <i>Jovi</i>	" <i>ñoj</i> , или <i>joj</i>
29 ₂₂	" <i>krozi nemnoge</i>	" <i>kroz ine mnoge</i> (исп. 4 ₃ : <i>da u jinih mnogih skrbljivih pećalah jesam</i>)
31 ₂₁	" <i>prid vratja</i>	" <i>pridvratja</i> (исп. <i>pridvratja</i> 33 ₁₀ , 35 ₁₅)
33 ₁₂	" <i>smisan</i>	" <i>smišan</i>
37 ₂₈	" <i>cviće</i>	" <i>cvitke</i> (као што је 4 ₂₃)
39 ₂₉	" <i>raskošno</i>	" <i>raskošo</i> (ориг. јасно <i>rascoso</i> , исп. и 88 ₈ Будманијево <i>raskošo</i>)
39 ₃₆	" <i>razčiniti</i>	" <i>razciniti</i>
41 ₂₈	" <i>jednomu obličju</i>	" <i>jednomu u obličju</i>
42 ₂₇	" <i>od dubaca hoteci</i>	" <i>od duba za hoteci</i> (исп. <i>za hoteci korablu potopiti</i> 47 ₂₅ , <i>za hteć najedno van iziti</i> 45 ₂₈₋₉)
43 ₁₃	" <i>nic</i>	" <i>nič</i>
49 ₁₃	" <i>oholast</i>	" <i>oholost</i> (исп. 15 ₁ и сл.)
49 ₂₀	" <i>poopcaše</i>	" <i>popcaše</i> (ориг. јасно <i>popchiasce</i>)
51 ₃₇	" <i>zadati</i>	" <i>zaditi</i> (ориг. јасно <i>zaditi</i> , дакле * <i>zaděti</i>)
52 ₂₉	" <i>s imenom</i>	" <i>simenom</i>
54 ₂₃	" <i>u zracih</i>	" <i>u zrakih</i> (ориг. јасно <i>uzrachih</i> , исп. на пр. <i>u jekih</i> 12 ₁₁)
57 ₁₄	" <i>javiše</i>	" <i>javi se</i>
60 ₁₀	" <i>dobrovoļnoj</i>	" <i>dobrovoļno j'</i>
60 ₁₆	" <i>blaženij'</i>	" <i>blaženi</i>
64 ₆₆	" <i>ļubeću</i>	" <i>ļube ću</i>
66 ₁₃	" <i>okusiti</i>	" <i>skusiti</i> (ориг. <i>šchufiti</i>)
67 ₃₈	" <i>čim</i>	" <i>kim</i>

69 ₈₁	место <i>tetacih</i>	треба <i>Tetačić</i> (исп. напред 28 ₁₀)
77 ₁	„ <i>tuzlicu</i>	„ <i>tulicu</i> (исп. <i>tulca</i> 43 ₉ , <i>tulicom</i> 60 ₃₆)
76 ₁₃	„ <i>bijaše</i>	„ <i>bujaše</i> (ориг. јасно <i>buiase</i>)
78 ₂₃	„ <i>užitku</i>	„ <i>u žitku</i>
79 ₁	„ <i>nestani</i>	„ <i>ne stani</i>
82 ₁₅	правилно је <i>tukof</i> , а <i>duhov</i> није могуће	
84 ₈	место <i>razume kim</i>	треба <i>razumećim</i> (исп. 41 ₁₄ <i>ka prosecim milosti ne kratī</i>)
84 ₁₁	„ <i>sebar</i>	„ <i>srebar</i> (ориг. јасно тако, исп. и у <i>Z, Rad CXXXVI</i> 180)
90 ₁₄	„ <i>pojmaše</i>	„ <i>pojimaše</i> (или <i>poimaše</i>)
92 ₇	„ <i>ne razčiñenje</i>	„ <i>nerazciñenje</i>
93 ₁₁	„ <i>bdijah</i>	„ <i>bjah</i> (ориг. јасно <i>biah</i> , шток. <i>бѣах</i>)
94 ₃₉	„ <i>jinak ofvo</i>	„ <i>jinakovo</i> (Тако чита и Dr. T. Matić, <i>op. cit.</i> 51)
95 ₁₃	„ <i>starac</i>	„ <i>tarac</i> (ориг. јасно <i>tarac</i> =„мољац“).

§ 6. Има и штампарских грешака које је Будмани погрешно исправио, или пропустио :

Стр. 6 ₈	место <i>nići</i>	треба <i>niki</i> (ориг. <i>Nic</i> , али иначе овај заменички придев долази увек у облику <i>niki</i>)
12 ₈	место <i>ñehova</i>	треба <i>ñegova</i>
17 ₄	„ <i>us to 'e zahvalih</i>	„ <i>us to se zahvalih</i>
18 ₅	„ <i>ogrnih</i>	„ <i>ogrlnik</i> (или <i>ogrnik?</i>)
31 ₃₉	„ <i>ustranovitifši</i>	„ <i>ustanovitifši</i> (исп. <i>ustanovicen</i> 38 ₂₆)
53 ₃	„ <i>mladićicu</i>	„ <i>mladiću</i> (или <i>mladića?</i>)
69 ₃₄	„ <i>trudbo</i>	„ <i>trudno</i>
75 _{19a}	„ <i>misecim</i>	„ <i>misecem.</i>

§ 7. Осим тога, проучавање Зоранићеве графије и ортографије, и појединих особина његова језика упућује на друкчију интерпретацију следећих примера:

6 ₃₉	место <i>crvak</i>	треба <i>črvak</i> (§ 182)
13 ₂₅	„ <i>ļudih</i>	„ <i>ļudi</i> (§ 195)
14 ₁₉	„ <i>mного krat</i>	„ <i>mnogokrat</i>
15 ₃₂	„ <i>na srid</i>	„ <i>nasrid</i>
16 ₁₄	„ <i>meju</i>	„ <i>meja</i> (§ 157)
17 ₉	„ <i>malne</i>	„ <i>mane</i> (§ 192)
17 ₂₈	„ <i>u toj</i>	„ <i>utoj</i>
18 ₂₆	„ <i>malo krat</i>	„ <i>malokrat</i>

19 ₄	место	<i>srdāce</i>	треба	<i>srdace</i> (§ 180)
19 _{10, 36}	"	<i>srdācu</i>	"	<i>srdacu</i> (§ 180)
26 ₈₄	"	<i>misļu</i>	"	<i>mtslju</i>
29 ₁₂	"	<i>ustačca</i>	"	<i>ustaca</i> (§ 180)
38 ₂₉	"	<i>već krat</i>	"	<i>većkrat</i>
39 ₁₂	"	<i>meju</i>	"	<i>meja</i> (§ 157)
39 ₃₄	"	<i>u tome</i>	"	<i>utome</i>
40 _{2, 9}	"	<i>u to</i>	"	<i>uto</i>
47 ₈₇	"	"	"	"
49 ₁₈	"	<i>uñilosti</i>	"	<i>u gñilosti</i> (§ 180)
50 _{35, 36}	"	<i>u toj</i>	"	<i>utoj</i>
51 ₂₀	"	<i>u to</i>	"	<i>uto</i>
52 ₁₉	"	"	"	"
54 _{8, 18}	"	"	"	"
61 ₁₃	"	<i>u vruži</i>	"	<i>vruži</i> (§ 120)
63 _{28a}	"	<i>v ognju</i>	"	<i>u ognju</i> (§ 120)
68 ₂	"	<i>udih</i>	"	<i>udi</i> (§ 195)
74 _{20b}	"	<i>f frimena</i>	"	<i>frimena</i> (§ 120)
74 _{41a}	"	<i>vijte</i>	"	<i>vite</i>
79 ₃₂	"	<i>vij</i>	"	<i>vi</i>
83 ₃₈	"	<i>u srid</i>	"	<i>usrid</i>
86 ₃₂	"	<i>u to</i>	"	<i>uto</i>
89 ₂₉	"	<i>u jisto</i>	"	<i>ujisto</i>
91 ₁₉	"	<i>v vrimenth</i>	"	<i>vrimeni</i> (§§ 120, 195)
93 ₁₀	"	<i>u to</i>	"	<i>uto</i>
94 ₂₃	"	<i>u jisto</i>	"	<i>ujisto</i>
95 ₅	"	"	"	"

Најзад, треба изоставити апостроф у свима примерима наведеним у § 4, уопште свуда у прози, и у следећим примерима из стихова: 'voj 22₃₅, 35₁₁, 'vih 61₂₀, 've 73₁₁, 'spod 72₂₈, 'zmeju 72₈₁, 'zreć 34₈, 'zit 21₃, 'zide 15₂₀, 'zustit 63_{10a}, 'zvor 64_{10b} и сл.

Б. ГРАФИЈА И ОРТОГРАФИЈА

§ 8. Планине су штампане латинском азбуком која је састављена од ових 25 слова:

a, b, c, ç, d, e, f, g, h, i, j, l, m, n, o, p, q, r, s, ſ, t, u, (велико *V*), *x, y, z*. Гласове означава, осим тога, и надредни знак ~.

§ 9. Само са 10 од тих слова обележава се увек један једини и исти глас: *a, b, d, e, f, h, m, o, p, r, t*. Осталим словима означавају се по два, три, или и четири гласа:

- ç — ц: *çuitach, çaruach, chonça, junçu, razçuiglien, Glubciçu, goşpodariça*, и
 — ч: *çuyach, çudechse, çlouich, reçe, daleçe, plaçuch, zaç*,
- g — z: *gdo, goyechi, toga, uxgano, brusgom, prignuf, dug, neg*, и
 — j: *gine, gîftini, gimenom, mogim, brogi, ugîsto, bogi, gogi*,
- s — c: *suncen, straha, sfoga, sfud, osta, zamislifse*, и
 — ш: *mores, tratis, naperuyes, protriznis, yzaslaşam, neznasli*
 итд.,
- u — y: *V to, Vşebi, umriti, fuz, nauch, ruchu, praznuyuchi*, и
 — в: *uechma, uode, Vila, ulaft, urit, urugliu, duorna* итд.,
- x — ж: *xitach, xigliach, blixicha, prixiuiti, traxechi, tuxechse, тох, Bix*, и
 — з: (ретко, као случајно, или чак и грешком): *ихтохло, uoxiti, Raxum, uexan, ulioch, raxlichimi, yzcxhni*,
- y — u: (обично у почетку речи, ређе у средини или на крају):
y, yz, yzayde, yzaznati, peryuoy, Maryiu, obucaya, upazyfse, и
 — j: *ya, yer, yur, yedna, moye, pouuch, duiyu, usayen, osloboyen, izchaya, moy, obicay, magnutyе* итд.,
- z — а: *za, zayde, Zorice, blizu, chrozi, fuze, prez, fuz, yz*, и
 — ж: (врло ретко, као случајем или грешком): *ubozenye, zelech, zestochо, uuizban, Tuzbeni*,
- n — н: *na, ne, meni, yedna, gîmenom, pran, uzoren*, и
 — њ: (ретко, само иза g, по свој прилици да се не би писало ggn): *ognen, gnilost, ugnilosti, gnif*,
- l — л: *led, lazniye, çlouich, blixicha, dil, mogal, pisal*, и
 — љ: (као код n = њ ретко, само иза g): *omaglen, uagleni*,
- ~ — м: *tachouñ, framñ, gimenñ, plâ, præda, vazãsi*, и
 — н: *yedã, slobodã, milosardã, priftãcha*.

Овај знак се ипак употребљава доста ретко, само на месту *m*, *n* који стоје на крају слога или речи. Маретић наводи и један пример у коме је употребљен за *n* у почетку слога: *plemeñita* (*Ist. hrv. prav.* 25), али је то свакако изузетно, грешком, или можда под утицајем графиције у облику пом.—ас. sg. и gen. pl. *plemẽ* (реч је мушког рода!)

- f — c: *fam, febe, fuze, farce, zdafi, mifecem, xestoch, fuidocastuu*,
 — ш: (ређе): *uzuiſa, uafih, piſuchi, ulifi, meſtriyom, zdufom*,
 — а: (ретко): *ſglit, niſech, brusgom, moſga, giſdat, uſdiſuchy*.
- c — ц: *cuitof, lica, ptica, sunce, mifecem, tamnicu, sudcu, tarac*,
 — ч: *ca, caſti, cisto, clouich, rece, obicay, otacaſtuo, zac, ric*,

— *к*: *Cim, clece, croz, scarbi, recosce, ocrugnenim, nebesca, napocot, tolicoy,*

— *ћ*: (сасвим ретко, јамачно грешком): *umicstuo.*

Знаци *q* и *j* нису у ствари засебна слова, и долазе врло ретко, *q* увек у вези са *u* за обележавање групе *kv*: *ofquarniti, ofquargneni,* а *j* на крају речи у вези са *i*, за означавање дужине: *gij, ugij, oblacij* (instr. pl.). Маретић мисли да овако *ij* долази грешком место *y*, (*Ist. hrv. prav.* 25), али је из горњих примера, које он наводи, јасно да је на тај начин обележена дужина вокала *i*.

§ 10. Поједине гласове означавају и комбинације слова:

ar, er — *г*: *farca, garlu, barxe, uzdarxat, uarxe, starxe, ofquargnen, marhcati, tuardimi, — zauernuh, osquergnen, berda, uerh, cerglenim,*

gn, gni — *њ*: *gnu, gnihoue, magne, cignu, sumgnu, ogagn, nepomgna pochlagnam, mgnu, — sumgnie,*

gl, gli, gly — *љ*: *glubi, gludi, glutu, chreglut, zemgli, smiglenya, priategl, — uagliu, trubglia, xigliach, zegliay, priateglia, boglie, lagglie, pochripglien, — uruglye,*

sc — *ш*: *bifce, gouorafce, iafgnafce, pochrifce, uafce, prisadsci, — c*: (врло ретко): *fce, rescim,*

ch — *к*: *cha, che, chacho, chonca, chip, chrozi, techuchi, flatchoft, rechfi, xitach, roch, mrach, trifch,*

— *ћ*: *stechi, goyechi, utafchine, cudechje, uechma, rech, noch, mladich,*

— *х*: (пеће): *starich, poznach, odchrich, izchaya, pifach, pech,*

chi, chy — *ћ*: *chie, bitchies, tafchie, suischienim, chiudi, — Nesrichya, tebichye, nefrichye, hochyu, chyudi, chyutim, uechye,*

gi, ij — *ј*: (сасвим ретко): *sigiafce, gioy, — obicaij, ijoy.*

Маретић (*op. cit.* 25) мисли да и ова графика долази грешком место *y*.

ph — *ф*: (врло ретко) *Diphnichya.*

§ 11 Гласовна вредност свих тих слова и комбинација јасна је у свему и на први поглед. Наравно, у главним линијама, у смислу врсте којој поједини гласови припадају, а не и у појединостима са свима фонетско-физиолошким нијансама. Није потпуно јасна само вредност слова *f*, и зато се на њему морамо мало дуже задржати.

Слово *f* се пише где стоји

1) глас *ф* у страним речима:

ofrajan 11₃₄, *ofrajan* 47₁₃, *ofrajanim* 50₈, *ofrajal* 76₈, *Morfej* 50₈₆, *Morfea* 50₁₉, *Lucifer* 15₃₇, 16_{3, 11}, *Lucifera* 16₇, и јединој домаћој

основи *ufam* 29₃₄, *ufajuc* 4₈, 8₂₈, *ufanje* 9₂₆, 78₂₅, *ufanjem* 29₃₇, *neufanje* 9₂₉ и т. д.,

2) глас *v* у старим и савременим српскохрватским говорима, али под нарочитим условима:

А) скоро редовно за *v* које стоји на крају речи, или на крају слога, одн. уопште пред неким сугласником у средини речи који припада следећем слогу:

а) а) *ľubaf* 3₆, 6₇, 10₁₀, 8₁₉ итд., *paraf* 3₇, 25₃₄, 26₅ итд., *staf* 8₂₁, 25₅, 26₈ итд., *plaf* 52₃₃, *zabaf* 8₂₀, 57₃₇, *opraf* 25₃₅, 26₆, *Vilslaf* 5₂₁, 75₃₇, 41₁, 76₁₃, 18₁₈, 80₂₈, *Jerlaf* 5₁₉, 31₂₄, *krf* 17₂₂, 26₂₁, 51₁₆, 86₃₄, 91₂₄, *tetif* 43₁₇, *gnif* 16₁₅, 74_{8a}, *tof* 10₁₀, 25₁₅, 45₂₆, *lof* 86₂₉, *plof* 10₈, *rof* 10₇, — *glaf* 13₁₂, *traf* 73₁₆, *držaf* 73₃₈, *dubraf* 74_{42b}, — *gizdaf* 11₃₃, 25₃₆, 58₁₉, 62₂₃, *zdraf* 25₄, 66₃₄, 71₁₆, 89₂₂, *mrtaf* 25₃, 7₁₀, *sumňif* 14₁₃, 16₆, *predľif* 6₃₁, *kriposňif* 11₃₃, *dobrostif* 38₅, *ľif* 25₃, 7₈, 9₉, 10₁₀, *krif* 84₂₀, *Sladmilof* 31₃₂, *Polľkof* 35₁₅, *javorof* 39₃₁, *protif* 13₁₁, 70₂₇, *suprotif* 46₂₇, *upraf* 8₂₂, *praf* 58₂, *of* 10₉, 12₁₉, 23₃₈, 25₁₄ итд., *ňegoľ* 28₁, 47₂₃, 51₃₇ итд., *takof* 4₆, 7₅, 15₁₆, 25₁₆ итд., *kakof* 81₁₉, 93₈, *kakaf* 5₆, — *ľubvenikof* 6₇, 25₂₆, 44₁₃₋₁₄, *uzrokof* 25₂₉, 28₈₆, 37₂₀, *pastirof* 17₁₄, 27₂₆, 49₁₇, 71₁₄, *junakof* 3₂₅, 72₂₆, *gradof* 62₂₂, 93₁₇, *putof* 38₂₉, 80₃₃, *zdahof* 25₁₃, *vukof* 17₁₅, *zrakof* 17₁₂, *sinof* 16₁₄, *grkof* 52₃₃, *dubof* 74_{1a}, *lugof* 74_{2a}, *teľof* 61₁₉ и сл., затим врло много у глаголском прошлом прилогу: *smisľif* 6₃, *zamisľif se* 7₁₇, *sloľif* 19₃₃, *spustif* 31₃₇, *izpustif* 39₁₃, 14₁₄, 43₁₈, *sredif* 19₃₄, 24₂₇, *naredif* 17₃₅, 18₃₇, 23₂₄, *vidif* 43₁₀, 15₁₅, *obratif* 20₉, 43₁₃, 14₁₄, *povratif* 7₃₅, *skoľif se* 42₂₇, *udrif* 8₃₄, *stavif* 13₃, 43₁₇, *ostavif* 18₂₃, *daf* 12₂₈, 13₂₁, 17₂₇, 23₂₆, *postaf* 26₇, *pogledaf* 41₅, 30₃₀, *sľisľaf* 24₁₄, 54₃₇, *zavijaf se* 39₉, 14₁₄, *pokaraf* 38₂₆, *razgnivaf se* 39₃₀, *dvignuf* 14₁₆, *podvignuf* 41₂₉, *prignuf* 7₃₅ итд.,

б) *ľubofca* 17₃₅, 18₃₇, 63_{10b}, *ľubofcu* 6₉, 41₂₃, 52₁₂, *ľubofce* 19₃₃, 20₃₃, 23₁₇, *ľubofci* 31₂₄, *ľubofcom* 40₆, *ľubofcam* 31₂₀ итд., *plafca* 88₁₃, 23₂₃, *plafcom* 88₉, 33₃₃, *ofca* 71₂₄, *ofcah* 61₁₈, *lofca* 63_{12b}, *lofci* 43₁₄, *vladafca* 37₆, 54₂₆, *vladafcu* 15₂, *ofćice* 55₂₇, 57₅, *krbafske* 28₁₂, *žerafku* 90₉, *Prisľafka* 37₃₆₋₇, 41₁₉, 42₆, 46₆, 8₈, 9₉, *Prisľafku* 45₁, 46₁₁, *Prisľafke* 42₁, *Slafko* 35₁₆, 37₁, 62₂₇, — *ľifľenje* 30₂₇, *ľifľenja* 10₂₈, *ľifľenju* 25₁₁, *postafľen* 37₁₈, *postafľena* 54₂₅, *ostaľlam* 79₂₁, *ostaľľajuc* 66₃₂, 73₂₇, *ostaľľajuci* 69₃₀, *oprafľati* 28₃₃, *prafľaše* 37₃₆, 42₃, *sprafľaše* 23₁₃, *razprafľaju* 47₂₃, *ponafľa* 72₇, *ponafľaše* 7₃, *ponafľiva* 91₃₅, *djafľa* 16₁₃, *slafno* 23₃₀, 31₃₆, *slafnoga* 28₁₆, 52₃₇, 82₁₉ итд., *jadofno* 3₁₀, 8₃₁, 34₁₆, 52₁, *jadofna* 32₄ итд., *priprafnu* 53₃₄₋₃₅, *priprafni* 17₂₈, *sprafno* 82₃₈, *sprafnih* 31₂₆, *difna* 60₃₇, *difnu* 50₄, *difne* 11₁₂, *gnifna* 5₃₈, 13₁₄, 87₂₂, *rafnu* 39₅, *rafnoj* 16₃₃, *dafňega* 28₈, *dafňe* 30₄, *Difnića* 5₇, 89₂₀, 90₂₃,

93₃₃, *čarofnicam* 28₃₂₋₃₈, *čarofnicah* 53₁₈, *lofnica* 49₇, *vraždefnica* 63_{17b}, *mrtofnic* 85₂₄₋₅, *ľubojnik* 53₂₂, *zdrafje* 28_{26, 28}, 37₆, *zdrafja* 13₁, 80₃₅, *ľubafju* 11₃₄, 37₃₈, 38₁₉ итд., *drifje* 62₁₂, 64_{7a}, 75_{10a}, *drinofje* 56₈, *difji* 42₉, *grafrana* 13₁₅, *grafrani* 73₂, *ofdi* 12₁₇, 26₂₅, 70₆, 82₂₃, *ofdika* 26₂₇, *ofde* 12₁₄, 39₂₅, 86₃, *prafda* 74_{5a}, *prafdu* 5₃₀, *prafdo* 40₃₈, *prafdat se* 68₁₉, *Slafgor* 5₁₈, 72_{9, 10}, 73₁₁, *Slafgore* 72₄. затим многи облици прошлог глаголског прилога: *razmisliŝi* 3₂₂, *složiŝi* 19₂₆, *položifŝi* 17₂₄, *ispustiŝi* 7₂₀, *sredifŝi* 19₃₁, *naredifŝe* (?) 31₃₂, *vidifŝi* 15₂₄, 38₃₇, 40_{4, 26}, *razvidifŝi* 43₁₁, *vratifŝi se* 40₂₉, *skočiŝi se* 40₂₂, *udrifŝi* 15₅, *ostaviŝi* 38₂₈, *pokrifŝi* 7₈, 12₃₃, *dafŝi* 44₂₂, *stafŝi* 15₃₂, 18₄, 31₁₈, *pristafŝi* 12₃₅, *zazgledafŝi* 11₂₈, *ugľedafŝi* 12₃₇, *ugledafŝi* 37₅, *poznafŝi* 39₁₄, 40₂₁, 27₂₇, *prignafŝi* 27₂₈, *zagnafŝe* 27₂₃, *napitafŝi* 43₃₅, *dvignufŝi* 27₂₂, *dignufŝi se* 40₂₉, *uzdahnuŝi* 22₂₇, 29₁, *ustinuŝi* 16₄, *čufŝi* 15₂₄, *usnuŝi* 39₄, *viknuŝi* 39₁₉, *protegnuŝi* 43₁₇₋₁₈, *zamrfŝi* 12₆, 40₂₈, 41₉ итд. итд.

Изузетак је релативно мало:

β) а) *ľubav* 6₁₁, 23₁₈, 29₂₀, 57₃₇, *krv* 13₁₉, *gizdav* 45₃₄, *junakov* 3₂, *obrativ* 18₂₂, *pomisliv* 23₂₄, *pokleknuv* 20₂₅, — б) *pripravni* 27₃₄, *slavni* 28₂₉, *slavnoga* 71₉, *gnivna* 44₂₉, *Prislavke* 41_{33 34}, *divstvo* 49₄, *naravska* 70₄, *plavci* 88₁₉, *živľah* 30₂₂, *poživľu* 19₂₁, *napravľa* 95₁, *čuvŝi* 48₁₄, *spustivŝi* 26₄₀, *podivľajući* 43₃₁. Пример *spominav se* 52₂₄, није поуздан, јер смисао захтева *spominam se*.

Б) врло често на месту *v* иза прострујног сугласника *s*:

а) у зависним падежима и свима образовањима од основе *vbsb* —

а) *sfe* 6_{17, 25}, 8₃₆, 15_{4, 25, 33}, 16_{3, 4}, 20₂₆, 21₃₀ итд., *sfemogi* 14₃₈, 70_{20, 26}, 74_{7a}, *sfemogoga* 15₁₅, 54₂₄, 70₃₀, *sfemogom* 38₉, 70₃₁, 92₃₂, *sfemogoj* 76₈, *sfemoguci* 66₂₉, *sfemožna* 31₁, 84₁₇, *sfemožno* 30₂₉, *sfega* 41₁, 47₃, *sfemu* 29₁₈, *sfem* 3₂₈, 13₁₉, 14_{2, 28}, 22_{3, 21}, *sfa* 24₃₃, 48₂₈, *sfu* 11₆, 30₃₅, 31₃₀, *sfim* 7₉, 38₁₆, *sfi* 7₆, 9₂, 17_{6, 21}, 22₁₀, 24_{17, 18, 22} итд., *sfih* 13₉, 21₁₆, 24₃₆, 25₃₆, *sfimi* 13_{17, 18}, *sasfim* 9₃₇, 12₂, 19₂, 20₁, 21₂₁ итд., *sasfima* 4₃, 5₃₈, 12₁₂, 22₈, 59₃ итд., *sfak* 6₃₅, 16₈, 26_{28, 36} итд., *sfaki* 5₂₈, 7₃, 15₁₄, 17₂₄, 19_{25, 32} итд., *sfakoga* 4₉, 6₂₈, 14₃₂, *sfakomu* 6₃₈, 43₂₈, 49₃₉, *sfakom* 12₃₂, 26₃₄, 42₁₃ итд., *sfakim* 49₁₀, *sfako* 6₁₂, 30₂₈, 44₁₇, *sfaka* 12₂₆, 13₂₈, 15₁₅, *sfaku* 13₃₀, 32₆, *sfake* 14₃₄, 44₁₈, *sfakoj* 43_{2, 4, 7}, *sfakojak* 70₂₁, *sfakojaka* 28₁₉, 81₂₇, *sfakojake* 47₁₁, 70₁₀, *sfakojakih* 71₁₃, *sfakčas* 16₁₈, 20_{2, 6}, 30_{18, 30}, 36_{5, 6, 7}, *sfakčasno* 71₂₁, *sfakčasne* 45₂₂, *sfakčasnoj* 29₂₈, *sfakdanje* 17₁₅, *sfakdanjoj* 29₂₈, *sfjude* 15₃₄, 22₃₆, 72₃₈, 74_{18b}, *sfud* 7₃₈, 8_{1, 15}, 24₄, 73₁₃ итд. итд.

Са словом *u* означени су од ове основе само примери:

β) *sva* 3₁₃, 43₁₅, *svi* 72₁₃, *svim* 69₆, *sasvim* 84₁₉, *sasvima* 44₃₉.
 Пример *svada* 9₁₈, је јамачно штампарска грешка место *sada*.

б) у образовањима од основе *svojь* —

α) *sfoj* 8₁₈, 19₈, 20₂₇, 22₁₀, 35₁₀, итд., *sfoje* 3₁₆, 10₁₁, 15₇, 25₂₁, 26₃₈, 27₂₉ итд., *sfojega* 10₂₉, *sfoga* 8₅, 12₁₁, 16₃₇, 49₃₃, 51₁₁, *sfomu* 43₂₃, *sfom* 6₂₃, 26₂₀, 65₃₁, *sfojem* 53₃, *sfojim* 16₄, 28₈, 14₁, 31₂₀, 47₆, 20₁, *sfoja* 7₁₇, 11₁₇, *sfoju* 12₁₄, 14₁, 33₁, 36₁, 19₃₂, *sfojoj* 28₁₈, 31₂₄, 28₁, *sfojom* 44₃₅, 45₃, 47₇, 51₃₆, *sfojimi* 46₁₂, 49₆, 69₅, *sfoji* 9₂ итд. итд.

Са словом *и* само:

β) *svoj* 10₂₂, *svoju* 70₃₅, *svojih* 28₃₆.

в) у другим основама које почињу групом *sv* али ређе или сасвим ретко:

α) *sfetoga* 46₂₉, *osfetu* 15₂, *posfećen* 87₅, 92₃₁, *posfećena* 90₃₂, *posfećenim* 90₁₄, али

β) *svetoga* 82₁₉, *svete* 46₃₂, (×2), *svetih* 68₂₄, *osvetu* 24₁₅, *posvećen* 36₂₈, 29₁, 82₁₄, *posvećena* 28₃₁ 85₃₆, *neosvećena* 40₂₃, *posvećivahu* 90₁₈.

α) *sfrha* 95₂₁, *sfršujući* 5₃₁, *sfršena* 22₁₀, али

β) *svršenim* 57₂₁, *dosvrši* 23₁₅, 82₁,

α) *sfecaše* 25₃₄, *sfecaf* 78₃₆, *sfit* 6₁₃, 17₁, 28₁₈, *sfita* 6₁₉, *sfiti* 6₅, *sfitovahu* 6₉, али

β) *svit* (= савет) 57₃₈, 36₁, 39₁, 58 (×13), 67₃₈, 78₃₈, *svituj* 79₃₁,

α) *sfit* (= свет) 57₃₃, *sfita* 6₆, 26₂₄, *sfitofni* 16₉, *sfitofnoga* 5₃₂, *sfitofne* 14₃₄, *sfitofnoj* 27₂₁, али

β) *svit* 18₇, 25₃₇, 26₃, 31₃, 54₂₂, 28₁, 62₇, 11₁, 68₁₈, 75₂₉, 74₂₄, 93₁₉, 81₁, *svita* 61₃₃, 70₆, *svitu* 26₃₂, 44₅, 48₃₀, 54₁₆, 25₁, 80₂₁, 92₂₉, *sviti* 60₂₉, *svitom* 26₃₂, *svitofni* 54₂₀, 66₂₀, 90₂₅, 94₁₆, *svitofnoga* 79₂₀, *svitofna* 66₂₅, 75_{13b}, *svitofne* 40₃₉, 44₇, 47₃₃, 57₂₀, 94₂₂₋₂₃, *svitofnoj* 18₉, 70₁₅, *svitofnih* 69₁₃, *svitofnim* 94₂₃,

α) *sfidoči* 11₂₅, *sfidočastvu* 65₃₀, али

β) *svidok* 94₂₁, *svidokom* 28₁₁, *svidoci* 52₄, *svidočit* 34₁₉, 76₂₃ 80₂₁, *svidočim* 11₃₅, 82₆, *sfidoči* 11₂₅, *svidočstvo* 76₂₅, *svidočastva* 47₃₉ *svidočastvu* 99₁₆,

α) *svitilñaci* 90₁₂, али

β) *svititi* 54₁₀, 16₁, *svitiš* 83₄, *sviti* 3₁₅, *svite* 70₁₁, 80₂₀, *svitlim* 54₂₈, *svitli* 48₃₈, *svitleć* 76₃₆, *prosvitli* 56₃₂, *svitlo* 17₈, 27₃₇, *svitlomu* 53₃₂, *svitlim* 53₂₃, *svitla* 29₉, 54₁₅, 57₁₂, 87₂₈, *svitlu* 13₆, 44₂₁, *svitlih* 87₂₇, *svitlije* 35₂₃, *svitlija* 36₃₅, *prsvital* 10₁₁, *svitložuta* 86₁₂, *svitñe* 69₇, *svitlost* 8₁₄, 11₈, 12₁₀, 22₁, 24₁ итд. често, *svitlosti* 14₁₀, 12₁, 14₁, 48₃₆ итд., *svitlostju* 27₁₇, *svitlinu* 53₃₈, *svića* 3₁₄, и вероватно *Svitko* 5₁₁, 65₁₂, скраћено *Svit.* 66 (×5), 67 (×4), 68 (×5), *Svitku* 64₃₅.

Примери *sfuci* 83₃ (ориг. *ysfuci*) и *sfrveni* 47₃₈ усамљени су. Има основа у којима за *v* није никад написано *f*:

svist 46₁₃, 68₂₇, 80₃₈, 81₂₂, 84_{9, 10, 19, 24}, *svisti* 81₁₁, *svistju* 68₁₂, *svistiti* 64₄₀, *svišćen* 54₁₇, *svišćeni* 65₃₇, *svišćenim* 94₃₈, *svišćenju* 50₃₄, *svišćam* 13₃₈, *nesvist* 16₁₇,
sviral 55₂₄, *sviri* 73₂₄,
svionu 43₁₇,
sviši 69₉,
rassvanu 37₄.

С друге стране, међутим, означено је неколико пута и у вези предлога *s* са речима које почињу са *v*:

s felikim 19₂₂, 38₂, *s fisokim* 25₂₄, *s flasi* 22₂₂.

В) једном и на месту *v* иза прострујног сугласника *x*:

а) *uhfati* 42₂₇,

б) *uhvati* 39₁₃, *hvatajuć* 61₄, и сл., затим увек *hvalit* 22₃₃, *hvale* 3_{17, 20}, *hvaleći* 14₃₆ итд.

Г) често на месту *v* у вредности предлога *y*, али само у стиху:

f uzi 21₃, 30₃₁, 31₁₄, 58₃₇, 61₁₁, *f oči* 31₃₇, *f očicih* 24₃₃, 59₃₃, *f očijih* 10₂₁, *f udih* 68₂, *f umiļenoj stavi* 92₁₈, затим пред сугласницима *f srcu* 27₁₄, 73₃₉, 77₂₈, 80₄, *f srcih* 91₃₆, *f službi* 11₂₆, 36₂₅, *f žitku* 25₈, 73₄₀, *f ljubavi* 58₇, *f noći* 34₇, *f ňih* 72₃₆, 65₁₇, *f suzah* 10₃₈, *f skraci* 61₂₁, *f stavi* 67₈, *f pokoj* 19₂₁, *f tuzi* 61₁₂, *f tebi* 19₁₃, *f razboru* 67₁₅, *f rojstvu* 65₁₂, *f moru* 58₁₆, *f baščine* 75_{17b}, *f državi* 18₉, *f dobi* 65₁₆, 67₆, *f zori* 30₇, *f znoju* 68_{17a}, *f gore* 74_{17a} итд.

Д) неколико пута и на месту *v* у почетку слога, па и пред самогласником:

djafal 16₁₅, *poblagofafši* 17₂₅, *sprafif* 33₁₄, *Priflaka* 46₁₀, *Priflake* 4₂₅, 46_n, поред *Privlaku* 46 *n*, *Privlaci* 41 *n*.

Ђ) два пута, најзад, уз слово *u* с вредношћу *v*:

jinakofvo 94₃₉, (Б. транскрибовао криво *jinak ofvo*), *Slavsko* 5₂₁.

§ 12. Ту исту црту, само у различној мери и различно распоређену, имају и сви други источничавски споменици писани латинским писмом, лекционари (*Rad CXXXVI* 109—110), дела Марулића, Хекторовића, Будинића (Маретић, *Ist. hrv. prav.* 2, 6, 11—14, 22—24, 30) итд.

Не може бити никакве сумње да у првој групи примера, у страним речима и речи *ufati*, слово *f* има вредност лабиоденталног прострујног муклог сугласника *φ*. Међутим, о вредности слова *f* у

другој групи примера мишљења су у науци подељена. Први издавачи старих источночкавских писаца сматрали су да је писање *f* у овим случајевима само графичка црта, да *f* дакле има вредност гласа *v*, и зато су га обично транскрибовали словом *v*. Па и сам издавач Зоранића, Будмани, који иначе у саму графију *f* није дирао, мислио је „да се и ово изговарало као *v* а не као *ф*, и да је можебити разлог с којег су стари писци овако употребљавали ово слово био само тај да се не би читало у мј. *v*“ (*St P XVI XVIII*). На другој страни, опет, Маретић (*Lekcionarij B. Splitsanina XVI*) и Решетар (*Rad CXXXVI 110*), ослањајући се на фонетско-физиолошке законе и на услове под којима се у споменицима јавља бележење *f* за *v*, претпостављали су да је по среди гласовна црта, тј. да ту *f* има одиста вредност сугласника *ф*.

Судећи по релативно доследној употреби знака *f* на месту *v* у неким групама примера, а и према фонетско-физиолошким могућностима уопште, рекло би се збиља, нарочито за Зоранићев језик, да је тумачење Маретића и Решетара унеколико исправно. Тако би се на пр. могло допустити да је у задарском дијалекту старије *v* прелазило у *ф* на крају речи редукцијом интензивности, пред муклим сугласницима једначењем по звучности, иза сугласника *s* преношењем мукле фрикации на потоњи сугласник, иако би остало нејасно зашто тај прелаз није свуда доследно спроведен, зашто је извршен иза *s*, а није иза *x*, где је природнији, зашто се не налази у данашњим остацима задарског дијалекта итд. Али се велики број других примера томе одлучно противи. Јамачно никакви фонетско-физиолошки разлози нису могли изазвати прелаз старијег *v* у *ф* и у положају пред самогласницима, као у примерима *f uzí, f oči, f udih, djafal, sprafif, poblagofafši* итд., а још мање пред звучним сугласницима као у *ofdi, prafda, Slafgor, žifljenje, slafno, zdrafje, grafrana* и многим другим. А кад се и у том положају ипак налази написано слово *f*, онда се никако не може нити сме претпоставити да је уопште имало другу гласовну вредност осим вредности гласа *v*.

Да је то тачно показује очигледно једна чињеница коју су Маретић и Решетар превидели: редовно бележење словом *v* свих ових случајева у источночкавским споменицима писаним глагољским писмом. На пр. *A C 60 (1451)*: плавна, всим, всакомњ, ов, правдњ, пристѣпнѣши, виноградов, встав, пристав, мартинѡв, свога, св'доке, св'доков, в'днѡшн и т. д., *A C 37 (1437)*: прѣскитѡлга, вѡдавица, павѡа, здрав', рѡков', моѣв', гѣбѡвѡа, в том, всакомњ, свѣти, всњ, всакњ,

скита, свѣмѣ итд. Страно *ф*, иначе, пише се правилно, А С 37: франциска, фѣшкари, франциско, фѣти, фѣлип.

§ 13. Према томе слово *f* има у Зоранића, а и у свима другим источничакавским споменицима писаним латинским словима, двојаку гласовну вредност :

а) лабиоденталног муклог прострујног сугласника *ф* у страним основама, и домаћој основи *ufa-ti*,

б) лабиоденталног звучног прострујног сугласника *в* у свима другим случајевима.

Будмани је, дакле, био унеколико у праву кад је претпостављао да се у Зоранића и других старих чакавских писаца словом *f*, кад стоји на месту *в*, означавао ипак глас *в*. Само није погодио праве разлоге тога начина бележења. Јер, као што је сасвим умесно приметио Решетар, „кад би наши старији писци само писали *f* мјесто *в*, да тобоже тиме разликују сугласник *в* од самогласника *у*, које обоје они иначе пишу са *и*, тада би они сигурно то чинили гдје год може бити глас *в*, — али баш то није“ (*Rad CXXXVI* 110).

§ 14. И одиста, ти разлози нису графичке, него опет — гласовне природе. То прилично јасно показује чињеница да су и услови под којима је глас *в* означен словом *f* гласовне природе. На крају слога, и иза муклог прострујног сугласника *с*, делимичним преношењем мукле фрикације на потоњи сугласник, глас *в* добива специјалан карактер: артикулисан је са мање интензивности, слабо. Услед тога чинио је у говору наших старих чакавских писаца акустички ефекат сличан акустичком ефекту гласа *ф*, иако никад није потпуно прелазио у њега. Упознати са романским гласовним и графичким системом, наши стари писци су знаком који је тамо означавао глас *в* почели обележавати своје нормално, јако *в*, а знаком који је тамо означавао глас *ф*, необичан у источничакавском, и уопште српскохрватском, — словом *f* — сличан глас свога гласовног система, слабо *в*. Само се по себи разуме да је у употреби једног и другог знака морало бити колебања, пошто је колебања било и у артикулацији, одн. акустичком ефекту јаког и слабог *в*. Исп. идентичан појав и код артикулације и означавања сугласника *ј*.

§ 15. Неки пут је, доста ретко, један и исти глас означен удвојеним словом, али то удвајање нема никаквог нарочитог система. Обично се удвајају слова:

џ : *оџџи*, *оџџиу*, *оџџита*, *иџџечи*,

c : *occi, occitouat, occe, u jardaccu,*

t : *Vidittye*. Исто тако и *f, k, l, s* (Маретић, *op. cit.* 26).

Врло ретко налазе се и знаци акцента ` и ´, али произвољно. Маретић (*op. cit.* 26) наводи *pristrašén, ò, ù meni*.

§ 16. Према томе само на један начин бележе се гласови : *a, б, д, е, ф, г, о, п, р, ш, у*; на два начина гласови : *ц* (*c* и *ç*), *ч* (*c* и *ç*), *х* (*h* и *ch*), *м* (*m* и ређе ~), *н* (*n* и ређе ~), *ж* (*x* и ретко *z*), *г* — самогласничко *p* — (*ar* и ређе *er*), *в* (*u* и *f*), на три начина гласови : *ћ* (*ch, chy, chi*), *и* (*i, y*, и ретко *ij*), *к* (*c, ch, q*), *њ* (*gn*, и ретко *n, gni*), *с* (*f, s* и ретко *sc*), *ш* (*f, s, sc*), *з* (*z, f* и ретко *x*), четири начина глас *љ* (*gl, gli, gly* и ретко *l*), и најзад на пет разних начина бележи се глас *ј* (*y, i, g, gi, ij*).

§ 17. Иако је осетно напреднија и поузданија од графиције старијих латиницом писаних споменика из источних чакавских крајева, *Z, B, Š* итд., Зоранићева графиција, као што се види, има доста недостатака, који много отежавају или сасвим онемогућавају констатоване и правилно просуђивање неких језичких појава. Највеће незгоде ствара потпуно неразликовање знакова за *ц* и *ч*, због чега је на основу самога текста немогуће утврдити изговор старе гласовне групе *çr* (*чрн* или *црн*, *чрв* или *црв* итд.), облика *chiercu* 55²⁹, ⁸ (*ћерку* или *ћерцу*), страних речи као *citaru* 18³⁷, 60²⁰, *Lucia* 19²⁷¹) и сл. Исто тако ствара забуну и мешање знакова за *с-ш-з* и *з-ж*, бележење гласова *м* и *н* знаком ~, и група *гњ, гљ* са *gn, gl*. Исп. §§ 178, 182, 189.

§ 18. У бележењу гласова подложних фонетско-физиолошким променама у гласовним групама Зоранић се углавном не разликује од других наших старих писаца. Као год ни они, ни он нема једног сталног, потпуно разрађеног и доследно спроведеног правописног система. Бележење гласова у поменутих случајевима и код њега зависи највећим делом од тога која од двеју могућих претстава даног фонема преовлађује у његовој свести у моменту писања: претстава првобитне гласовне вредности, изазвана психолошким асоцијацијама са образовањима у којима се првобитна гласовна вредност јасно одржава, или претстава стварне гласовне вредности, добивена акустичким утиском у даној вези. У првом случају имамо т. зв. „етимолошко“, тј. психолошко означавање гласова, у другом фонетско.

¹) Будмани је транскрибовао *Lucia*, али акростих песме упућује на изговор *Lučija*, одн. *Lučia*).

§ 19. Само се по себи разуме да се у свима оним случајевима у којима претстава основне, првобитне гласовне вредности није могла бити изазвана психолошким асоцијацијама, било зато што образовања која би првобитну гласовну вредност чувала уопште није било, или зато што је осећање везе са њима било изгубљено — гласови бележе увек фонетски. Зато налазимо увек само фонетско бележење у случајевима као:

- bc* — *opčit* 12₁₇, *opčimo* 4₄, *opčeno* 15₁₀, 16₂, 21₁₆, *opčena* 5₂₉ итд.,
šcb — *vižbot* 88₁₄, *uvižba* 70₂, *uvižban* 14₁₃, *uvižbalo* 4₅ (Б. *vižbalo*,
 в. § 5) и сл.,
šcpb — *užba* 28₃₁ (**ušćr̥bba*, исп. савремено „*уштаи*“),
čb — *žban* 66₃ (са правилном редукијом *џ* у *ж*, исп. § 188,
dčb — *sržbu* 74_{11a},
bč — *pčela* 29₃₂.

Такви су јамачно и примери:

- kd* — *gdi* 10₃₅, 26₂, 34₂₄, 27₃₂, 44₂₂, 47₃₆ итд. често (иако долази и *kadi* у истом значењу); *nigda* 25₂₀, 42₉ (×2) 10₁₁, 64₄₂, 71₃₇ и сл. увек, *nigdar* 6₂₅, 12₃₆, 27₂₀, 29₂₇, 31₃₁, 38₂₃, 27₄₄, 49₃ итд. редовно, *nigdare* 14₉ (мада постоји *kada*, *kad*),
čt — *ništar* 40₂₇, 94₉, *ništarmane* 4₆, 5₂₉, 12₃₈, 17₁₈, 19₂₅ итд., иако је редовно *ča*, *zač*, неодр. *nič*,
zdn — *prazno* 66₃₂, *praznosti* 17₂₅, *praznuju* 87₂₂, *praznujući* 7₁₆,
gk — *lako* 15₂₀, 94₂₃.

§ 20. Али, иако је означавање гласова подложних изменама у гласовним групама вршено углавном према томе која је од претстава преовлађивала у свести писца, оно ипак није произвољно, него зависи од природе морфолошке везе у којој се јавља додир гласова. У вези предлога-префикса са основама, и у вези глаголских основа са наставцима гласови се обично бележе психолошки. У вези именских основа с наставцима обично фонетски. То значи да је и претстава првобитне гласовне вредности, односно психолошка асоцијација делова извесног облика са образовањима у којима се првобитна гласовна вредност одржава, у првом случају јача него у другом.

Није тешко погодити откуда та разлика. Везом префикса са основама, или наставака са глаголским општим деловима, додаје се само извесна мала нијанса значењу основе, тако да саставни делови и даље задржавају своје специјално значење. Због тога је код њих у свести редовно присутна веза психолошким асоцијацијама са сродним образовањима. Међутим, везом именских основа са суфик-

сима ствара се један сасвим нов појам, услед чега саставни делови губе самосталност, и веза психолошким асоцијацијама са сродним образовањима се обично прекида.

Осим тога бележење гласова у гласовним групама зависи и од карактера самих гласова. Асимилација звучних експлозивних сугласника према потоњим муклим, на пр. долази до израза много ређе него асимилација звучних фрикативних према муклима. Тако се асимилација сугласника *б* према следећим муклим сугласницима не означава ни у једном положају, чак ни у вези именских основа са суфиксима. Асимилација сугласника *з*, опет, означава се често и у вези предлога-префикса са основама. Узроци тога интересантног појава нису довољно јасни.

Примери:

I група

§ 21a) Веза префикса са основама

b + ten. — увек психолошки:

bh — *obhoditi* 23₃, *obhodit* 75₂₉,

bs — *obslužiti* 17₁₇, 27₃₄, 84₆, *obsluži* 53₂₅, 70₂₅,

bt — *obtiče* 46_n, *obtrcane* 31₂₂.

d + ten. — увек психолошки:

dh — *odhod* 91₂₇, *odhrañen* 38₃,

dk — *odklañaju* 4₄, *podkladeš* 84₁₀, *odklon* 33₂₀, *odkriti* 53_{9, 31}, *odkrit* 63_{8a}, *odkri* 31₃₆, 38₂₅, *odkrifši* 53₈, *odkrih* 6₄, *odkrila* 38₂₂, — *odkol* (Б. криво *od kol*) 11_{2, 3, 8}, 54₂₂, 91₄₀,

dp — *nadpisah* 3₂₇, *nadpisa* 5₅, 89₂₇, *nadpise* 89₃₂, *nadpisom* 89₂₀, *odpravi* 51₂, 53₁₄₋₁₅, 54₁₇, 79_{10, 13},

ds — *odsivaše* 14₁₂, *odsivahu* 17₂₉, *odsivajući* 27₂₇.

z + ten. — мешовито:

zc — а) *razcvilit* 39₃₇, *razcviljavati* 29₃₁, 51₂₈, *razcvili* 19_{2, 12}, 36₂₁, 51₂₈, *razcviljen* 8_{4, 7}, 24₃₂, *razcviljeno* 21₃₂, *razcviljenu* 36₁₈, 89₃₆, *razcviljenje* 92₃₇, *razcvillila* 79₂₈, *razcvira* 62_{37a}, *razciniti* 39₃₀ (Б. криво *razciniti*), *razciniš* 29₅, *nerazcinenje* 92₇, *nerazcinenjem* 81₃₃, б) *rascvili* 8₃₁, 18₂₀, 77₁₇, *rascvileni* 8₄₀, 11₁₄, *rascinit* 73₉,

zč — а) *izčeznete* 41₁, *izčeznu* 3₂₁, 17₅, 80₄₀, 85₁₈, *izčeze* 13₄,

б) *usčudih se* (или *uš-?*) 81₈, 83₁₉,

zh — а) *izhaja* 16₂₄, 49₁₈, *izhajahu* 83₂₁₋₂₂, *izhodi* 4₁₆, 15₁₁, *izhode* 29₁₄, 71₂₀, *izhodeći* 69₂₄, *izhojaše* 83₂₄,

б) *ishodi* 13₁₁, 14_{4, 17}, *ishode* 12₂₂, *ishojaše* 15₂₃,

zk — а) *izkazati* 28₆, 87₁, *izkažujem* 24₃, *izkažuju* 87_{4, 11}, *izkomoli se* 42₃₆, *izkomoļujući* 54₁₈, *razkošivaše* 14₉, *razkošom* 38₂, *razkoše*

15₇, *razkošu* 14₃₅₋₃₆, *razkošan* 17₁₁, 45₂₈, 86₉, *razkošno* 15₃₃, 43₁₃, *razkošni* 17₉, *razklopljene* 29₁₃, *razkrili* 53₃, *razkrilif* 29₂₄, *razkrižje* 80₃₃, *razkruži* 9₃, *izkuševaše* 70₁₂, *izkusi* 94₃₂, *izkoreniti* 84₁₄₋₁₅, *prezkorisno* 3₁₂,

β) *iskomoľujući* 13₆, *raskoš* 9₂₈, *raskošo* 88₈, *raskošan* 6₂₈, *raskošnimi* 16₃₄, *izkuševaše* 70₂, *iskoren* 10₃₆,

zp — α) *izpade* 42₂₈, *razpara* 81₃₄, *uzpojte* 72₅, *izprazni* 83₉, *razpraľaju* 47₂₈, *razpreže* 77₂₇, *izprid* 54₇, *uzpripovidaj* 41₂₉, *izpuniti* 52₁, *izpuni* 51₂₀, 53₃₉, *izпусти* 51₆, 70₃₃, 72₁, *izпустif* 39₁₃, 14, 43₁₈, 45₃₃, 50₂₀, *izpušćen* 47₃₈, 50₆₋₇. Пример *izpušća* 16₂₉ није поуздан, јер је у оригиналу *ypuschya*, — *prezprudno* 3₁₃,

β) *raspara* 82₂, *uspoje* 10₁₂, *ispovij* 81₁₇, *ispovidam* 81₂₃, *uspovidaše* 37₃₁, *ispiše* 10₂₈, *uspomenu se* 51₁₇, *uspominak* 82₂₁, 60₃₄, *uspripovidajući* 28₂₂, 48₃₅, *uspripovidašji* 28₃₇, *ispusti* 48₁₇, 93₃₆, *ispustiše* 26₃₈, *ispustifšji* 7₂₀, *rasprašni* 74_{8b}, *prespametne* 54₂₅,

zs — α) *razsedosmo se* 37₁₄, *uzstadif se* 33₉,

β) а) *rassvanu* 37₄,

б) *rasedeni* 57₂₄, *rastavi* 8₂₄, *rastupi* 7₃₁, *ustanovićen* 84₁₅, *rasuti* 70₃₂, *rasule* 4₃₂, *rasuta* 37₃₄, 88₃₀, *rasute* 71₈, 72₃₅, *raspa* 72₃₄. Тако је увек и *ustah se* 69₃₆, 87₃₈, *ustaše* 43₃₉, *ustaf se* 50₃₇, али се овде, можда, као префикс није осећало *uz -*, него *u*.

zt — α) *uztezaše* 88₁₇, *uztežuć* 9₁₀, *uztezni* 9₁₀, *iztićući* 88₇, *iztok* 28₆, *raztresenim* 93₂₂,

β) *ustegnuti* 67₅, *ustegnuf* 65₃₇, 69₆₋₇, *isteče* 27₁₇, *istekšji* 83₁, *istićući* 37₅, *istok* 14₂₄, 16₁₀, 52₃₆, *istoka* 5₃, *istoku* 69₂₉, 71₅, *istočnih* 71₂₀, *istočišće* 16₃₇, *rastali* 39₁₅, 46₅, *rastaljenim* 70₅, *ustreplah* 29₂₆, *istuče* 48₁₇, *ustrhal* 93₃₂.

Треба напоменути да сви примери фонетског обележавања у овим групама нису потпуно поуздани, пошто Зоранић знаком за *c* (*f*) означава, истина ређе, и глас *z* (в. § 9).

s + med. — фонетски (?):

Осим јединог *sbujah se* 6₃₁, сви примери ових група транскрибовани су у Будманијевом издању са *z*. Ако су, како изгледа, тим знаком, или евентуално знахом *x*, означени и у оригиналу (исп. пример *zgodim* 65₁₁ = ориг. *zgodym*), онда су сви поуздано сведочанство за фонетски начин бележења.

sb — *zbudih se* 82₂₃, *zbudio se* 31₁₇, *zbudif se* 51₂₂, *zblagovat* 67₃₄, *zbirajuć* 79₁₆, *zbiše* 10₃₁.

Наведени пример *sbujaš se* не може сведочити о психолошком начину бележења, зато што *f*, као што смо видели, има вредност и гласа *з*.

sg — *zgodit* 73₃₁, *zgodim* 65₁₁, *zgodí* 44₂₃, 45₁₇, *zgodilo* 41₂₁, 42₂, 45₁, 2, *zgorit* 62₁₂, *zgrozim* 20₁₃, *zgor* 15₁₇, 64_{8b}, *zgoru* 75_{18a}, 91₃, *zgleдал* 61₁₈.

k + med — психолошки:

kd — *sfakdan* 92₁, *sfakdanje* 17₁₆, *sfakdanjoj* 29₂₈.

d + d — психолошки:

dd — *oddahnuti* 74₁₄, *oddihaše* 83₁₉, *oddilif se* 70₅, *poddržana* 86₁₅.

z + ž — фонетски:

zž — *ražali se* 9₂₁, 54₁₉₋₂₀.

§ 22. б) *Вега глаголских основа с наставцима*

d + ten — мешовито:

dš — а) *izašadši* 12₂₄, 27, 13₁₂, 31₂₆, 88₁₀, *odašadši* 33₉, 43₃₅, *došadši* 26₃₉, 46₃₇, *pošadši* 37₃₃, 50₁, *prošadši* 14₇, 38₂₀, 34, *prišadši* 17₁₉, 38₃₆, 39₉, 40₉, *mimošadši* 39₂, 47₄, 34, *padši* 14₃₈, *padše* 34₅, *popadši* 40₂₂, 44₁₁, *upadši* 42₂₉, *probodši* 45₃₄, *ubodši* 53₃₅, *sedši* 17₂₄, 71₁₆, 81₁₅.

б) *obašaci* 7₆, *odašaci* 81₃₀.

g + ten — психолошки:

gš — *dvigši* 39₃₁, *vrgši* 74_{32b}, *pristrgši* 39₈.

z + ten — фонетски:

zt — *ulisti* 13₃₆, 15₂₃.

zš — *uliši* 7₂₃, 14₈.

ž + ten — фонетски:

žt — *bište* 57₃₁ (2. pl. imper.).

s + š фонетски:

sš — *napaši* 69₁₉, исп. *zš*.

II група

§ 23. *Вега именских основа с наставцима*

b + ten — увек психолошки:

bč — *lubčica* 63_{4b}, *lubčice* 63₂₀, 64_{23a}, *lubčici* 63_{8a}, *lubčicu* 8₈, 11₃, 23₂₁₋₂₂, *lubčic* 23₂₀ итд. стално,

bk — *lubko* 17₁₉, 47₁₃, 51₁₉, 64₄₂, *lubka* 11₁, *lubke* 10₁₄, 33, *lubki* 8₄₀, 11₁₅, 19₁₁, 37₂₅, *lubkih* 17₃₃ итд., *Grabko* 5₂₃, 57₆, *Grabkove* 57₉,

bs — *robstvo* 8₂₃, 74_{30a}, 76₂₃, *nepodobstvo* 68₄,

bš — *podobščine* 84₂₂, 87₃₋₄, *podobščini* 84₁₀, *nepodobščinu* 94₁₇.

d + ten — мешовито:

dc — а) *sudca* 14₃₈, *sudcu* 94₁₃, *vodci* 37₉,

- β) *a) srtce* 44₁₈,
 б) *srce* 6₁₂, 18, 7₂₀, 8₁₀, 22, 9₃, 14, 23, 33, 10₂₃, 26 итд. често,
srca 11₄, 17₃₃, *srcu* 22₆, *srcem* 6₃₁, 9₃₇ итд. често,
- dč* — β) *a) slatčine* 37₂₅,
 б) *srčen* 92₁₇, *srčeno* 38₆, 92₂₇, *srčenoj* 69₂₆, *srčenu* 11₃₈,
srčenosti 72₁₂, *prisirčeno* 27₁₂ и сл.,
- ds* — β) *a) љucki* 83₃₉, *љucko* 44₂, *љuckoga* 7₃₋₄, *љucka* 79₁₃, *љuckih* 73₁₅, а
 вероватно и *gracka* 6₃₆ (које Б. неразумљиво транскрибује
gračca, в. § 5), *gospocki* 28₂₃, (ориг. *gospochi*),
 б) *љustvu* 27₁₉, *уљustvo* 43₂₅,
- dk* — β) *slatko* 16₃₅, 27₂₆, 47₁₄, 53₂₃, 87₂₄, *slatka* 44₃, *slatki* 64₄₃,
slatke 29₁₄, *slatkim* 10₂₀, *prislatko* 10₁₂, *slatkost* 10₂₈, 36₃₃, 60₁,
 итд., *glatka* 43₂₉, *britke* 6₈, 46₆, *britku* 5₃₆, *britkom* 90₈,
 исп. чак и *britak* 41₅, поред *bridak* 45₃₂,
- dš* — β) *slobošćinu* 36₂₆.
 z + ten — фонетски:
- zk* — *mrsko* 15₃, 38₁₅, *usko* 45₂₈.
 ž + ten — мешовито:
- žk* — α) *rožka* 30₂, *rožkom* 31₃₀, *Dražko* 5₂₅, 75₃₇,
 β) *roške* 90₄, *teško* 15₂₀,
- žc* — β) *nebošcu* 48₁₂,
- žs* — β) *muški* 38₈, *muštvo* 66₉, *mnoštvo* 66₁₂, 74_{24a}.
 s + d — фонетски (?):
- sd* — *vazda* 5₃₈, 6₁₄, 38, 8₃₀, 40, 19₃₀, 66₃₀, 31 (оба примера у ориг.
 писани са z: *Vazda*).
 t + s — увек фонетски:
- ts* — α) *hrvackoga* 87₁₄, *hrvackom* 3₁₁, *hrvacke* 28₁₂, *hrvackih* 75₂₆ (ориг.
Haruachich), *dalmackih* 28₇ (? — ориг. *Dalmacchih*),
 б) *srdistvo* 68₅. Исп. и *ts* од *ds*.
 t + c — мешовито:
- tc* — α) *bratca* 43₃₆, 55₁₀, *jednolitci* 42₄. Исп. и *tc* од *dc*.
 β) *oca* 69₂₆, *ocu* 28₃, *ocem* 70₃.
 t + č — увек фонетски:
- tč* — *oče* 28₅, 69₃₃, 94₂₀, *priča* 7₂₅, *priči* 84₂₃, 94₁₆, *pričom* 68₇. Али
 исп. *tč* од *dč*.
 č + s — мешовито:
- čs* — α) *svidočstvo* 76₂₅,
 β) *grčkoj* 3₁₇, *junačku* 46₃₇, *djački* 55₆,
 š + s — фонетски:
- šs* — *tovarištvo* 67₃₅.

č + c — мешовито :

čc — а) *srdac̄ce* 6_{1, 26, 38}, 84_{34, 38}, 9₁₂, 10₁, 12_{4, 16}, 18₁₇, 21₃₃, *srdac̄ca* 5₃₇, 9₂₅, *srdac̄cu* 5₂₂, 8₃₆, 12₁₀, 20₂, *srdac̄cih* 3₉ итд., *sunac̄ce* 35₁₈, *sunac̄ca* 12₁₁, *sunac̄cu* 37₄₀, *lic̄ce* 17₈, 43₂₉, 63_{19a}, *lic̄ca* 18_{28, 27}, 50₈, *lic̄ci* 20₂₂, 22₂₃, *lučca* 29₈, *putac̄ce* 60₂₇, *putac̄ca* 43₇, *ka-mičcem* 42₃₁, *vimenačca* 55_{28, 29}.

β) а) *srdace* 19₄ (ориг. *sardace-m*), *srdacu* 19_{10, 36} (ориг. *f-sardacu*), *ustaca* 29₁₂ (ориг. *ustaca*), *lica* 63_{35a}, 94₁₉, *lici* 69₂₅, 78₃₂. Многе од ових примера Б. је криво транскрибовао са *čc* в. § 186.

б) *venašcem* 69₁₀.

st + n — мешовито :

stn — а) *plavolistne* 69₉, *plavolistnim* 87₂₆,

β) *kriposno* 6₂, 64₄₀, 94₁₉, *kriposna* 28₁₈, 38₁₀₋₁₇, 47₈, *kriposnu* 24₂₀, 38₄, 61₉, *kriposno* 47₂, 49₂₆, *kriposnim* 42₄, *kriposnimi* 4₉, *kriposnij* 11₃₃, *kriposnivi* 65₁₀, *sedmokriposni* 65₂, *korisne* 6₂₁, *korisnu* 95₁₄, *prezkorisno* 3₁₂, *radosno* 17₁, 35₃₂, 87₃₁, *radosna* 58₁, *radosne* 77₁₁, *žalosna* 48₃, *žalosnu* 78₃₉, *žalosne* 55₁₁, *milosno* 22₃₀, *časnu* 27₂, 47₄, *lasno* 6₁₂, 66₁₇, *usnicami* 29₁₃, *navlašte* 7₃₂.

n + b — фонетски :

nb — *himba* 54₃₁, *himbe* 40₁₂, *himbu* 51₂₉, *himbom* 24_{7, 11}, 51₃₄, *him-bezni* 9₉, *himbena* 45₁₅, *himbeno* 44₂.

n + n — фонетски :

nn — *jistino* 83₃₈ (*istin-ьно, исп. *jistinan* 68₂₁), *istino* 28₈, *istine* 45₂₆, *istinih* 65₂₇, *rano* 9₁₄ (*ran-ьно), *ranim* 9₃₇, *plemena* 46₂₆ (*plemen-ьна), *razlikozlameni* 60₄ (**razlikoznamen-ьni*).

§ 24. Сугласничке групе које настају додиром засебних речи бележе се обично психолошки. Али има случајева да су означене и гласовне промене:

ss — *Sladmilom* 27_{24, 38}, 28₃₅, *Stanom* 54_{8, 14}, *strahom* 47₂₈, *sudom* 88₂₆, *smrtju* 79₅, *stran* 73₁₈, *slanom* 88₄₁, *sfojom* 47₇, *sfojim* 49₁₉, *sfojimi* 49₆, *slatkim* 85₂₇,

sz — а) *z živinami* 27₃₈, *z zmajem* 95₁₀,

б) *zlatopernimi* 43₉, *zlatom* 42₂₅, *zutom* 19₃₄, 24₂₇, *zdahom* 76₁₅.

sg — *z gorčinom* 8₁₂, *z gorñe* 55₁₁,

sd — *z dušom* 8₉, 11₁₉, *z dobre* 23₁₈, 43₃₁, *z dragim* 42₃₁, *z dobrim* 53₁₄, *z dobrom* 52₃₄, *z druge* 94₆,

dd — *tadragoľubu* 59₁₁ (Б. *tad Dragoľubu*),

tg — *zagrlid ga* 94₈,

i + j + voc. —

boglie tye (= *bolje ti je*), *datye* (= *da ti je*), *chyc, chie* (= *ki je*),

zk — *us koga* 8₂, 16₂₀, *is krila* 42₂₆,

zp — *pres pokoja* 16₁₈, *pres pristanka* 91₄₄, *pres pristanak* 91₂₄, *čris podne* 50₃₂, 82₁₁,

zt — *us to* 17₄, *us toj* 22₁₃, 23₉.

Сугласник *j*

§ 25. У уводу је већ напоменуто да се на основу Будманијева издања не може створити никакав суд о бележењу сугласника *j*, пошто је према правилима савремене ортографије означен свуда, дакле и у оним случајевима у којима га Зоранић није писао. Првобитно стање остављено је само у почетној групи *ji*. Због тога овде износим углавном примере из оних двеју страна прештампаних оригиналном графијом у предговору академског издања, и из последње главе Планина коју ниже доносим.

§ 26. Сугласник *j* се бележи редовно кад није у вези са *i* :
j + *voc.* —

ya, ia, yadouit, yadouitu, iafgnafce, iazicha, yer, ier, yedan, yedna, yednu, ieççechi, ieşi, ieşu, yur, yu итд.

cons. + *j* + *voc.* —

razmifglenya, stanye, razborenya, vidittye, oblice, charftiansche, uidinya, pametyu, magnutyе, uidinyem итд.

voc. + *j* + *voc.* —

zmayem, ufayen, faznayuchi, sconcayu, poznayu, zmayu, sfoya, tuoya, poya, moye, moie, osloboyen, tuoye, goyechi, poyuch, moyu, çuyach, obuiam, uyed, praznuyuchi, zagargliuyu, naperuyes.

voc. + *j* + *cons.* —

zayde, yzayde, naylipgli, nay texe, nay peruoy, doştoyna, doştoyni.

voc. — *j* —

obucaу, zpaу, moi, oпоу, oboу, oпоу, odgoу, moу, naştoу, poу, zemaglfchoу, tuу итд.

§ 27. У вези са *i* сугласник *j* се неки пут бележи, неки пут не бележи :

j + *i* —

а) *jih* 29₁₇, 40₂₅, 43₂₅, 32₂, 33 итд., *jim* 29₇, 37₁₆, 43₂₂, 23₇, 27, 43₂₂, 34 итд., *jini* 14₂₂, 15₃, 19₂₇, 21₁₈, итд., *jino* 20₁₁, 21₂₀, 43₂₇ итд., *jinako* 6₃₈, 62₁, 5, 85₇ итд., *jime* 17₃₀, 18₂₆, 19₃₃, 22₁₂ итд., *ji mena* 23₂₀, 46₂₉ итд., *jistina* 53₅, 81₃₁, *jistine* 70₁₉ итд., *jimiti* 11₃₆, 49₂₆, 66₅ итд., *jimit* 20₁₆, 66₃₇, 4, 27 итд., *jimam* 22₁₄, 79₃₁ итд., *jigre* 27₃₂, *jiskati* 40₁₀, *jiskali* 44₃₇, *jişćuci* 53₆ итд.,

б) *ih* 14₁, 2, 71₂₂, *inoga* 21₉, *ina* 37₁, *inoj* 19₁₃ итд., *ime* 28₄, 44₁₀, 61₃₀, *imenom* 37₃₆, 52₂₇ итд., *istina* 14_{n.}, 24₁₁, 59₃, *istine* 67₁, 95₁₅, *istinu*

95₁₈, итд., *imiti* 29₃₄, 30₁₄ итд., *imaš* 18₃₆, *ima* 63_{13a} итд., *igri* 53₂₇, *igrajuć* 59₃₃, *isčeš* 42₃₈, *išču* 7₉ итд. Даље примере за обе категорије и уопште особине овога појава види у § 173.

cons. + *j* + *i* —

zeli 31₂₈, 90₈, *primalitji* 86₁₋₂, *diffi* 42₉.

У *protuliti* 91₁₅ (+ *liti*) имамо вероватно loc. sg. од *protulito*, а не од *protulitje*.

i + *j* + *voc.* или *voc.* + *j* + *i* —

а) *priategl* (× 3), *priateglia*, *priategla*, *pria*, *pryatu*, *hitryami*, *zmye*, *nie*, *Hyeronim*, *hieronimom*, *Lyu*, *očciu*, *choym*. Исп. и примере које наводи Маретих: (*Ist. hrv. prav.* 25) *prial*, *licharya*, *ubyahu*, *zmyu*, *pristoy* (3 sg. praes.),

б) *lazniye*, *zdrauiye*, *hitriyom*, *mestriyom*, *Mariyu*, *duiyu*, *mogih*, *mogim*, *mogimi*, *brogi*, *bogi*, *gogi*,

i + *j* + *cons.* —

uite 74₄₁ (2. pl. imperat.; ориг. *uite*, Б. *vijte*), *razvite* 63₁₁ (Б. *razvi'te*),

i + *j* —

а) *hoti* 51₃₁, 81₃₆, *hti* 26₁, 34₂₀, 78₃₉, *napi* 40₁₅, *odkri* 31₃₆, *vi* 79₃₂, 91₇, *povi* 22₁₂ (Б. је већину ових примера транскрибовао с апострофом, а прво *vi* са *j*),

б) *vij* 79_{35, 36}, *ispovij* 87₁₇.

Исто то имамо у једном случају када је *j* у вези са *e*, у предлогу *meju*:

а) *meju* 14₁₉, 50₈, 52₃₆, 53₃₅, 54₃₅, *meja* 16₁₄, 32₁₂,

б) *meu* 13₃₆, 14_{7, 23, 24}, 15₄, 17_{18, 20, 26}, 43₂₁, 85₃.

§ 28. Да би се могла створити јасна претстава о Зоранићевој графици и ортографији прештампавам овде верно према оригиналу последњу главу Планина.¹⁾

Vidittye Diphnichya shieronimom ysgiftinom.

Cap. XXVIII.

Eto fe pach Nebo otuori i odtole bil oblach chacho od / cista bumbacha: u prilichu: od pristola yspuftife: a nagnem ufridi uila iedna sfa u cisto bilu tacho ialgnafce da ocho moye ftanouito ugnu nemogafce pozriti: da prauo chacho clouich chi u funce gleda i ca vech razgleda tucho vech zafnichien oftane: tacho ya ftah: zato

75b

Veritas
Prilicha

¹⁾ За ово сам дужан нарочиту захвалност своје пријатељу г. Мартину Матковићу, професору у Загребу, који ми је с оригиналног издања Планина у библиотеци Југославенске академије љубазно преписао десетак страница текста.

	<p>occi na gne defnu ftran obratih i uidih ftara Muxa po- çtenya i casti doftoyna: i uoblicyega pozrif poznah da to biſce ona naſega iazicha paceli charftianſche uire ftano- uita chlonda: Hyeronim: tocho ſlouuch i poctouan na ſuiti: azdruge drugi mux ſtaſce: choga chacho razgledah poznach da to on dobri i poſtovani i doftoyni paſtir biſce chomyſe god xarchia ſe: i chgnemu priſtupif za zagrlidga gdife goſpoda zagargliuyu: i trichrat ruchami obuiam ni- ſtar ne zauhitih: tad on tiho Clece ciſt duh ſan ya: a ono ca ti zauhitit mni u grobu tom ieſt: Dauori dauori: Petre moy: ca miloſt miloſtiuo pryatu utafchine tratis caſe ne protriznis neznasli datye umriti i ſfega toga Bogu pra- uomu ſudcu oduit dati: zac Jedanchip: mogu rech ſmar- dechif xencice yedne ſtolichimi hitryami meſtriyom i na- cinom ſiloualfiſe nareſiti i proſlauiti euoſam ya pri giſtini a ti na laxi ieſi: chacho ui ſuitofni uprici recete: nemoi uſuido- caſtuu uile oue lagati ni hitriyom naperene rici giſtini do- dobne gouoriti: prid tachouõ uilom od tachoua Muxa: uchorenſe uidechi ya: od onoga ca mgnah dami chripoſno dilo biſce: licamiſe rumenim ſramõ pochriſce dali poſtaffi tacho od gouorih: poſtouani goſpodine occe cagodir rechi ochyu uila ta hochyu dami ſuidoch bude: yer ona dobro yzuod od miſli moie zna: ne putouah na planine: ne / pi- ſach: ne pech: za xencice yedne ſuitofne glubaſ: budi da ſe ſuitofnim lacho uidi i u giſto ne ſlidim glubechi: Martu: ali Lyu: da Rachel: i Maryiu: i ne reſcim chip gluboſce moie: da cignu chacho priategl clouich choga priategl u tamnici bude a chacho obicay ieſt Tamnice ſſe ſmardechiue yeſu: priategl razlichich cuitof y zegliay miriſnih otarca i naſtarcha tamnicu: ne za gnu na reſiti: da za priateglia pochripiti: tacho ia ne teleſne lipote i gizde hualim i çtuyu: da: duhofne chripoſti ſlauim i pochlagnam Nu. nu- naſmihnuſſe: odgouorimi: ne rechohliti ya dami rici ne naperuyes naſtoj ginacho piſuch i poyuch plati: ca do ſad mogu rech bludechi: piſal yeſi: Znam nay texe: Clouich ſam ſebe yſchufi i pozna: i znam da oto prem uoſam lit poduiyu chrixih ieſi: a chacho pri mudri Salamun go. uori daye uele teſcho paceli ne uxmoxnõ znati put Orla letechi: put Zmye poſchrili plazechi: put Clouicha u nay peruoy mladofiti: uchoj tiieſi ſada: ier ta doba uicha ne</p>
Gratia gratis data	
V prici	
76a	
Vita açtũa Vita contẽpla- tũa	
Prilicha	
Ex ſecreto petrace	
Difficilme ſibi conſcius ẽ homo	
Auctoris Etas	
Tria ſunt quorum penitus ignoro: uiam aquilae in	

more da ne zaneſe clouicha uchugodi nepodobſchynu: ya
tada osloboyen ſgnim: rechoch: prauari ce: odgouora
nima: receſe: zato nechyu ricem ſuiſchienim tuoye miloſti
odgouoriti: da ouo ſamo ſad obitan i dim: da Miſalma:
ginachofuo perie naprauglia za ſtril chu ſad miſli udilati
naperiti: i tuoye otacaſtuo mogliu da tuoga toga druga
blaxenoga uzmolis i Auguſtina tuoga priategla da mi po-
mogu ſtril moyu naperiti yer prez pomochi gnihoue ſum-
gnu da nebi prauo litala: aho me od tega toga napor od
rati ali nagla ſmart ne odurati: ugiſto achome / ſobofchina
ne hina: ginache piſni peti hochyu yod glubaiu gine: i
morebiti: uili toy ugodne da budu: Nigdar: odgouori:
Dobri Bogo prauedne chyudi ne zapuſti uazda uſliſa: i
tebichye: ufayſe: uich dug poſuditi: a ratni napor pri-
choſiti: a chome uydinya ne hine: nut gori pozri: Eno
tricrugna boxia ptica oral: z zmayem miſecem ocrugne-
nim zaratilifuſe eno Mihouil upomoch: orla yur chreglut
iedan zmayu odchrenulye: yoſtali chip ſchoncati hochye
uzdayſe: zato ſuſifenom pametyu: priprau i ſebi blago
choti tarac ſtarti ne more ni lupex uchreſti: y tom ſlauu
uicgnu i chorifnu dobudes: a ginacho cinechi bitchies od
onih od chih Paual trubgla rece uazdaſe ucechi a nigdar
na mudroſt Iſtine dohodechi: ucini: chachofi iednim duhom
tafcie bludil ſad poboxaſtuo hodi yer ſe yednim duhom
uruchſmoch: omlaci: i ſtudene ruhe oteple: i torechſi
oblach ſe poduignu: i Iſtinu: i gnih: u magnutye: Na
Nebo zaneſe: ya protrizniſſe rici nauchom i uidinyem
pochripglien: Sedmi dan u baſchini pocinuh.

coelo uiam colu-
bris ſuper petram
uiam uiri in adole-
ſcentia ſua
Eccl.

V price

76b

Nisi me oracula
fallunt
Cefar

Tefaurus quo fur
non appropriat
neque tinea cor-
rumpit.

Euang.

Semper diſcetes,
& nūquam ad
ueritate perueni-
entes
Paul.

Sfarca.

Mayius incepit: September perfectit
Iſtorice & Alegorice
MDXXXVI

B. МЕТРИКА.

§ 29. Зоранићева метрика почива на т. зв. „силабичком“ си-
стему, тј. на рашчлањавању језичког материјала на равномерне
или симетричне, по броју слогова одређене делове који се наиз-
менично понављају — стихове и стопе, на правилном распореду
тих делова у веће, симетричне целине — строфе, и на редовном
понављању истих гласова и гласовних група на сталним местима

— слику. Стопе претстављају само дводелне и троделне тактове код којих је удар изражен једним слогом. Наглашеност и ненаглашеност слогова, акценат, или њихова дужина и краткоћа, квантитет, немају метричког значаја. И у овом правцу, дакле, Зоранић наставља већ утврђену ранију традицију која долази до израза у свих наших старих писаца.

Стих

§ 30. Стихови су у Зоранића доста разноврсни. Има их од 12, 11, 8, 7, 6 и од 5 слогова.

Стих од 12 слогова — дванаестерац — најобичнији је стих Зоранићеве поезије. Сложен је од 4 тросложне стопе, по схеми: 3 + 3 + 3 + 3. Између 2 и 3 стопе има обавезан прекид, цезура, који стих дели на два симетрична дела, полустиха. Он се увек подудара са границом говорне гласовне целине, и у оригиналу је редовно означен знаком = (у Б. транскрипцији изостављен), на пр.

XIV₁₁₋₁₂ *Chacho gdo suncen zrach = bude razgledati*
Sfud muſe vidi mrach = chud oççi obrati итд.

Само у једном једином стиху пада прекид у средину речи:
66₂₉ *Isfe moguchi ſtuor = ytegl umiglienye.*

Али тај пример није очигледно наметнула никаква ритмичка невоља, него потреба слика са *gor*.

Границе између 1. и 2, и 3 и 4 стопе, напротив, ретко се подударају са границама говорних гласовних јединица, већ обично падају у њихову унутрашњост. Ретки су стихови типа:

9₁₀ *pohotne | uztezni || usilno | uztežuc*
9₁₂ *usilno | skončajuc || srdačce | pripada*
10₁₅ *četerno | plačuci || suzice | prolivam, или*
11₁₆ *vodi me | na umor || zmučena | ozoja и сл.*

Много чешће долазе стихови као:

10₉ *ni, ni od | suz daž of || ki bružji | cvileći*
10₉₆ *biše od | vod silnih || pri vrime|na iskoren, или*
8₁₄ *a oč|ju svitlost || pomrknu|tu vidim,*
8₂₂ *to pozna|ju upraf || jer mi sr|ce otravi*
21₁ *vrhu ne|ba letim || a na ze|m|ļi ležim* итд.

§ 31 *Стих од 11 слогова* је сасвим редак. Налази се само у једној песми, на стр. 57—58, и то не као стих спроведен кроз целу песму, него као рефрен уз строфе састављене од седмераца. Сложен је од 4 двосложне и једне тросложне стопе, по схеми: 2 +

2 + 2 + 2 + 3. Границе стопа подударају се са границама говорних гласовних јединица:

Slište | svit moj | moj svit | slište | junaci (одн. *deklīce*).

§ 32. *Стих од 8 слогова* долази само у једној песми, на стр. 55—57. Сложен је од 2 тросложне и 1 двосложне стопе, несумњиво по сталној схеми 3 + 2 + 3. Цезуре нема. Границе стопа ретко се подударају са границама говорних целина:

55₂₆ *pasite | drobne | travice*, или

55₃₀ *da vidra | mlika | naljete*.

Много обичније имамо:

55₂₇ *moje pri|mile | ofčice*, или

56₁₇ *i nektarom bo žanstvenim*

56_{36, 37} *moju za|sniče|nu pamet* итд.

Интересантна је Зоранићева напомена са стране уз ову песму (стр. 55): „*U zuk: A ti devojko šegļiva*“, према којој би се могло закључити, као што то Будмани чини (*St P XVI* стр. XI—XII), да је њен метар узет из народних песама.

§ 33. *Стих од 7 слогова* налази се такође само у једној песми, на стр. 57—58. Сложен је од 2 двосложне и 1 тросложне стопе, по схеми: 2 + 2 + 3. Цезуре нема. Границе стопа се ређе подударају са границама говорних целина:

57_{31—32} *bište | žeļe | ļubvene*

da vam | srce | ne vene.

Али исто тако и:

58₁ *ļubaf | je ra|dosna staf*

58_{22—23} *prezo|čna j' ļu|baf propast,*

u mi|sli plo|di napast и сл.

И за овај метар би се могло закључити да је народни, према Зоранићевој напомени са стране: „*U zuk: Drazt mi goru projdoše*“. Само је нејасно зашто овај стих има 8 слогова. Можда је по среди нека грешка, или евентуално варијанта стиха од 7 слогова који је превлађивао у целој песми.

§ 34 *Стих од 6 слогова* употребљава се после дванаестерца најчешће. У ствари он и не претставља ништа друго него извесну његову измену, и обично се са њим меша у строфама. Сложен је од 2 тросложне стопе, дакле као полустих дванаестерца, и има све његове особине:

31_{1—2} *sfemožna | ļubezan*

u srcu | užga plan, или

30₁₃ *čim se tu | čim žubeć,*
 30₂₁ *u slobo | dnoj stavi* итд.

Границе стопа се ипак сразмерно доста често подударају са границама говорних гласовних целина. Такви стихови су на стр. 30—36 и 74—75.

§ 35. *Стих од 5 слогова* заступљен је само у једној песми, на стр. 62—64. Сложен је од 1 тростложне и 1 двостложне стопе, јамачно по схеми 3 + 2. Границе стопа се ређе подударају са границама говорних гласовних целина:

63_{1a-2a} *pojuć se | tužim*
veselim | plaćuć и сл., али и:
 63_{16b-17b} *već je ne | mila*
ma vraždef | nica итд.

Слик

§ 36. И типови слика су доста многобројни. Има их састављених од једног, од два, од три и од четири гласа. Ретко и од више гласова, већином у паралелним образовањима или облицима образованим од исте основе.

а) Са самогласником на крају:

1) тип самогласник (V): *né + me* 8₃₃₋₃₄, *sa + ja* 22₂₇₋₂₈, *tva + ma* 23₁₋₂. Налази се врло ретко, и само кад је једна од речи једнословна.

2) тип сугласник + самогласник (CV): *tve + sfe* 8₃₅₋₃₆, *tvu + sfu* 74_{11a-12a}, *nečas bi + pogubi* 19₃₋₄, *jada + svitu da* 26₈₁₋₈₂, *žubinja + prija* 27₁₃₋₁₄ и сл. Овај тип се срета нешто чешће.

3) тип VCV: *razgledati + obrati* 7₂₇₋₂₈, *pravi + žubavi + javi + gizardavi* 8₂₉₋₃₂, *koga + toga + sfoga + toga* 8₃₋₆ и сл., и његова варијанта VCCV: *žubezni + boleznj + himbezni + uztezni* 9₇₋₁₀, *dosti + gorkosti* 9₃₃₋₃₄, *ratiste + dobiste* 9₂₃₋₂₄. Сасвим обичан тип.

4) тип CVCV: *razlika + velika* 19₁₅₋₁₆, *odrinuti + jasnuti* 24₃₋₄, са варијантом CVCCV: *drvornosti + srčenosti* 27₁₁₋₁₂, *jedno + nijedno* 26₂₃₋₂₄ и сл. Налази се доста ретко, више случајно.

б) Са сугласником на крају:

5) тип VC: *potamnen + zasničen* 8₁₋₂, *jadovit + žit* 8₇₋₈, *oćutih + mojih* 8₉₋₁₀, *dušom + nom* 8₉₋₁₀, и варијанта VCC: *žalost + mladost* 8₁₁₋₁₂, *slatkost + svitlost* 8₁₃₋₁₄. Овај сиромашни слик је у Зоранића врло чест, и монотон, зато што се највише јавља у једнаким образовањима, истим наставцима или суфиксима: *povratit + vrit* 8₅₋₆, *ćutim + vidim* 8₁₃₋₁₄, *protežuć + greduć* 61₁₋₂, *obratih + vidih* 11₇₋₈ и сл.

6) тип CVC: *biserom + hitrom* 60₃₁₋₃₂, *zrak + mrak* 7₃₇₋₃₈, *bih + zgubih* 8₇₋₈, *obratim + ćutim* 8₁₅₋₁₆. Има особине претходнога типа, али долази ређе.

7) тип VCVC: *zorom + gorom* 10₁₇₋₁₈, *љubezan + bolezan* 33₁₋₂, *ufajuc + prehtajuc* 9₇₋₈, с двома варијантама VCVCC: *radost + mladost* 23₃₈₋₃₉ и VCCVC: *jećenjem + poniženjem* 77₃₃₋₃₄. Овај тип са свима варијантама долази још ређе него претходни.

§ 37. Неки пут се у сликовима сусрећу и два сродна сугласника. Тако сугласник *s* римује са *š*: *opješ* (или *opješ*, а никако *opiješ*, како транскрибује Б., §96) + *jes* 67₁₉₋₂₀, (*biše + htiše*) + (*ražall se + poroti se*) 9₁₉₋₂₀. Овај слик се јамачно оснива на графичкој једнакости знакова за *s* и *š*, исп. на пр. чињеницу да је у другом пример *s* написано знаком *sc*, *raxa ll sce*, којим се већином означава *š* (§ 10). Али су примери таквих сликова сасвим ретки.

Овамо не иду случајеви у којима римује *v* и *f*, или *m* и *n* на крају речи, јер су то знаци за један исти фонем, или, у најмању руку, за варијанте једнога и истог фонема (в. § 52).

Строфа

§ 38. Стихови су сложени у строфе од 2, 3, 4, 5 и 6 стихова.

Строфа од 2 стиха — дистих — образује се од разних стихова, дванаестераца, седмераца и шестераца. Најобичнија, и најчешћа врста строфе уопште, јесте строфа сложена од два дванаестерца. Она има двоструки равни слик на цезури и на крају стиха, у облику *a'b | a'b* (где знак ' означава место цезуре, а знак | крај стиха), на пр.

15₁₉₋₂₀ *Po mni se uhodi | u najgorčiji stan,*
lako se prohodi | da teško zide van и сл.

Сваки дистих је, опет, редовно везан сликом са претходним и наредним дистихом на тај начин што крајње речи једног стиха римују увек са речима на цезури наредног стиха, дакле:

19₁₋₆ *Lipost tva nesmerna | s pozorom primilim,*
krunice biserna, | razcvili me sasfim,
kada sritom prvim, | ki u moj nečas bi,
pogledom љubvenim | srdace m' pogubi.
U taj čas zarubi | mu slobod, moj pokoj
i utih izgubi | итд.

Често су по два дистиха везана у строфе од 4 стиха. Такве су строфе у Зоранићевим сонетима (стр. 17—25) и неким другим песмама.

Ређе су строфе од 2 стиха сложене од друге врсте стихова. Од седмераца су састављене такве строфе у једној песми, на стр. 57—58. Све имају један сталан рефрен, са варијацијама последње речи. Стихови су међусобно везани сликом заједничким за две узастопне строфе. И најзад, од седмераца су састављене такве строфе такође само у једној песми. Стихови су просто повезани сликом, по схеми *aa | bb* итд.

§ 39. *Строфа од 3 стиха* састављена је од шестераца, и долази такође само у једној песми. Има једну нарочиту карактеристику: почетни стих сваке строфе није ништа друго него поновљени последњи стих претходне. Због тога изгледа као нека варијанта строфе од два стиха. Слик везује свака два прва стиха у строфи. Тако се добива схема *aab | bc* итд.

55₂₆₋₃₁ *Pasite drobne travice*
moje primile ofčice
da vimenačca nadmete
da vimenačca nadmete
da vidra mlika naljete
i sa mnom se obeselite итд.

§ 40. *Строфа од 4 стиха* сложена од дванаестераца је већ поменута. Друга врста ове строфе састављена од три шестерца и једног дванаестерца долази у неколико песама. Шестерци су међусобно повезани равним сликом који се слаже са крајном речју претходног дванаестерца, дакле по схеми: *aaab/bbbc* итд.

30₇₋₁₃ *Slaviću ki f zori*
mej zeleni bori
u slatki romori
mimošne tuge tve počitaš žubereć,
rač', molim te, slišeć
postati jer ću reć
čim se mučim ľubeć,
i druga ć' imiti u tuženje tvoje итд.

§ 41. *Строфа од 5 стихова* у ствари је варијанта дванаестерачке строфе од 4 стиха којој је додан пети стих римован с претходнима на цезури и крају стиха. То је увек завршна строфа сонета.

§ 42. *Строфа од 6 стихова* сложена је само од петераца и долази у једној песми. Стихови су везани укрштеним сликом по схеми *ababab*:

62_{29a-35a} *Kako sunčen plam*
snig tali čas sfak,

*a vitar bludan
odgoni oblak,
tako љubezan
tali moj žitak.*

Версификација и језик

§ 43. У тако строга и уска правила версификације песнику, разуме се, није лако стезати слободну мисао изражену помоћу недовољно гипког, и са своје стране опет сталним и неизменљивим законима подвргнутог језичког материјала. Поготову не Зоранићу, који није ни инвентиван и вешт версификатор, ни довољно педантан и пажљив писац. Он мора да се довија и тражи начин како да језички материјал прилагоди захтевима метра.

Извесна средства за то пружа му најпре сам језик: избор између готових дублета, краћих и дужих облика једне исте речи, могућност употребе покретних вокала и консонаната (в. § 138-143). Али то није довољно. И зато он прибегава вештачким средствима, по „песничкој слободи“: употреби архаичних изумрлих облика (употребистаријег облика предлога *вз*: *f*, место *и* (§ 120, 121), стварању вештачких аналошких облика према образовањима која већ постоје у језику, измени гласовног састава појединих речи, спајању у један слог вокала у непосредном додиру у једној речи, или међу речима — синерези —, пропуштању крајњих самогласника у појединим облицима — елизији — и сл.

§ 44 Вештачки аналошки облици стварају се нарочито због слика. У току даљег излагања ми ћемо често имати прилике да их сретнемо и као такве означимо. Овде ћемо изнети само неколико примера, ради илустрације:

Због слика са *pišuc*, *pojuć* Зоранић ствара облик партиципа *mišluc* 20₂ (или *mišluc*, м. *misleć*), због слика са *uzdišuc* + *goruc* облик *žeļuc* 63_{34b} (м. *želec*), због слика са *nigujuc* облике *goruc* 35₃₄ (м. *goreć*) и *trepluc* 35₃₅ (м. *trepeć*), због слика са *tekući* + *pojući* облик *sidući* 61₁₅ (м. *sideći*), због слика са *slovuc* облик *obituc* 23₈ (м. *obitajuc*, исп. 1. sg. praes. *obitan* 94₃₉). Или, због слика са *očiju* + *smiju* он ствара облик *živiju* 20₁₀ (м. обичног *živim*, или *živem*), због слика са *vezuje* + *smučuje* облик *uzdajuje* 61₉ (м. *uzda*), због слика са *prolivam* облик *puščivam* 10₁₆ (м. *puščam*), због слика са *odbignuti* облик *kunuti* 24₁, и најзад због слика са *mojoj* облик loc. sg. од *bedra—bedroj* 60₃₆.

§ 45. За љубав метра или слика мења се и гласовни састав појединих речи. Тако се на пр. због слика са *glas*, *stas* пропушта

крајње *t y slast: slas* 75₂₇, *vlast: vlas* 75₂₈ и сл. (исп. § 97), због слика са *pogubi + izgubi* пише се *zarubi* 19₃, место *zarobi*, због слика са *priklonif + zagrlif* пише се парт. прошли I *vidif* 60₁₅ (м. *vidil*), због слика са *daje + ova je* прилог *tokoje* добива облик *tokaje* 23₃₅, због слика са *onoj + moј* додаје се *j* и облику *u jedno: ujednoj* 23₃₂ и сл. Због метра се, опет, двапут место *mrtaf* употребљава облик *mrt* 25_{8, 9}.

§ 46. Из истих разлога се мења врста промене именица, или њихов род, или се један другим замењују падежи. На пр. због слика са *pohotu* основа ж. р. *hot* добива у loc. sg. облик м. р. *u tom hotu* 20₁₅, због слика са *mladost + svitlost* пише се gen. pl. *kost* 24₈ (ако није по среди елизија), а због слика са *muке* voc. pl. од *vik* има облик *vike* 56₂₃ итд.

Синереза

§ 47. У непосредном додиру у једној речи, или међу речима, вокали задржавају слоговну вредност, тј. образују хија т. На пр.

8₁₁ *Samo osta sa mnom | trud muka i žalost*
10₂₇ *tere se obviše | obe okol nega* итд.

Али ако захтева потреба метра они могу, исто тако, помоћу синерезе, образовати дифтонг, тј. бити спојени у један слог. На пр:

21₂ *vas svit zauhitit mrim | a ništar ne držim,*
24₃₈ *kad hote i tmasteni | opet pooblačuju,*
8₁₅ *kud god se obratim | od sfud me grize ujed,*
8₂₂ *to poznaju upraf | jer mi srce otravi,*
18₁₉ *a i ovo reči smim | da želan umor taj,*
8₃₁ *ti me u sni i javi | jadofno rascvili* итд.

Синерезом могу бити, истина сасвим ретко, у један слог спојена и три вокала (двострука синереза):

18₁₇ *suze i uzdasi su žir | srdačce pitam kim,*
74_{31a—32a} *Tvoji peharnici*
drže u uzi i tamnici и сл.

Проста синереза у Зоранића је доста обичан појав. Њом се спајају све врсте вокала, и све речи, како оне које и иначе припадају једној акценатској или синтаксичкој групи, тако и оне које припадају разним групама. Поред примера као *u očiju* 32₄₀, *za utih* 23₃₁, *ne otravi* 59₂₃, *se otravi* 30₂₀, *i onoj* 26₁₀, *da uho* 59₂₃, *u uzi* 32₂₀, *ne okom* 30₃₄, *me očice* 66_{33b}, *družbi ovoj* 65₁₁, *ličca ona* 23₃₇ итд., налазимо и примере: *zato u tmi pribiva* 11₁₄, *moje j' veselje u nih*

24₃₅, *ki iz nevarke udren* 32₁₀, *rač molin te uslišit* 34₁₈ *i nebesko i moje* 35₁₉ и сл.

Елизија

§ 48. У оригиналном издању Планина елизија самогласника није начим означена. Зоранић пише *sardacem* (стр. 19, нап. 2) = *srdace m'* тј. *срдацце м'* (§ 180), *zdrautyey* = *zdravije j'* 52₃₇, *bogliey* = *boļe j'* 66₃, *cin* = *čin*' = 67₂₉, *blx* = *biž'* 67₃₁ и сл. Примери с апострофом као знаком елизије у академском издању претстављају, дакле, Будманијеву интерпретацију.

Та интерпретација, као што смо једном већ рекли, у многим случајевима није исправна. Будмани је знаком за елизију означавао и многе случајеве гласовног или гласовно-морфолошког скраћивања гласова на крају речи који се често скупају и у прози, и који, дакле, с правом елизијом немају ничега заједничког. Због тога се у овом питању не смемо ослањати на његову транскрипцију, него морамо сами утврдити случајеве у којима се она заиста огледа.

§ 46. Као сасвим поуздани примери елизије могу се означити само примери у оним категоријама које се у прози никако не јављају без крајњег вокала. То су:

m', dat. 9₃ (с исправком м. Б. *Tim*, в. § 5), 19₄, 22₂₂, 24₂, 25₁₉ (с исправком м. Б. *kén*, в. § 5), 62_{33b}, 37_b итд.,

b', 3. sg. cond. 20₁₀, 19₉, 59₂₅, 27₇, 63_{35a} и сл.,

pačel' 8₃₇,

men' dat. 27₅ (+ *ļubven*), 60₂₈ (+ *rumen*),

ran' 22₁₇ (+ *plam: ja guduč zorum ran'*, м. *rano*),

bil' 72₃₂ (+ *vil: i na ņoj pratež bil'*, м. *bilu*).

Пример *s'*, ас. sg. 20₃₇, м. *se* сасвим је непоуздан, на првом месту зато што је једини у овој категорији, а још више због тога што баш у том случају елизија није била ни потребна: наредна реч почиње вокалом: *nit s'imam*, па је са синерезом *se imam* крајњи самогласник могао остати. Пример *blaženij'* 60₁₆ почиња јамачно на Б. погрешној интерпретацији графиције за дуго *i* на крају: *ij* (§ 9).

§ 50. Сви други случајеви пропуштања крајњег вокала засведочени су и у прози мањим или већим бројем примера. Због тога је тешко с поузданошћу закључити у којима од њих имамо елизију, а у којима просто краће облике добивене гласовним или гласовно-морфолошким путем. Али је ипак врло вероватно да је елизија често по среди у оним случајевима који су у прози заступљени усамљеним или специјалним примерима, а у стиху су многобројни. Такви би, дакле, били случајеви:

t' dat. 20₂₅, 22₃₂, 23₂₉, 60₃₃, 66₃₅, 67₁₀, 73₃₇, 75₂₁ итд. У прози долази само једном (в. § 142).

s' 2 sg. praes. 9₃₃, 34₃₈, 60₂, 61_{31, 32, 36}, 77₃₇, 79₂₉ итд. У прози има такође само један пример (§ 142).

Облици 2. sg. imperat. *rač'* 11₂₄, 30₁₁, 31₁₀, 35₁₁, 36₃₇ итд. *rec'* 11₂₇, 21₃₅, 61₃₈, 62_{3, 7, 11}, *povrat'* 19₂₁, *odklon'* 33₂₀, *stvor'* 22₃₀, *spraf'* 25₃₅, *smil' se* 22₉ (× 2), *čln'* 19₉, *stan'* 33₁₇, *prim'* 27₁₃, *sin'* 35₁₈ итд. У прози се налазе само специјални примери *poj* (м. *pojd*, в. § 142) 4 пута и *hod* једном, но није искључена ни могућност да су такви облици и у свих других глагола били у употреби у народном говору.

j' 3 sg. praes. м. *je* 20₆, 24₃₅, 26_{11, 23}, 27_{5, 6, 15}, 32₃₀, 35₂₃, 58_{19, 20, 22} итд. врло често. У прози има 5 примера (§ 142).

Остали многобројни облици означени с апострофом у Будма-нијевој издању нису, дакле, никакви случајеви елизије, већ црте живог народног говора које треба друкче тумачити.

ДРУГИ ДЕО ГЛАСОВИ

А. ГЛАСОВНИ СИСТЕМ

§ 51. Анализом Зоранићеве графије долази се до система од 28 гласова :

а) самогласници

и, е, а, о, у.

Графије *ar*, *er* за старије *r* нису јасне. Могло би се зато поставити питање да Зоранићев језик место тога гласа није имао какав познији рефлекс, групу *ar* која се, као што је познато, данас на том месту налази у неким савременим чакавским говорима, или сугласничко *r* са неким неодређеним самогласничким елементом. Али иако сам Зоранићев текст не пружа јасних доказа за то, може се слободно узети да је и у систему његова језика било још неизмењено самогласно *r*, и да ознаке *ar*, *er* претстављају само традиционални, романски начин бележења српскохрватског самогл. *r*. Уосталом, то унеколико доказује и сама чињеница да се обе графије, и *ar* и *er*, употребљавају подједнако у свима речима, без нарочите поделе. С друге стране, о томе сведоче и глагољцом писани текстови из источних чакавских крајева, исп. А С 37 (1437) крствѡѡ, смрѡти, трѡѡ (тј. *трсје*), прѡѡѡ, А С 60 (1451) в'рх, х'рват, х'рвацѡѡѡ, с'рба, с'рѡѡѡѡ, п'рѡѡ итд.

б) сугласници

α) праскави

	прости	сложени
мукли	п т к	ц ч ћ
звучни	б д г	— — —

β) прострујни

мукли	с ш ф х
звучни	з ж в —

γ) сонантни

ј р л љ м н њ

Као карактеристичну за сугласнички систем Зоранићева језика, а и чакавских дијалеката уопште, ваља истаћи особину да не само прострујни сугласник *x*, него ни сви сложени мукли сугласници (*ц, ч, ћ*) немају звучних парњака (*с, џ, њ*). Место њих стоје одговарајући продужни звучни сугласници *з, ж, ј*, дакле, гласови образовани на бази другог компонента, без експлозивног елемента.

Иначе текст не даје никаквих могућности да се изближе окарактеришу поједини гласови. Једино се за сугласнике *ј* и *в* може утврдити да су у Зоранићеву језику имали две нијансе, два начина образовања, *слаб* и *јак*. Сугласник *ј* био је слаб у вези са *ц*, па зато често није давао акустички утисак и потпуно се губио. У свима другим положајима он је био јак, и чувао се увек. Ту разлику између једног и другог начина образовања утврдио је Белић (*О савременом правопису српскохрватског књижевног језика*, засебан отисак из *Просв. Гласника XL 6*) и за савремени изговор. Сугласник *в* је, опет, био слаб на крају слога (пред сугласником) и иза муклог прострујног сугласника *с*, па је услед тога давао акустички ефекат прострујног муклог сугласника *ф*.

Б. РАЗВИТАК ГЛАСОВА

§ 53. Гласовни систем Зоранићева језика добивен је од прасловенског разноврсним променама које су се десиле у различним епохама развитка српскохрватског језика, почев од времена прасловенских дијалеката, преко јужнословенске и српскохрватске језичке заједнице, до општечакавске дијалекатске епохе, и засебног живота појединих чакавских говора. Зато се у њему осим црта које су у заједници добили сви српскохрватски дијалекти налазе и друге специјалне, општечакавске, и посебне источночакавске, и локалне дијалекатске особине. Какве су оне и на који су начин добивене покушаћемо утврдити у даљем излагању.

I. САМОГЛАСНИЦИ

1. Самогласник *и* (*і, у, ё и др.*)*і, у*

§. 54. Као и у осталим српскохрватским говорима самогласник *и* је редован рефлекс старих *і, у*, па и онда кад је добивен аналошким путем, као у *pisati*. У *udira* 93₁₃, *udiraše* 13₇, и сл., поред *udara* и сл., *и* претставља вокализам итеративног образовања о-

снове *dŕ/der*. У облику *verugami* 15₃₇, опет, према штокавском *верига*, имамо јамачно суфикс са другим вокализмом.

ě

§ 55. Највећим делом стоји *и* у Зоранића и на месту старијег српскохрв. *ě*. Али не и увек, без изузетка. Има, наиме, мален број основа у којима је рефлекс за старије *ě* увек *e*, а поред тога и једна група основа у којима се на месту *ě* јавља и *и* и *e*, било тако да се у једном истом образовању налази подједнако и један и други рефлекс, било да се у једним образовањима налази само један, а у другим само други.

Том својом цртом, двојношћу рефлекса за стари самогласник *ě* Зоранићев језик се, у општим линијама, слаже са језиком многих источничакавских писаних споменика старијега доба, на првом месту са језиком лекционара, а исто тако и са великим бројем данашњих локалних говора. Оправдана је, дакле, претпоставка да је и питање о пореклу ове црте у њима у узајамној вези. Због тога је Решетар расправљајући о карактеру и пореклу екавског рефлекса у лекционарима проучио и изнео и особине Зоранићевих Планина, па на основу поређења једних и других изнео неке закључке о обиму и пореклу рефлекса за *ě* у свима источничакавским књижевним споменицима и говорима.

Али подаци које је он изнео, нарочито из Зоранићева текста, нису ни потпуни ни у свему поуздани. Узимајући у обзир већином само позитивне примере изузетног рефлекса (тј. екавске), а занемарујући негативне, не улазећи у исцрпно статистичко процењивање и пажљиво поређење важних примера, Решетар је дао једнострану и у извесном погледу неверну општу слику рефлекса за прасловенско *ě* у овим споменицима. Поводом облика *presnih* у *B* он, на пр., тврди да у *Z* нема речи *prěsan* (*Rad CXXXIV*. 110). Међутим је има, и то на три места, али са икавским рефлексом: *prisnih* 25₁₉, 43₃₆, и *prisni* 25₁₇. Исто тако, по његовим речима у Зоранића се врло често налази екавски облик предлога-префикса *prě-*. А у ствари у Зоранића *pre-* долази врло ретко; однос *i:e* је у њега отприлике 200:10, дакле, ни пуних 5 процената, све и кад се не узму у обзир многобројни примери ове основе у другим образовањима, предлозима *pri*, *prik* и прилогу *prija*. Таквих нетачности, као што ћемо видети, има више.

Разуме се, онда, да ни Решетарови закључци о обиму, природи и пореклу екавизама у Зоранићеву језику и другим источничакавским споменицима и говорима нису у свему вероватни. И због

тога се овом приликом цело питање о рефлексима за *ě* мора понова претрести.

§ 56. Најбоље и најпоузданије средство помоћу кога се може доћи до правилнијег схватања пружа исцрпан статистички преглед свих примера са рефлексом за *ě*, нарочито оних који у споменицима долазе са мешовитим рефлексом. Само на основу таквога прегледа може се, пажљивим поређењем једних с другим, критички проценити и утврдити права вредност сведочанства појединих примера и избећи нетачности. Зато ћемо овде дати статистику свих примера с рефлексом за *ě* који долазе у Зоранића, осим једне велике категорије у којој је на месту *ě* редовно и без изузетка *и*, наставака за основе и наставака за промену речи, за које је довољно навести по неколико примера.

§ 57. Редовно је *и* на месту *ě* у

1) падежним наставцима :

а) dat.-loc. sg. именица с наставком *-а* и придева женског рода неодређене промене: *vodi* 83₁₃, *tmi* 11₁₄, *stini* 11₂₄, 12₁₅, *službi* 11₂₆, *tuzi* 12₉, *muci* 5₃₇, *planini* 4₁₉, *zabavi* 9₅, *utrobi* 7₃₃, *jabuci* 12₃₄, *dobri* 44₂₂, *bistri* 42₁₇, 83₁₃, *hladni* 42₃₃, *slavni* 28₂₉, *negovi* 54₂₀, *razkošni* 17₉, *veliki* 45₁₂, *zeleni* 7₁₃, 39₂₇, 85₄₀, *tihi* 83₁₃, *drobni* 7₁₃, 42₂₁, 85₄₀, *zlati* 12₃₄, 85₁₇, 89₄, *netlačeni* 4₇ итд. Чињеница да је код меких основа било и у прасловенском *і* свакако не умањује вредност сведочанства ових примера.

б) dat.-loc. личних заменица за једнину : *meni* 4₁, 6₁₃, 21₁, *mani* 61₂₂, *po mni* 15₁₉, 59₁, *u mni* 25₁₄, *tebi* 9₂₁, 19₁₄, 24₁, *sebi* 3₁, 5₂₈, 33₁, 6₃₄ итд.

в) loc. pl. основа на *-о* : *po pastirih* 3₁, 16₃₁, *jekih* 12₁, *luzih* 40₁₂, *poslih* 38₂₂, *porucih* 6₁₉₋₂₀, *slovih* 19₃₂, *mistih* 85₃₂, 38 итд. У придевским облицима као : *razlikih* 16₉, 38₂₂, 57₉ и *razlicih* 6₁₉, 29₃₄, *gorkih* 10₈, *mnozih* 4₃, 29₂₂ итд. рефлекс није јасан, пошто је неодређени облик изједначен са одређеним.

г) loc. sg. основа на *-о*, уколико се сачувао у ретким примерима, од којих су неки и у слику : *u sni* 8₃₁, 9₄₀, 30₁₈, 39₂₁, 42₂₁, 47₁₉, 50₂₁, 51₁₁₇, 53₁, 68₂₀, *na nebi* 25₃₃, 82₁₄, *na sviti* 60₂₉, 94₆, *na krili* 60₁₅, *u liti* 72₁₆, 91₁₆, *u protuliti* 91₁₅ и сл.

2) наставцима заменичких основа : instr. sg., gen.- dat.- loc. pl. *tim* 18₂₈, 38₂₇, 49₃₂, *jini* 4₁, 20₁₁, 32₁₅, 38₁₆, 57₁₄, 59₁₂, 66₁₉, 67₁₄, *onim* 13₂₅, 64₃₄ и сл., *tih* 3₉, 11₂₉, 16₂₂, 18₃₈, *jinih* 4₃, 35₆, 62₂₇, 64₂₇, 67₁₂, 37₁, 78₁₅, 82₄, 85₃₉, 87₂₅, 88₂₇, 90₉, *inih* 41₆, 58₁₀, *onih* 13₂₅, 64₃₄, *ovih* 4₁₂, 61₁₇, 62₂₅ и сл. врло често. Сасвим је очигледно да један

једини пример са *e*, dat. pl. *jinem* 44₃₈, који Решетар (*Rad CXXXIV* 114) наводи као екавизам у Зоранића, није ништа друго него штампарска грешка (можда издавачева ?), место *jinim*.

- 3) наставку компаратива: *lazniji* 6₅, *stariji* 86_{22, 23}, *starišina* 19₂₇, 21₁₇₋₁₈, *starišini* 17₃₀, *strašnja* 88₃₅, *krasnija* 36₃₄, *svitlija* 36₃₅, *jasniji* 36₃₆, *dostojniji* 69₁₂, *zdravije* 66₃₇, 88₅, *pravije* 76₂₋₃, *hitrije* 4₁, 92₄₀, *dvornije* 81₁₀, *jasnije* 35₂₁, *narešenije* 4₁, *prilicniji* 69₁₂, *gizavije* 35₂₄, *slafnije* 93₈, *kriposnije* 35₂₄, *plemenitiju* 41₂₃ итд.
- 4) наставку глаголских основа: *viditi* 13₁, 14₂₁, *vidit* 6₃₃, 13₃₆, 14₁₀, 15₂₆, 18₃₁, *živiti* 45₂₀, 52₁₄, 80₄, 89₁₈, 91₁₄, *poživiti* 91₈, *priživiti* 7₂₆, *živit* 11₂₄, 19₈, 64_{15a, 20a}, 73₁₂, 78₈, 79₂₉, 84₂₆, *poživit* 73₄₀, *želiti* 6₂₂, 70₂₂, *poželiti* 49₈₈, *jimiti* 11₃₆, 49₂₆, 66₅, 67₃₀, *jimit* 20₁₆, 66_{3, 4, 27}, 67₂₇, *imiti* 29₃₄, 30₁₄, 44₁₅, *imit* 23₂₈, *htit* 67₁₈, *umiti* 70₂, *razumiti* 39₃₈, *pozriti* 91₇, 94₁, *prozrit* 73₁₈, *gorit* 32₁₆, *zgorit* 62₁₂, — *vidih* 7_{34, 35}, 11₈, *vidi* 17₂₃, 18_{26, 34}, *poživih* 9₇, *imih* 29₂₈, *imi* 37₃₈, *jimi* 6₁₃, 16₁₂, 14₁₄, 69₈₈, *jimismo* 59₁₉, *jimiše* 73₃₃, *imiše* 44₁₀, *hotih* 12₁₇, *hoti* 14₂₇, 49₁, *hti* 26_{16, 17, 18}, 68₃₀, *hotiše* 38_{25, 29}, 39₈, 51₃₈, 64₃₃, 70₁₈, 88₁₅, *htiše* 9₂₀, 29₁₇, 52_{1, 35}, *htihu* 31₃₁, *umih* 17₅, 78₁₀, 81₁₀, *razumih* 18₃₈, 83₈, *umi* 72_{2, 3}, *nadazrih* 86₁₉, *mni* 94₁₀. — *vidil* 16₂₈, 30₁₆, 59₂₆, *živil* 10₄, *hotila* 51₂₉, *htil* 45₂₇, *htila* 45₂, 60₁₀, *živil* 10₄, *umil* 61₃₆, *umilo* 61₃₅, *umili* 87₁₈, *zapovidil* 64₃₄, *probidil* 59₃₁, *sidil* 61₂₀, *mnil* 60₃₇, 62₂₂, *potamnil* 10₅, *zril* 89₃₁, *zrilim* 56_{12, 13}, *nezrili* 87₁₅, *nezrilo* 86₃₈₋₄, *zrilvoća* 4₁₁, *pogorile* 73₂₉, — *vidif* 43_{10, 15}, *vidifši* 15₂₄, 38₃₇, 40_{4, 26}, *razvidifši* 43₁₀, *izgorif* 73₈, *priletif* 42₂₆, *pozrif* 59₃₁, 79₁₈, 86₃₂, 94₄, *pozrifši* 85₁₅, 87₂₅, *uzrif* 51₅, *obazrif se* 43₁₅; *vidinje* 5₇, 93₃₃ (у ориг. *vidittye*), *vidinjem* 95₁₉, *vidinja* 95₅, *hotinje* 38₁₄, *hotinjem* 52₄, *htinja* 81₇, *htinju* 89₁₇, *htinjem* 89₅, *dobrohtinje* 43₂₁, *dobrohtinja* 89₂₈, *želinoga* 13₃₉, 68₁₆, *želinu* 17₁, 83₂₇, *želinom* 89₂₂, *sminan* 50₂₉, *smina* 13₃₅, *sminu* 12₃₂, *sminost* 51₁₈ и сл.

§58. Правилу о искључивом икавизму у овој групи, како на први поглед изгледа, противе се три облика са *e*, наведена у Решетара међу Зоранићевим екавизмима: *bolezan* 33₂, 60₁₈, *bolezni* 9₈, сва три примера само у стиху и слику, *žubezan* 31₁, 33₁, 60₁₇, 61₂₇, *žubezni* 9₇, 42₇, 54₁₄, *žubeznivu* 78₁₉ и *imenja* 65₂₁ (+ *smiļenja*). Али је то тек привидно. Пример *imenja* је очигледно вештачки, удешен због слика са *smiļenja*. То доказује и облик *jimanja* 74_{28a} (+ *stanja*), а нарочито малопре наведена нормална образовања ове врсте *vidinje*, *hotinje*, *htinje*. У облику *žubezan*, опет, по сведочанству осталих словенских језика, а и наших дијалеката (исп. рус. *любезный*, *любезно*, чеш. *libezný*, *libeznost* итд.) *e* и није никакав рефлекс за *ě*,

а поготову не у наставку глаголске основе. Једино је пример *bolezan* поуздан екавизам, али, као што ћемо видети, опет не као екавизам глаголске основе *bolē-*, него као екавизам готове речи.

- 5) наставцима имперфекта нарочитих глагола: *bih* 18₁₆, 89₃₀, *biše* 3₁₂, 6₁₄, 15₁₇, 17₁₈ итд. често, *bihomo* 52₁₈, 55₁₂, *bihu* 3₂₂, 7₃₃, 15₄, 17₉, 24₂₀ и сл., *gredih* 7₁₂, 14₁₄, 27₂₅, 89₂₃, *grediše* 37₁₀, 49₆, 79₁₆, 83₂₃, *griziše* 6₃₈, 7₂, *vuciše* 93₁₉, *tčičiše* 49₁₂, 25₅, 53₆, 93₂₁, *tecihu* 15₃₈, *skubiše* 41₄, *zoviše* 49₁₉, 93₂₉, *ploviše* 88₂₃, *otmiše* 93₂₉, *meliše* 93₁₆, *sameliše* 93₂₉ 30₃₀, *stanih* 6₁₅, *otrnih* 29₂₅, *posrnih* 85₂, *usnih* 6₃₀, *unesihu* 93₂₃, *cvatihu* 47₁₀, 73₂₂, *kradihu* 93₂₈, *pasihu* 57₆, 71₁₄, 72₁₅, *riñihu* 73₂₀.
- 6) појединим основама глагола: *poniti* 50₆, *ponit* 31₁₁, 36₄₀, 64₁₅ *b*, 21₁ *b*, 57₃, *podniti* 13₂₉, *podnit* 68₁₀, 73₃₂, *doniti* 39₁₆, *donit* 73₁₀, *nantit* 68₁₆, *poni* (3. s. aor.) 79₂₅, *odni* 50₅, *uzniše* 34₅, *ponila* 12₉, 79₃₀, *odnila* 79₃₈, *zaniło* 88₁₉, *uznit* 34₁₁, 47₁₄, 93₁₁, *uznita* 3₁₄, 16₃₈, — *rit* 62₁₈, 66₂₅, 68₁₇, 21₁, *zrit* 76₂₆, *rih* 29₃₇, 77₃₇, *ri* 25₃₅, *riše* 17₂₆, 25₂₈, 71₁₈, 26₁, 81₁, 75₃₇, 79₉, — *udri* (3. s. aor.) 16₂₁, 43₁₈, 44₃₂, 47₃₈, *udriše* 33₁₂, *izdri* 27₅, 89₃₇, *izdriše* 76₆, *razdri* 48₁₇, *udrila* 34₄₀, *udrif* 8₃₄, 60₁₆, 70₃₂, 73₇, 86₃₄, *udrifši* 15₅, — *umriti* 7₂₆, 21₉, 94₁₂, *umrit* 11₂₂, 21₅, 25₁₉, 67₁, 73₃₈, 79₃₂, *umriše* 41_n, — *doprit* 20₁₈, 30₂₅, 63₁₈, 68₈₅, *opril* 5₁ *b*, *upril* 61₃₂, — *samliti* 93₂₆, 31₁, *prostrif* 41₂₅ и сл.

§ 59. Што се тиче рефлекса за *ě* у основама (односно коренима) засебних речи, сви примери који у Зоранића долазе могу се поделити у три групе, према томе да ли је у појединим образовањима од исте основе рефлекс увек *и* или увек *е*, или се оба рефлекса мешају.

- У прву групу, са редовним рефлексом *и*, иду ове основе:
- b e s ě d-* : *besidom* 81₁₆, *besidi* 17₂₆, *besiditi* 27₃₂, *besidimo* 71₃₀, *besijahu* 71₁₅, *besideći* 11₃₁₋₂, 27₂₅, 37₂₃, *uzbesidimo* 81₁₃₋₄,
- b ě l-* : *bil* 15₃₁, 26₁₄, 76₃₂, 92₂₂, 93₃₅, *bilo* 43₂₉, 85₂₆, *bila* 29₁₈, 33₁₉, 39₇, 47₃₀, 51₄, 54₁₆, 60₉, 63₃₄ *a*, 1₁ *b*, 20₁ *b*, 93₆, *bile* 72₂₉, 85₃₈, 86₁₀, *bilu* 43₂, 50₃₀, 34₁, 76₃₃, 90₁₁, 93₃₇, *bilom* 12₃₃, *bili* 20₂₁, 48₁₇, 60₂₀, 72₁₄, 78₃₂, *bilim* 42₂₆, 45₃₃, 69₉, 11₁, 70₃₈, 85₂₄, 25₁, *bilimi* 69₂₅, *bilih* 71₃₃, 85₃₈, 93₁₄, *Velebil* 69₃₀, 35₁, 70₃₆, 37₁, 39₁, *n*,
- b ě g-* : *biži* 45₂₃, 50₁₃, 74₄₂ *b*, *biže* 75₃ *a*, 91₂₂, *bižeći* 7₁₀, 28₂₃, 32₈, 42₁₇, *bižec* 63₂₇ *b*, *biži* (2. sg. imp.) 68₃, *biž* 67₃₁, *bište* 57₈₁, *bižah* 7₃, *biga* 63₅ *b*, *bigajuc* 73₂₈, *pobignuti* 13₂₁, 44₁₈, 51₂₃, *odbignuti* 24₂, *pobigll* 71₂₃, 25₁, *pobigla* 57₁₂, *big* 44₃₀,
- bl ě d-* : *blidili* 60₂₂, *problidim* 63₂₁ *a*, *problidi* 63₁₅ *a*, *problidif* 45₃₅, *problidil* 59₃₁,

- bræg-* : *brig* 85₁₁, 88₃₁, *briga* 88₃₂, *brigu* 53₂₂, 54₃₃, 55₂, 5, 89₁₂, и вероватно *brizi* (instr. pl., ориг. *hrizi*) 52₃₆,
- brëmen-* : *brime* 64₄₁,
- cvëli-* : *rascvili* 8₃₁, 18₂₀, 77₁₇, *razcvilila* 79₂₈, *razcvilën* 8₄, 7, *razcvilënu* 89₃₈, *rascvileni* 8₄₀, 11₁₄, *razcvilenje* 92₃₇,
- cvët-* : *cvit* 30₂₄, 34₂₂, 38₃₈, 45₃₄, 48₃₇, 52₁₁, *n*, 58₁₉, 60₂₇, 61₃₇, 79₃₀, 80₂₀, *cvitom* 47₁₀, 48₃₇, 85₂₆, *cvitu* 52₁₁, *cviti* 16₃₃, 31₂₂, 60₃₁, 61₃₀, 69₄, 74₂₁, *b*, 85₃₁, 90₈, *cvitof* 7₈, 13₅, 16₃₆, 17₆, 27₂₃, 29₃₂, 37₁₄, 43₅, 71₁₁, 85₃₉, 90₃₄, 93₁₈, 94₂₆, *cvite* 3₂₅, *cvitje* 64_{9a}, 69₂₄, 75_{9a}, *cvitja* 47₁₀, 82₁₅, 86₁, 2, 3, 16, 87₆, *cvitjem* 33₁₀, 37₃, 55₃₇, 56₁, 60₂₃, *cvitak* 52₇, 16, 17, 10₅, 11₃₄, 12₂₀, 27_a, 48₅, 80₁₈, *cvitka* 38₃₄, 47₃₀, 52₉, *cvitkom* 85₃₇, *cvitke* 4₂₃, 27, 13₇, 27₂₄, 37₂₈, 72₂₃, 76₂₈, 77₁₀, *cvitña* 4₂₁, 3₇, *procvit* 18₁₀,
- čëca* : *cica* 31₁₆, 48₂₄, 49₁₀, *cic* 8₃₀, 17₁₅, 19₃₇, 20₃₃, 22₁₈, 33₃₆, 61₁₁, 80₅,
- čël-* : *cil* 61₃₄, и можда *Cilmir* 5₂₂, 90₁₃,
- čën-* : *procinit* 73₂₀, 67₂₃, *prociniš* 91₄, *razciniti* 39₃₆, *razcinit* 73₉, *razciniš* 29₅, *nerazcinenje* 92₇, *nerazcinenjem* 81₃₃,
- človëk-* : *človik* 5₂₈, 7₁₆, 16₂₀, 24₁₂, 28₂₆, 44₆, 54₂₁, 60₂₉, 68₁₇, 71₁₈, 77₂₉, 80₃₃, 37, 82₁, 83₃₄, 94₁, 25, 32, *človika* 44₂₉, 49₃, 54₂₈, 82₅, 94₃₅, 36, *človiku* 62₂₄, 81₃₉, 84₁₃, *človičja* 42₃₇, *človičëci se* 46₃₆,
- črëz-* : *čriz* 17₁₄, *čris* 50₃₃, 82₁₁,
- črëd-* : *čridi* 92₁₂,
- dëd-* : *did* 28₁₃, 37₃₀, *dida* 28₁₃, *didu* 41₃₆, *didine* 69₃₁,
- dë-* : *dim* 5₃₀, 8₂₁, 33, 54₂₆, 70₂₁, *di* 8₁₉, 57₃₈, 58₂, *diju* 8₃₅, 45₂₄, *diše* 15₁₈, *dihu* 38₄, *dijaše* 42₃, 86₂₀, 24, 29, 88₂₅, 90₂₁, *nadijući se* 40₉, *nenadino* 51₂₃, *zaditi* 51₃₇, *zadije* 93₁, *podiva* 91₃₆, *pridivak* 28₁₄, *odi* (3 s. aor.) 70₃₁, *odif* 59₂₈, *odivena* 43₂, 46₃₁,
- dël-(o)* : *dilo* 22₃₀, 94₁₉, *dila* 9₃₂, 38₁₇, 47₈, 78₁₅, *dilu* 49₁₆, 92₃₀, *dilal* 61₁₅, *udilati* 95₁, *udilan* 59₉, *udilane* 59₅, 62₁₉, *izdilaše* 27₂₇, *izdilana* 59₁₀, 86₁₂, 89₂₇, *izdilanimi* 89₂₅,
- dël-* : *dil* 3₁₉, 29, 12₂, 7₂₇, 24₃₁, 37₃₄, 42₈, 59₈, 12, 61₃₃, 70₆, 71₂₃, 87₂, 92₂, *dili* (ac. pl.) 30₂₂, 78₂₉, (3. s. pr.) 8₉, 60₁₈, 21, 65₂₁, *dileći* 46₁₈, *dilec* 75₂₉, *razdiļam* 11₁₉, *razdiļismo se* 12₆, *razdilil* 54₈, *razdiļën* 11₂₂, *razdiļeni* 38₉, *razdiļene* 38₁₂, *oddilif* 70₅,
- dët-* : *ditinški* 46₃₅, *dičice* 74_{29a},
- drën-* : *drinofje* 56₈,
- drëv-* : *drivo* 6₃₉, *drivu* 6₃₉, *drifjé* 62₁₂, 64_{7a}, 75_{10a},
- gnëzd-* : *gnizdo* 61₁₁,

- gr ě h-* : *grih* 15₂, 7, 54₃₄, 65₂₅, 68_{1, 23}, 82_{6, 10}, *griha* 68₂₃, *grišna* 75_{5b}, *grišnikom* 40₃₉, *sagrišenja* 65₁₈,
- gn ě v-* : *gnif* 16₁₅, 74_{8a}, *gniva* 45₁₀, *gnivom* 93₂₉, *gnifna* 5₃₈, 13₁₄, 87₂₂, *gnivna* 44₂₉, *razgnivati se* 54₂₉, *razgniva se* 52₁₄, 53₂₈, *razgnivaf se* 39₃₀, 47₂₃₋₄, *razgnivan* 89₂, 93₃₀,
- j ě d r-* : *jidra* 88₁₅, *jidriti* 66₃₈, *jidrit* 92₂₂, *jidreći* 85₃₃,
- kl ě š ċ-* : *klišće* 13₁₃,
- kol ě n-* : *kolino* 16₁₀, *kolina* 14₃₈, 28₁₀, 37₆, 43₆, 46₂₆, 69₃₁,
- kopr ě n-* : *koprine* 89₂₇, *koprinu* 2₂₉, *koprinom* 3₂₃, 12₃₃, 18₃₃,
- kr ě p-* : *kripak* 38₂₅₋₆, *kripko* 14₂, *kripka* 13₂₅, *kripki* 36₃₈, *kripost* 9₂₇, 22₁, 26₃₉, 31₅, 35₂₅, 38₆, 51₁₈, 61₉, 64_{3b}, 67₂₉, 75₂₉, 77₈, 79₈, *kriposti* 3₁₉, 14₁, 41₂₅, 44₂₈, 45₃₈, 50₁₀, 52₃₈, 56₂₉, 55₁₈, 65₉, 71₃₄, 72₃₂, 82₁₆, 83₂, 87₂₁, 89₁, 94₂₉, *kripostju* 44₃₄, 54₃₉, *kriposni* 42₄, *kriposno* 6₂, 64₄₀, 94₁₉, *kriposna* 28₁₉, 38₁₆₋₇, 47₃, *kriposnu* 24₂₀, 38₄, 61₉, *kriposnom* 47₂, 49₂₆, *kriposnimi* 4₉, *kriposnij* 11₃₃, *kriposnivi* 65₁₀, *sedmokriposni* 65₂, *kriplāše* 69₂₅, *pokripiti* 94₂₈, *pokripit* 23₃₉, *pokripi* 23₁, 59₁₈, 81₂₇, 92₃₇, *pokrip* 63_{2b}, *pokripite* 55₃₈, *pokripismo* 17₂₅, 57₁₀₋₁₁, 81₂₉, *pokriplah* 24₇, *pokripila* 20₁₀, *pokripif* 78₃₄, *pokriplēn* 14₁₈, 50₃₇, 81₄, 95₁₉, *pokriplēno* 17₇, *pokriplēni* 69₂₀, *ukriplēn* 88₁₄,

С кореном-основом *kr ě p-* доводи Бернекер (*Slav. etym. Wörterbuch* 614) у везу и образовања: словен. *krepem* = укочен, *kr ě pen ě ti* = (у)кочити се, чеш. *k ě pen ě ti* = кочити се, мрзнути се, којима по значењу потпуно одговарају два облика у Зоранића *krepem* 20₃₈ (*i sum ě im i ě lim, gorimi krepem*), 35₃₄ (*krepem vas goru ċ*, Б. *krepesnim*, јер је и у оригиналу, јамачно штампарском грешком, *chrepesnim*). То су и једини примери овога образовања нађени у наших старих писаца, ако се ту не рачуна пример *krepem* = оковеам се, *dugeo, duresco* у кајкавском Белостенчевом речнику, и *krepemiti se* у Стулићевом, где је изрично напоменуто да је узет из Белостенчева речника (*RJA V* 514). Само је још М.Храсте на Хвару забележио *skrepemiti se*, с истим значењем основе „смрзнути се, укочити се од зиме“ (*J Φ VI* 213). Иако је, дакле, због оскудности примера забележених у језичким споменицима и савременим српскохрватским говорима тешко дати одређен суд о Бернекеровој претпоставци, морам рећи да ми та веза не изгледа ни мало вероватна. И у Зоранићеву језику, и то, као што се може видети, у многобројним примерима, и у хварском дијалекту, основа *kr ě p-* јавља се само с икавским рефлексом за *ě*, па бисмо јамачно тај

рефлекс морали имати и у основи *krepēn-*, кад би оне биле у вези. Због тога је у овом прегледу рефлекса за *ě* нисам ни узео у обзир.

- lěh-* : *lihu* 73₂₁,
- lěk-* : *lik* 3₂₃, 9₈, 12₂₅, 28₂₀, 29₂₉, 32₃₈, 71₃, *lika* 19₁₃, 28₁₉, 24₁, 81₂₀,
likarija 4₂₆, 82₂₈, *ličeci* 82₂₄, *uličiti* 3₂₃, *uličen* 28₃₀,
- lěn-* : *lin* 31₂₄, 54₁, *linim* 50₁₂, *linost* 67₃₁,
- lěp-* : *lipa* 4₃₀, 14₂₇, 37₃₆, 38₁₇, 51₁₂, 89₂₄, *lipe* 86₂₅, 87₁₁, *lipu* 29₈,
50₉, *lipim* 14₃₁, *lipļa* 18₇, 27₁, 36₃₃, *lipļoj* 8₂₅, *lipļu* 41₂₂, *naj-*
lipļi 8₂₄, 34₂₂, *lipota* 29₂₅, *lipote* 27₁₉, 52₃₈, 53₅, 85₆, 23₁, 94₂₈,
lipotu 20₁₄, 37₃₇, 43₁₅, 51₁₆, 53₃, 54₉, 70₇, *lipotom* 12₃₂, 17₂,
lipost 6₃₇, 9₁₉, 12₁₄, 14₃₃, 36₁, 18₁₅, 19₁, 21₃₆, 22₃₁, 23₁, 2₁,
24₂₁, 26₃₀, 27₁, 5₁, 31₄, 35₂₆, 36₃₂, 33₁, 43₂₄, 52₃₀, 53₁₅, 60₃, 24₁,
61₁₀, 63₁₄*a*, 64₅*b*, 77₅, 26₁, 78₁₂, 26₁, 30₁, 79₇, *liposti* 29₁₈, *n*, 31₁₆,
49₉, 71₃₄, 91₃₀, 93₁₈, *lipostju* 78₁₄,
- lět-* : *lito* 74₂*b*, *litu* 29₆, 38₃, *liti* 72₁₆, 91₁₆, *lita* 46₃₅, *lit* 7_n, 9₁₃,
18₈, 76₂₇, 78₁₃, 33₁, 94₃₃, *liti* 64₄₃, *jednolitan* 46₃₄, *jednoliti*
42₄, *primalitje* 76₂₇, 87₈, *primalitju* 64₂₂*a*, *primalitji* 86₁₋₂,
protulitje 47₁₀, *protuliti* 91₁₅,
- lěta-* : *litala* (iter.) 95₄,
- lěv-* : *livo* 88₇, *live* 26₁₉, 43₃₂, 51₃, 88₂₉, 36₁, *livu* 73₅, 88₈, 89₁,
livom 10₃₄, 12₃₃, 89₁₀, *livoj* 51₁₃, 87₂₉,
- lěz-* : *ulisti* 13₃₆, 15₂₃, *ulize* 6₁₈, 14₁₀, *ulizi* 88₁₁, *uliši* 7₃₂, 14₈, *uli-*
zoh 17₈, 85₂₂, 88₁₄, *ulize* 7₃₁, 38₂₀, 82₃₂, *slizla* 13₃₄, *uzlizu-*
jući 70₁₉ и *zaliženje* или *zalizanje* (ориг. грешком *zali-*
lixnye) 81₁₉,
- měd-* : *midenimi* 59₁₀, *midenih* 85₃₆, 87₂₅,
- měn-* : *prominih* 6₂₇, *promni* 30₃₀, 46₉, *prominif* 76₁, *promiñen* 76₂₂,
promiñeni 42₃₇, *promiñenim* 12₂₃, 38₂₅, 48₂₃, *promin* 4₃₀, 59₁₄,
72₅, *naminil* 61₂₂,
- měšec-* : *misec* 47₁₆, 29₁, 64₂*b*, *miseca* 3₇, 4₁₁, 21₁, 28₃₂, 31₂₀, 83₃, *mi-*
secu 54₂₃, 62₈, *miscem* 95₁₀, 75₁₉, *misečni* 74₄₃*a*, 82₃₈, *mi-*
sečnoga 47₂₉,
- měst-* : *misto* 7₅, 32₁, 12₁₈, 14_n, 15₁₀, 32₁, 43₂₄, 50₃₆, 51₃₂, 52₃₂, 35₁, 54₁₀,
55₁₉, 85₁, 88₃₁, 91₂₅, *mista* 37₃, 38₃₃, 50₂₅, 52₃₇, 88₃₅, *mistu*
18₄, 33₁₀, 48₅, 51₂, 36₁, 55₁₆, 74₁, 89₁₄, 23₁, *mistof* 75₄*a*, *mistih*
85₃₂, 38₁,
- měša-* : *mišaše* 82₃₇, *mišajuci* 88₄₁, *mišajuc* 80₁₄, *smiša* 26₃₂, 39₁,
smišafši 26₂₁, *smišan* 15₂₂₋₃, 33₁₂,

- mlěk-* : *mliko* 61₁₃, *mlika* 29₁₅, 55₃₀, 91₂₃, *mliku* 29₁₁, *mlikom* 26₂₁, 56_{15, 16},
- mrěž-* : *mrižom* 70₂₃, *mrižami* 42₁₂,
- něg-* : *nigovat* 61₂₃, 68₁₂, *nigovaše* 78₂₅, *nigovan* 40₃₂, *nigujúc* 9₅, 35₃₃, *nigujući* 36₁₂, 48₇,
- nědr-* : *ńidra* 53₁₇, 84₂₀, *ńidri* 22₁₅,
- pěn-* : *zapińena* 13₁₄,
- pěņęz-* : *pinez* 68₈,
- plěn-* : *plńńenja* 17₁₆, *zaplńńiti* 41₂,
- rěza-* : *rizati* 14₁₁, *razrizana* 29₁₂,
- rěč-* : *rič* 5₂₉, 55₈, 59₂₃, 63_{10a}, 69_{32, 33}, 76₁₅, 83₃₇, 90₂₁, 94₃₇, *ričń* 3₂₁, 6₂₀, 18₂₅, 23₁₆, 24₂₂, 25₂₁, 29₁₄, 31₁₁, 38₂₆, 39_{20, 39}, 44_{15, 16}, 50₁₅, 57₈, 62₁₇, 64_{21b, 26}, 68_{29, 33}, 69_{18, 37}, 70₃₇, 81₄, 82_{30, 31, 36}, 83_{8, 10}, 84_{7, 8}, 93₁₀, 94_{17, 30}, 95₁₉, *ričju* 14₁₈, 65₅, 80₃₉, *ričem* 5₃₇, 53₁₂, 94₃₈, *ričeh* 24₂₈, *ričice* 78₇, *ričonosnih* 6₁₃, *ričonosńice* 53₈, — *kukurikom* 81₂₆,
- rěk-* : *rika* 85₈, 88n (× 2), *rike* 3₁₈, 5₃, 16n, 23₅, 48₁₆, 70₉, 87₃₅, 88_{23, 41}, *rici* 74₃, 85₁₀, *rik* 10₁₂, 16₁, 74_{43b}, 75₂₃,
- rěši-* : *odrińiti* 83₆, *odrińi* 78₃₁, *odriń* 77₃₇, *odrińila* 80₂, *odrińena* 89₁₆, *odrińene* 83₃₀, *odrińenje* 4₃₆, 82₂₈, 83₂₅,
- sěk-* : *sikirom* 84₁₅,
- sěmen-* : *simena* 87₈, *simenom* 52₂₉,
- sěń-* : *sin* 73₁₇, *sini* 27₂₇, 39₂₉, 42₁₇, *since* 74_{23a}, *sinu* 37₁₃, *sinci* 34₁₄, 39₂₉, 50₃₃, 61₁₅, 86₁₇, *sincih* 61₂₀, *sinici* 82₃₃, *sincem* (или *sincom*?) 89₂₉,
- sěva-* : *prosiva* 11_{13, 31}, *prosvaše* 37₂, *odsvaše* 14₁₂, *odsvahu* 17₂₉, *odsvajuci* 27₂₇,
- slěd-* : *slidom* 50₃₁₋₂, *slidit* 25₁₉, *slidim* 32₃₆, 63_{3a}, 94₂₃, *slidiń* 42₃₉, *slidi* 8_{19, 20}, 14₆, 58₁₁, 68₁₁, 74_{27b}, 78₈, *slide* 65₁₈, *slidite* 57₃₅, *slideci* 17₃₇, 42₉, *slidih* 78₁₃, *sljlah* 78₂₀, *naslídovati* 6₁₁, *naslídovat* 67_{29, 35}, 68₁, *naslídovah* 6₂₄, *naslídujući* 62₂₇, *poslídńe* 84₆₋₇, *poslídńim* 87₈, *najposlídńa* 90₂₁. Један једини пример са *e*: *sled* 8₁₈, очигледно је вештачки, ради слика са *ujed+led+zled*, и зато ова основа не спада у групу мешовитих рефлекса.
- slěp-* : *slip* 26₁₁, *slipa* 45₁₈, 79₅, *slipi* 84₁₈, *slipci* 76₄, *zaslipi* 54₂₉, *zaslipłeni* 84₁₉,
- smě-* : *smin* 17₃₂, 61₅, 66₂₁, 93₁₇, *smina* 13₃₅, 49₃₁, *sminu* 12₃₂, *smino* 51₂₂, 68₁₅, *sminan* (?) 50₂₉, *sminimi* 42₉, 49₅, *sminih* 64₃₁,

- sminojakt* 88₁, *sminost* 13₂₁, 18₁₄, 51₁₈, *smim* 9₃₉, 18₁₉, 63_{3a},
smiju 20₁₂, *smijuć* 43₂₅, *smijaše* 54₃₅, *smil* 61₆,
směh- : *smih* 59₃₈, *smíhom* 59₈₇, *nasmíhnuf se* 94₂₈,
sněg- : *snig* 51₄, 62_{31a}, 70₃₈, *snigom* 70₃₇₋₈,
(s)nět- : *sniti* 49₂₈, *snícuje* 61₇, *sníčovahu* 6₂, *zasnititi* 15₂₇, *zasnitil*
59₃₀, *zasničen* 8₂, 16₂₁, 49₃₀, 35, 76₄₀, 77₃₂, 86₃₉, 94₂, *zasni-*
čena 48₁₄, *zasničenu* 56₃₆, 37, *zasničene* 55₁₅, *zasničenju* 86₃₁,
spě- : *dospiti* 44₃₈, *dospiju* 79₂₀, *dospih* 23₁₁, *dospi* 19₂₂, 42₁₄, 45₃₅,
46₂₁, 52₁₅, 75₂₄, *dospila* 52₉, 80₃, *dospiven* 35₁₅, 38₁₃, 62₁₈,
dospivena 31₁₈, *dospivene* 20₃₁, *dospita* 48₂₇, *dospifši* 23₁₂,
33₉, *dospivam* 11₁₈, *dospiva* 9₁₃,
sřed- : *sridi* (loc. sg.) 87₇, 93₃₆, *sridíne* 29₆, *srid* 9₄, 36₄, 72₂₅, 91₁₈,
usrid 22₂, 24₈, 27₂₈, 83₃₈, *nasrid* 15₃₂, 50₂₃, *posrid* 68₈, 14₁₅,
90₂, *sridu* 86₈, *strid* 64_{16a},
srět-/srět- : *sritih* 18₃, *sritif* 53₁₀, *sritah* 80₃₁, *susritih* 3₁₀₋₁₁, 76₃₁, *su-*
sritec 77₁₄, *sritom* 19₈, *srića* 14₂₇, 19₂₉, 23₂₅, 44₃, 71₂₇, 74₁,
srići 11₃₈, 28₁₆, *sriću* 53₂₈, *srićom* 9₃₀, 18₃, 42₃₀, *srićan* 49₂₂,
srićni 42₁₃, *nesrića* 11₁₅, 12₅, 50₅, 66₂₃, 76₃, 5, 79₅, *nesriće*
24₁₄, 44₇, 47₅, 68₁₃, *nesrići* 11₃₈, *nesriću* 7₂₁, 16₁₆, 52₁₃,
78₃₆, 84₂₁, *nesrićom* 9₂₂, 32, 23₃₂, 35, 42₃₄, 77₃₀, *nesrićo* 40₂₀,
31, 45₁₅, *nesriće* 34₃₈, 45₁₈, 79₂₇, *nesrićni* 19₆, 52₁₁, *nesrićini*
9₃₅, *zlosrićstvo* 76₂₄, *Srićko* 5₂₄, 75₃₇,
stěn- : *stine* 16₂₈, 17₁₀, 64_{6a}, 66₃₇, 83₁, *stini* 11₂₄, 12₁₅, 81₅, *stinu* 7₃₅,
strěl- : *stril* 6₁₈, 10₂₂, 32₃₁, 36₂, 43₁₇, 54₃₂, 60₃₆, 61₃, 76₂₉, 80₁, 95₁, 3,
strili 8₃₃, 9₃₆, 43₁₀, 44₃₁, 64₂₉, 77₁₅, 86₃₅, *strilju* 29₁₀, *strila*
13₂, 34₃₉, *strilom* 44₃₂, 54₃₇, *strilumi* 42₁₄, 43₆, 44₁₇, *prostrili*
8₃₂, 10₂₃, 29₂₁, 54₃₇, 77₁₆, *prostrilila* 25₂₂, *nastriljala* 9₃₆, *pro-*
strilenu 55₂, *ustrilif* 42₁₇,
svět- : *svititi* 54₁₀, 16, *svitiš* 83₃, *sviti* 3₁₅, *svite* 70₁₁, 80₂₀, *svitlim*
54₂₈, *svitli* 48₃₈, *svitlec* 76₃₆, *prosvitli* 56₃₂, *svitlo* 17₈, 27₃₇,
svitlomu 53₃₂, *svitlim* 53₂₃, *svitla* 29₉, 54₁₅, 57₁₂, 87₂₈, *svitlu*
13₆, 44₂₁, *svitlih* 87₂₇, *svitlije* 35₂₃, *svitlija* 36₃₅, *prisvital* 11₁₀,
svitložuta 86₁₂, *svitné* 69₇, *svitlost* 8₁₄, 11₈, 12₁₀, 22, 24, 13₃₇,
16₂₄, 17₁, 20₉, 23₃, 24₁, 9, 36₃₅, 42₁₅, 44₂₁, 52₃, 54₁₃, 16, 64_{1b},
75₂₈, 87₃₈, 90₃₆, *svitlosti* 14₁₀, 12, 14, 48₃₆, 51₂₀, 56₂₇, 28, 65₁₁,
svitlostju 27₁₇, *svitlinu* 53₃₆, *svitilnaci* 90₁₂, *svića* 3₁₄, и, можда,
Svitko 5₁₁, 65₁₂, и написано у скраћеном облику *Svit*. 20, 28,
66₅, 13, 21, 29, 37, 67₇, 15, 23, 31, 68₁, 9, 17, 25, 33, *Svitku* 64₃₅, —
svit 18₇, 25₃₇, 26₃, 31₃, 54₂₂, 28, 62₇, 11, 68₁₈, 75₂₉, 76₂₄,
93₁₉, 31, *svit* 57₃₈, *svita* 61₃₃, 70₆, *svita* 6₆, 26₂₄, *svitu* 26₃₂

- 44₅, 48₃₀, 54₁₆, 25, 80₂₁, 92₂₉, *sviti* 60₂₉, *svitom* 26₃₂, *svitofni* 54₂₀, 66₂₀, 90₂₅, 94₁₆, *sfitofni* 16₉, *svitofnoga* 79₂₀, *sfitofnoga* 5₂₂, *svitofna* 66₂₅, 75_{13b}, *svitofne* 40₃₉, 44₇, 47₃₃, 57₂₀, 94₂₂₋₃, *sfitofne* 14₃₄, *svitofnoj* 18₉, 70₁₅, *svitofnoj* 27₂₁, *svitofnih* 69₁₃, *svitofnim* 94₂₈,
- t ě h -* : *utih* 9₁₇, 28, 11₆, 19₆, 15, 20₂₄, 21₃₀, 23₃₁, 24₁₅, 36₂₇, 78₃₃, 79₂₅, *utihe* 6₃₆, *utihu* 33₇, 50₂₅, *utihl* 37₂₂, *tišit* 77₄₅, *tiši* 6₂₉, *tišaše* 39₃₉, *tišeci* 39₂₁, 37, 41₂₂, 51₂₆, 61₂₈, *tišec* 32₁₇, 78₂₅, *utišit* 12₁₉, 41₂₄, 59₂₁, *utišiti* 12₁₃, 53₂₀, 55₅, *utiši* 51₂₉, 74_{11a}, *utišen* 41₁₇, *utišena* 20₂₀, 63_{3b}, *utišenom* 89₁₇, 95₁₂, *utišia* 3₂₉,
- t ě n -* : *tihe* 6₃₀,
- t ě r a -* : *tira* 63_{13b},
- tr ě b -* : *tribi* 13₃₅, 24₂₂, 68₃₃, 71₂₈, 84₈, 91₁₃, *triba* 13₂₇, 24₂₈, 28₂₅, 29, 33₁₅, 37₈, *potribe* 12₂, *potribah* 17₃, *potriban* 13₃₇, 28₂₄, *potribna* 40₁₁, 50₂₉, *potribno* 82₂₂, *potribnije* 81₁₄. Оволики број примера са *u* јасно доказује да се пример *treba* 15₁₂ не може узети као екавски облик, већ се мора одбити као штампарска грешка, утолико пре што се у основи *trĕb-* ни у осталим споменицима никад не јавља екавски рефлекс.
- tr ě s k -* : *trisk* 8₃, 16₂₀, 47₃₃, 70₃₁, 73₇, 89₃₅, 90₃, *trisku* 90₅, *triskom* 15₄, *trisci* 74_{11b},
- tr ě z n -* : *trizan* 68₂₅, *triznim* 71₂₉, *protrizniš* 94₁₂, *protriznih* 80₃₇, *protriznij* 95₁₉,
- v ě d -* : *vim* 21₅, 32₃₉, 63_{19a}, *повим* 23₃₀, *zapoviš* 14₃, 27₃₄, *zapovi* 24₂₁, *poviditi* 45₂, 5, 81₃₆, *povidi* 40₆, 41₂₂, *povida* 39₃₇, 45₉, *zapovidi* 24₂₂, 45₁₀, 84₃, *zapovidiši* 17₃₁, *zapovidil* 64₃₄, *ispovidam* 81₂₃, *ispovij* 81₁₇, *spovidam* 15₁₂, *uspovidaše* 37₃₁, *zapovid* 65₁, 70₁₉, *zapovidi* 43₂₁, 88₁₅, *pripovidati* 37₂₄, *pripovidu* 54₁₃₋₁₄, *pripovidajući* 27₃₃, 46₃₃, 69₃₈, 81₃₄, *pripovidaše* 52₂₆, 73₆, *pripovidahu* 44₉, 55₂₂₋₃, *pripovida* 47₃₁, *pripovidali* 48₂₈, *pripovidano* 47₂₂, 57₁₇₋₈, *uzpripovidaj* 41₂₉, *uspripovidajući* 28₂₂, 48₃₅, *uspripovidašiši* 28₃₇, *pripovist* 4₁₄, 22, 24, 26, 27, 28, 31, 33, 35, 5₃, 7₁₄, 37₂₇, 41₃₄, 46₂₁, 24, 48₂₇, 30, 37, 52₁₈, 22, 81₁₋₂, 89₁₃, *pripovisti* 3₁₋₂, 24, 52₂₅, 55₂₂, 57₈, 21, 64₃₉, 81₂₁₋₂, —
svidok 94₂₁, *svidokom* 28₁₁, *svidoci* 52₄, *svidočit* 34₁₉, 76₂₃, 80₂₁, *svidočim* 11₃₅, 82₆, *sfidoči* 11₂₅, *svidočstvo* 76₂₅, *svidočstva* 47₃₉, *sfidočastvu* 65₃₀, *svidočastvu* 94₁₆, —
svist 46₁₃, 68₂₇, 80₃₈, 81₂₂, 84₉, 10, 19, 24, *svisti* 81₁₁, *svistju*

68₁₈, *nesvist* 16₁₇, *svistiti* 64₄₀, *svišćen* 54₁₇, *svišćeni* 65₃₇, *svišćenim* 94₃₈, *svišćenju* 50₃₈, *navisti* 81₂₆, *svišćam* 13₂₈, *navišćevaše* 54₁₆, 87₃₇. Ван сваке сумње је да се ни овде један једини пример са *e*: *zarovedi* 44₂₆ не може сматрати екавским рефлексом задарског дијалекта, утолико мање што таквих примера у овој основи нема ни *Z*.

vižbom 88₁₄, *uvižba* 70₂, *uvižban* 14₁₃, *neuvižbanu* 4₆, *uvižbalo* 4₅ (Б. *vižbalo*),

vědr- : *vdra* 55₈₀, 91₁₂, *vidri* 17₂₉,

věk- : *vik* 5₃₁, 6₂₇, 15₃₅, 41₁₈, 82₁, 8, 95₈, *vika* 18₈, 94₃₆, *viku* 67₂₃, *vike* 15₅, *vikom* 31₈, *uvik* 11₃₄, 15₁₃, 31₈, 80₇, *vičnega* 90₃, *vična* 40₃₈, *vične* 15₃₈, 87₅, *vičnoj* 87₅, *vičnu* 95₁₄, *vičnih* 14₃₇, 15₅₋₆, 90₃₄,

větr- : *vitār* 14₁₄, 17₂₁, 22₂, 23₂, 24₈, 12₂₅, 62_{32a}, 69₂, 70₂₂, 93₁₅, *vitri* 14₂₀, 47₂₄, 74_{17b}, *vitrof* 54₅,

vrěč- : *vrice* 93₁₇,

vrěmen: *vrime* 5₃₃, 6₄, 12₁₀, 17₂₃, 38₈, 18₂, 36₂, 25₂₀, 27₂₃, 28₃₃, *n*, 37₁, 7₁₉, 23₃, 38₁, 40₁₄, 28₂, 41₂₇, 42₂₉, *n*, 44₃, 45₅, 37₂, 46₈, 47₁₉, 39₂, 48₂₂, 49₂₂, 39₂, 51₁, 53₁₈, 21₂, 55₇, 10₂₁, 57₇, 30₂, 64₄₃, 66₃₄, 67₂, 69₁₇, 70₃₇, 79₃₂, 82₁₀, 25₂, 90₂₈, *vrimenta* 5₆, 7₉, 10₃₆, 12₂, 38₂₀, 45₁₅, 47₄, 34₂, 55₁, 74_{26b}, 82₁₆, 93₈, *vrimenom* 54₁₁, *vrimentu* 6₁₂, *vrimeni* 91₁₉,

vrěd- : *malovridnost* 87₂₁,

zvěr- : *zvir* 13₁₁, 18₁₆, 39₆, 62₇, 63_{3a}, 80₃₁, *zvirju* 16₁₁, *zviri* 7₉, 15₃₄, 16₉, 44₁₃, 49₆, 55₃,

zvězd- : *zvizda* 47₁₆, 73₃, 82₂₀, *zvizde* 23₄, 27₁₇, 64_{4b}, 69₇, 74_{7b}, 76₃₅, 82₂₂, *zvizdu* 14₂₄, *zvizd* 47₁, 50₂₂, 54₁₉, 70₁₁, 82₁₇, *zvizdami* 54₂₃, *zvizdah* 90₃₅, *zvizdeni* 70₂₈.

§ 60. У овај ред иде и рефлекс *u* у усамљеним образовањима, префиксима, непродуктивним суфиксима, наставцима:

něst- : *nisam* 29₃₃, 61₂₆, *nis* 23₂₈, 69₁₅, 81₁₂, 87₂, *nisi* 3₁₆, *ni* 3₁₇, 10₉ (×2), 14₂₂, 15₃, 11₂₃, 59₃, 60₂₉, 68₅, 17₂₃, 33₃₃, 69₃₅, 70₁₈, 74_{30b}, 76₂, 87₂₀, 91₈, 19₂, 92₁₃, 25₂. Облик *nije* 57₃₇, 67₃, 68₂₄, 70₂₂, 71₂₂, 75_{1b}, 88₄ и сл, као што је познато, постао је доцније од *ni* и *je*.

něta- : *nima* 5₃₀, 54₃₁, 70₂₁, 75_{14b}, 81₃₁, 94₃₈, *nimaju* 91₁₆,

ně- : *nitko* 28₃₅, *nikim* 28₃₅, *nika* 39₃₉, 40₁₀, *niku* 16₃₆, 17₆, 24₁₃, *nikom* 13₉, *niki* 24₁₅, 27₂₆, 26 (×2), 37₁₄, 15 (×3), 40₁₁, а јамачно и 6₈, *nikih* 62₂₂, *nič* 43₁₃, 26₂, 71₁₃, 86₂₇, *nikoliko*

13₄, *nikako* 12_{3, 19}, 40₂₉, *nikuko* 3₂₉, 9₅, 16₆, 17₁₄, 27₂₁₋₂,
38₂₀, 41₁₇, *nigda* 25₃₀, 42₉ (X2), 10₁, 11₁, 64₄₂, 71₃₇ итд.,
pogiběl-: *pogibil* 50₉, *pogibili* 6₇, 19₉, 40₈, 74₅, 88₁₉,
jelěn- : *jelina* 17₃₇, *jelinu* 90₄, *jeline* 64_{14a}, *jelinak* 32₂, *jelinkom* 34₃₄.

Самогласник *ě* је у овој основи јамачно секундаран, добивен тек на српскохрватском тлу, али врло рано. Већ у Мирослављевој јеванђељу долази она са *ě*: *вѣтнь, вѣтн* (Куљбакин, *Палеогр. и јез. испитивања о Миросл. јеванђељу* 99), а с његовим редовним рефлексом и у многим савременим говорима (исп. *RJA IV* 580).

s ě t o : *simo* 27₂₃, 32₃, 71₃₇, 85₄, 86₆,

d v ě : *dvi* 16₁₃, 29_{8, 11}, 43_{1, 8, 8}, 44_{8, 27, 29}, 59₅, 63_{31b}, 68₂₈, 72₂₂,
76₃₅, 82₃. Остали облици, иако имају *u* у наставку, нису поуздани примери рефлекса за *ě*, пошто су претрпели утицај придевске промене, исп. *dvih* и сл.

§ 61. И на крају многих прилога стоји обично *u* за *ě*, али се због честих аналошких уједначавања и ширења покретних самогласника не може у свакој прилици са сигурношћу тврдити да је оно заиста прави рефлекс самогласника *ě*. Исп. на пр.:

god ě : *godī* 5₂₄, 6_{26, 30}, 17₂₇, 22₃₅, 41₂₉, 43₃₄, 64₄₂, 84₁₃, *godir* 86₃₈,
91₁, 94₂₀,

gor ě : *gori* 47₂₈, 70₃₀, 75_{16a}, 81₂₅, 90₁, 93₇, 95₉,

dol ě : *doli* 26₃, 85₁₅, 88₃₄, 91₇,

jutr ě : *jutri* 27₃₁, 37₂₂, 50₂₉, 53₂₉,

v њ ě : *vani* 7₃.

Мање су поуздани: *krozi* 3_{13, 20}, 7₁₈, 15₁₅, 24₂₉, 38₁₆, 40₃₈, 45₁₂, 49_{28, 37}, 81₁₉, 83_{31, 36} и сл., према ст. сл. *сквозк, сквозк, razmi* 6₃₅, 31_{4, 5, 6, 7}, 54₂₈ и сл. према ст. сл. *рѣзк* (ту је на пр. могао у целини бити пренесен прилошки наставак *-mi*), *posli* 14₂₅, *unutri* 14₈, 29₁₃, *najkoli* 15₁₅, 16₁₃, 70₂₇ итд.

У облицима *kadi* 25₃₆, 38₃₄, 44₈, 52₃₃, 57₁₀, 68₅, 74₂, 76₁₂, 82₁₀, 85₁₁, 88₃₁, 89_{14, 23}, 90₇, 92₃₁, *gdi* 10₃₅, 26₂, 34_{24, 27, 32}, 44₂₂, 47₃₆, 48₅, 54₁₃, 60₁₆, 64_{23b}, 68_{6, 35}, 71₁₃, 73_{22, 24}, 87₂₈, 94₈, *ofdi* 12₂₇, 26₂₅, 70₆, 82₂₃, *ofdika* 26₂₇ имамо секундаран рефлекс за *ě* пренесен из прилога на *-dě*.

§ 62. У другу групу, са редовним рефлексом *e*, иду основе: *cěsar-* : *cesaru* 74₂₂, *cesarica* 54₂₄, *cesaricu* 11₄, 80₁₀, *cesarova* 18₆, *cěl(o v)iv-*: *celova* 90₁₇, *celivajući* 41_{3-4, 7}, *celunu* 51₂₇,
zlěd- : *zled* 8₁₆, *zledi* 75_{14a},

v ě n њ c- : *venac* 43_{5, 23, 28}, 51₂₂, 69₈, 76₃₇, 79₁₂, 92₂₀, *venu* 60₂₃, *venče* 19₁₉, *vencem* 90₃₄, *vencen* 65₃₈, *venci* 43₂₇, 69₁₈, *venašcet* 69₁₀.

§ 63. У предлогу *prez* 7₃₀, 11₃₆, 13_{38, 39}, 15₃₁, 29₁₂, 38₂₈, 39₂₈, 25, 40_{18, 20, 38}, 43₂₀, 57₁₇, 59₄ итд., *pres* 16₁₈, 91_{24, 34}, *prezkorisno* 3₁₂, *prezprudno* 3₁₃, *prezrednim* 40₃₅₋₆, *prezrazborna* 45₁₅, *prezrazbornim* 40₃₆, *prespametne* 54₂₅ итд. самогласник *e* очигледно и не стоји место *ě*, него место *e* предлога *bez*, који је контаминацијом са предлогом *prěz* дао *brez* и *prez*. То јасно доказује факат да облика *bez* већ у *Z* никако нема. Доцније је облик *brez* потиснут дублетом *prez*. *Z* има још обично *brez*, а сасвим ретко *prez*.

Исто тако ни у прилозима *kude* 4₁₆, 14₄, 48₃₈, 51₂₄, *tude* 48₃₉, 77₁₃, *sfude* 15₃₄, 87₃₇, *inude* 35₁₆ и сл. *e* није никакав рефлекс за *ě*, него етимолошки вокал *e*, пренесен, као покретни самогласник, од облика *kъde*, *ovъde*, *onъde* — исп. у Зоранића *ofde* 12₁₄, 39₂₄, 86₅, *onde* 86₇, и сл. — услед мешања суфикса за означавање места *-de* и *-dě*, исто онако као што је рефлекс за *ě* пренесен од старих прилога ове врсте на прилоге *kadi*, *gdi*, *ojdi*. Исп. и *kud* 5₃, *odkud* 4₁₈, 15₂₉, 28₃, *sfud* 85₃₀, *tud* 84₃₅ и *tuda* 42₃₀.

Примери (*ranu nesmernu*) и *re u u u* 29₂ и *te a c h o* (*ali plitko*) 84₃₈, према прасл. *měizkъ*, нејасни су зато што су усамљени, па се о рефлексу *ě* на основу њих не може ништа поуздано закључивати. У другом примеру је *a* можда штампарска грешка, јер се у Зоранићеву језику иза *e* сугласник *l* никад не мења.

Етимолошко је *e*, а не екавски рефлекс за *ě*, као што неки узимају (и Решетар, *Rač CXXXIV* 138), *e* у *koren* 80₁₇, *korena* 39₃₂, *korenja* 82_{15, 31, 33}, *izkoreniti* 84₁₄₋₅, *ukorenij* 29₂₄, *skoreni* (+ *ment*) 8₃₈, *Iskoren* 10₃₆. Редовно *e* имају и оба лекционара. Штокавско *корпијен* на које се Решетар позива јамачно има секундарно *ě*.

§ 64. Трећу групу, са мешањем рефлекса *u/e* у истим или разним образовањима од једне основе (одн. корена) чине:

- pě - a) pripivam* 11₁₇, *pripivaše* 10₂₀, 27₂₇, *pripivajući* 86₆, *pisan* 24_{10, 29}, *pisam* 17₃₃, 18_{24, 30}, 19_{23, 30}, 20₂₈, 23₁₂, 27₇, 59₁₉, *pisni* 3₁, 19₂₆, 95₆, *pisni* 4₁₉, 11₂₉, 16₃₁, 17₃₂, 20_{23, 30}, 21₂₈, 23₁₅, 27₁₇, 29_{28, 35}, 33₁, 35₁₄, 36₄₀, 37₂₀, 62₆, 72₅, 76₁₇, 77₂, 77_{20, 38}, 78_{18, 38}, 79₂₂, 80_{8, 21, 27}, *pismom* 25₃₀, *pisnih* 32₂₈, *pisanca* 21₁₆, 22₁₀, 27₁₉, *pisance* 31₃₁, 57₁₉, *pisancu* 19₂₂, 20₃₈, 21₂₂, 33₉, *pisnivac* (?) 57₁₉₋₂₀,
- b) *peti* 19₃₁, 20₃₅, 21₂₀, 22₁₅, 23₂₄, 24₂₂, 25₃₀, 27₃₂, 31₃₂, 37₁₅, 37_{22, 24}, 55₂₄, 57_{26, 27}, 59_{13, 14}, 62₁, 64_{27, 33, 35, 37}, 72₉, 86₃₆, 90₁₉, 95₆, *peh* 20₂₂, 94₂₂, *peše* 62₁₅, *pel* 86₃₈, 89₃₀, *pele* 37₂₁, 59₅, 64₄₈, *peta* 24₁₀, *pete* 3₁, *peto* 57₁₇, *petje* 3₁₄, 4₃₃, 27₁₁,

- 62₅, 64₂₅, 89₁₉, *petja* 3₂₄, 4₂₁, 30, 16₃₅, 22₁₄, 64₃₀, 39, 65₃, 81₂₁, 89₃₀, *petju* 84₁₇, *petjem* 5₄, 31₂₅, 57₂₀, *peteh* 81₂₆,
- s ě d-/s ě d-*: a) *sidit* 30₃₁, 68₈, *sidiš* 45₁₈, *sidi* 74_{28b}, *side* 47₃₆, 65₁₉, *sideći* 34₁₄, 42₂₂, 45₁₄, 53₂₂, 70₁₀, 28, 74₃, 81₆, 13, *sidući* 61₁₅, *sijaše* 10₁₉, 51₅, 54₃₃, 55₅, *sijahu* 17₁₉, 55₁₇, 19, 86₁₇, и можда *Sidmoj* 5₁₆,
- б) *sesti* 17₂₁, *sedi* 81₁₄, *sedoh* 7₁₃, 17₂₃, *sede* 47₃₆, 51₁₉, *sedoše* 43₃₆, 55₁₂, *sedši* 17₂₄, 71₁₆, 81₁₅, *rasedeni* 57₂₄, *razsedosmo se* 37₁₄, *sused* 46₃₄, *suseđa* 37₃₃, *suseđu* 28₁₅, *susedof* 49₃₆, *susedo* 88₄₀, *susednih* 33₁₄, 82₂₆, *prisusedif se* 71₁₅,
- (j) ě d -: a) *jim* 21₁₂, 32₁₃, *ji* 6₃₉, 38₂₄, *uji* 79₁₇, 84₂₁, *medviđa* 13₁₅, *medvidi* 42₁₁, *medvidica* 39₂₉, 82₂₁, *medvidić* 82₂₁,
- б) *ujed* 8₁₅ (+ *zled*), 16₁₅ (у прози),
- v ě r -*: a) *vira* 28₁₁, *vire* 94₅, *viru* 74_{12a}, 7 5_{8b}, *neviru* 16₁₇, *nevirna* 38₃₀, *nevirne* 15₃₄,
- б) *vere* 39₃₈, 39, 54₂₂, *veruju* 11₃₀, 53₁₇, *veruje* 67₁₃, *veroval* 83₁₅, *veran* 22₃, *verni* 20₂₆, 42₂₈, *vernu* 21₂₅, *verno* 8₂₆, 9₁, 21₂₁, 25, 59₈₈, *vernomu* 53₃₇, *verna* 14₁₆, 22₇, 80₃, *vernoj* 17₄, 48₁, *privernu* 60₂₁, *neverna* 45₁₄, 52₁₄, *najverniju* 38₃₁, *nevernice* 44₃₁, *vernost* 9₁₈, 50₂₄, 78₂₉,
- d ě (v) -*: a) *divice* 74_{33a}, *divstvo* 49₄, *divojčica* 46₂₈, *dif* 60₃₈ (gen. pl.),
- б) *devojko* 55 n, *devojak* 3₂₅, 86₁₄, и, ако је збиља етимолошки у вези с овим кореном, као што Бернекер претпоставља (*Slav. etym. Wört.* 197): *dekla* 13₂₂, 50₂₆, *dekle* 18₂₅, 20₂₈, 20₃₁, 53₂₀, 73₂₃, *dekli* 19₃₆, *deklu* 18₃₃, *dekal* 44₁₀, *deklami* 17₃₄, *deklica* 10₁₉, 38₁₇, *deklice* 57₃₉, 72₂₁, 17₂₈, 44₈, *deklicu* 12₃₂, 29₃, 38₄, 49₁, 51₃₄, *deklic* 3₂, 6₁₂, 72₂₆,
- m ě r -*: a) *mira* 75_{3a}, *zamiriti* 24₂₄, 65₄, *zamirit* 65₂₅, 92₁₅, *zimir* 69₃₂, *namiri se* 40₂₅, *licimiri* 68₃,
- б) *nesmeran* 5₃₄, 11₃₉, 22₅, 32₂₈, *nesmerni* 15₃₇, *nesmernim* 15₁₆, *nesmerno* 18₃₂, 51₁₄, *nesmerna* 6₃₉, 18₁₅, 19₁, 29₂₅, 35₂₅, 27, 73₃₇, *nesmerne* 31₁₆, *nesmernu* 5₃₁, 20₁₄, 29₁, 36₃₂, 53₁₆, 32, 60₂₄, 63_{14a}, *nesmernimi* 16₃, *nezmerne* 85₂₃,
- v ě t -*: a) *sfit* 6₁₃, 17, 28₁₈, *svit* 57₃₃, 36, 39, 58 (× 13), 67₃₈, 78₃₆, *sfita* 6₁₉, *sfiti* 6₅, *sfitovahu* 6₉, *svituj* 79₃₁, *obit* 23₁₀, *obitam* 22₃₈, *obitan* 94₃₉, *obituc* 23₈, *obitovat* 67₂₃, *obitaše* 44₂₂, *uvit* 12₇, 35₈, 44₂₂, 80₂₂, *uvitu* 53₈, *zavit* 49₅, *zavitu* 50₂₇, *odvit* 94₁₃,
- б) *obeća* 51₂₈, *sfecaše* 25₃₄, *sfecaf* 78₃₆,
- t ě l(es) -*: a) *tilo* 11₁₉, 12₂₀,
- б) *telesne* 94₂₅,

prě- : a) pri (предлог) 7₂₅, 10₃₆, 18₁₆, 19₃₁, 22₁₂, 30₁₉, 40_{14, 16}, 57₁₃, 64_{13a, 19a, 1b, 7b, 764}, 87_{13, 15}, 88₃₅, 90₂₈,
prija (прилог) 12₂₃, 18₃₇, 27₁₄, 37₈, 67₂₅, 73₃₃, 88₁₂,
najpri 4₂₀, 10₃₃, 14₂₅, 27₃₅, 31₃₀, 43₁₀, 44₃₂, 48₁₉, 59₁₅, 62₂₈,
 72₉, 81₁₈, 84₂, 86₁₉,
pristol 25₃₃, *pristola* 93₃₆, *pristolno* 50₃₈, *pristolnoga* 50₂₅,
Priflaka 46₁₀, *Priflake* 4₂₅, 46 *n*, *Privlaku* 46 *n*, *Privlaci* 46 *n*,
 и врло вероватно име *Prislafka* 41₁₈, 42₆, 46_{9, 9}, *Prislavke*
 41_{33, 4}, *Prislafke* 42₁, *Prislafku* 45₁, 46₁₁, *prihitar* 93₅, *pri-*
hitran 10₂₁, *prihitro* 59_{5, 9}, 86₁₂, 92₁₆, *prilipo* 64₃₀, *prilipu*
 43₁, *primili* 19₁₁, *primile* 55₂₇, *primilim* 19₂, *prigorke* 15₃₈,
prigorkim 77₃₈, *prihraboga* 81₃₂, *prijasna* 31₃₅, 59₁₇, *prj-*
jadofno 15₈, *primedvena* 67₈, *primudri* 69₃₈, 94₃₃, *primuklim*
 38₂₄, *prisivital* 11₁₀, *prislafna* 77₈, *prislakto* 10₁₂, *prisrčeno*
 27₁₂, *privernu* 60₂₁, *prizelenu* 90₆, *prižeļni* 78₃₃, *pribistri* 43₃₆,
pričemerno 80₁₆, *pridragoga* 82₅, *prtgzdavu* 48₃₉, —
pritvor 4_{14, 25, 26}, 7₁₄, 12 *n* (× 2), 41 *n* (× 2), 46₂₄, 46 *n* (× 2),
 48_{13, 18, 22, 32}, *n* (× 2), 52₂₁, 52 *n* (× 2), 54 *n*, 55 *n*, 69₂₂, 75₃₃,
 76₁₁, 91₂₈, *pritvora* 4₂₅, 4_{22, 24, 27, 28, 31, 33}, 37₂₇, 41₃₈, 89₁₃,
pritvorom 41₁₇, 75₃₇, *pritvori* 3₂, *pritvore* 3₁₉, 82₂₄, *pritvorih*
 46₁₅, — *pritvorit* 48₂₀, *pritvori* 84₁₄, 41₁₆, 44₃₅, 45₃₉, 52_{8, 17},
 55_{6, 18}, *pritvorif* 63_{21b}, *pritvoren* 42₃₈, 89₁₈, 89₁₅, *pritvoreni*
 46₁₅, *pritvorena* 46₁₃, 48_{21, 37-8}, 76₉, *prtvorenu* 52₁₁₋₂, *pr-*
tvorene 55₁₉, *pritvorenja* 41₃₁, 46₆₋₇, — *pristanak* 91₃₄, *pr-*
stanka 7_{2, 22}, 32₄, 39₂₃, 53₇, 91₃₄, *pristanu* 34₁₀, *pristaj* 79₃,
 80_{13, 15}, *nepristale* 45₂₂, — *privračaš* 45₁₉, *privrača* 93₁₅,
privračaše 93₁₆, *privračajući* 3₂, 50₂, 71₃₇, *privračena* 84₃₄,
privračenjem 40₃₃, — *pribivat* 11₂₁, 70₂₉, *pribivam* 12₁₈, 82₂₄,
pribiva 11₁₄, 14₂₂, 15₁, 50₁₁, 53₁₁, 80₁₉, 83₃₅, *pribivaju* 69₁₉,
pribivah 12₉₋₁₀, *pribivaše* 12₁₁, 48₃, — *prikrših* 81₃₆, *pri-*
kršiše 53₂₉, *prkršif* 28₂₁, *prikršila* 52₅, *prikršena* 53₂₆, —
prignuti 84₁₄, *prignulo* 69₁₇, *prignuf* 52₅, *prignutom* 52₈,
prignuti 25₂₀, — *pribrodit* 12₃₀, *pribrodi* 13₂₃, 81₂₀, *pribro-*
dila 84₃₇, — *pristrašen* 13_{18, 22}, 15₂₄, 16_{6, 21}, *pristraši* 16₁₂,
priporučih 88₂, *priporučif* 71₇, *priporučen* 20₂₅, — *prikositi*
 95₉, *prikostih* 69_{32, 33}, *prikošen* 45₃₅, — *privrnu* 47₇, *pr-*
vrnuf 47₆, *privrnula* 45₁₀, — *prida* 53₁₂, 54₂₆, 88₂₇, *pridan*
 92₃₃, — *pripaden* 54₃₆, *pripadena* 39₂₁, — *privijajući* 29₁,
privijajuć 7₃, — *primore se* 84₁₅, *primogal* 6₃, затим *pr-*
živiti 7₂₆, *pritiñena* 82₇, *prikrenu* 89₂₇, *privaren* 77₂₉, *pr-*

bjenu 91₃₈, *priskakaše* 47₂₇, *prisudiše* 43₃₈, *priletif* 42₂₆, *prikorom* 92₃, *priplivati* 12₈₄, *prižlvuju* 74_{24a}, *pritr* 90₆, *privinu* 89₃₅, *prituć* 73₄ (= „претећи“, у слику), и вероватно *privrže* 66₂₁, *pribirajući* 86₆, *pristrigane* 85₂₁, *pripisan* 87₂₈₋₉, *prigovornici* 5₉,

prik 4₁₅, 12₃₀, 13₂₅, 40₅, 46₁₄, 47₁₅, 60₁₄, 69₆, 70₂₄, 81₂₉, 82₁₈, 84₃₆, 85₁, 17 и сл., — *prikla* 3₁₁, 51₅, *pričac* 13₂₄,

prid 7₃₁, 11₃₁, 14₁₁, 37₇, 19₂₉, 22₈, 27₁₇, 28₂₆, 31₂₂, 43₃₄, 52₄, 63_{3b}, 7b, 15b, 64₃₃, 70₃₀, 74_{15b}, 91₈, 92₂₃, 94₁₇, *prida* 44₂₆, *izprid* 54₇, *pridvratja* 31₂₁, 33₁₀, 35₁₅, *naprid* 84₃₇, *pridak* 14₁₄, 37₆, 69₁₇, 71₆, 80₃₉, 88₁₋₂, 91₉, *sprid* 43₃₀, *spridu* 37₁₈, 63_{3b}, *spridnih* 43₃,

primalitje 76₂₇, 87₆, *primalitju* 64_{22a}, *primalitji* 86₁₋₂.

б) *prebritke* 62₄, *prehitreni* 77₁₅, *prevore* 75₂₃ (?) *preнести* 12₃₆, *prenese* 85₁₇, *pregaziti* 85₁₄, *preskočif* 88₃₇, *prepadena* 41₂₁, *neprestaloj* 6₂₇, *pretrudiše* 10₃₂ (ориг. *pretudisce*),

pred 50₁₂ (непоуздано, иако *Red* и *AC* 51, 58, 102 имају то исто, јер остали споменици имају увек *prid*, исп. у *Z prid* 3₁₆, 5₁₀, (X 2), 11₁, 15₁, 8₁₈, 10₁₇, 12₁₀, 15₂₀, 17₄₀, 18₄, 20₁₁, 23₄₅, 26₂₁ (X 2), 25₁, 28₄, 31₈, 10₁, 12₁, 13₁, 16₁, 36₃₄, 37₁₈, 39₁₄, 41₃₀, 34₁, 42₇ итд., затим *prida* 16₃₉, 41₃, *prida* 22₃₂, *naprid* 40₃₇ и сл.).

У примеру *prepravni* 27₃₄ *e* је место етимолошког *i*. Јамачно је и то штампарска грешка, исп. *pripravi* 95₁₂₋₁₃, *pripravite se* 37₂₆, *pripravan* 17₃₄, 19₃₀, 21₁₉ и сл.

§ 65. Свакако овамо не спадају примери:

pret (прилог, значи „управо, баш“) 5₈₁, 8₇, 17₁, 18₃₂, 28₃₁, 29₆, 22₁, 38₁₂, 37₁, 42₂₉, 43₃₈, 45₃₀, 70₂₂, 94₃₃, *pren* 10₃₇, *ako pret* 59₃, *pret ako* 13₃₀, 23₁₈, 22₁, 45₂₄, *premda* 11₁₉, 13₂₇, 29₁, 17₁, 44₁₈, 46₁₄ и сл., иако, као што смо видели, сам Зоранић има и *prima* у композицији *primalitje*, а ст. сл. *прѣмо*, јер руски језик има *прямъ*, *прямо*. Етимологија речи је нејасна, исп. Vondrák, *Vergl. slav. Gram. I* 553, и у најновије време Дурново, *Slavia VI* (1927/28) 209-232. Карактеристично је да у *Z pret* долази свега три пута: 6₂₉, 34 и 80₃₅.

Облици *obe* 10₂₇, 39₁₁, 43₁₈, 77₂₄, 83₃₂, *obedvi* 39₁₃, поред *obi* 10₂₆, *obiju* 40₃₁, 46₆, *obita* 44₃₃, *obim* 21₁₄, 40₈, *obidvim* 12₄ и сл., нису никакви екавизми, него секундарни облици придевске промене коју је ова реч добила, исп. и *obih* 42₃₄, 64₃₁, 88₂₇, *obimi* 7₁₉, 44₁₁, 55₁₇.

§ 66. Према томе у основи Зоранићева језика имамо један релативно чист тип икавског чакавског говора. Екавизми су у њему сразмерно врло ретки. Међу корене-основе у којима се редовно или делимично јављају могу се са сигурношћу убројити само: *česar-*, *čě(ov/tv)-*, *zlěd-*, *věnc-*, затим *pě-*, *sěd-/sǝd-*, *věr-*, *měr-*, *vět-*, *(j)ěd-*, *dě(v)-*, *těl(es)-*, *prě-* и само унеколико *slěd-*, *bolězn-*, *iměnja*. Сви остали примери које Решетар приписује Зоранићу као екавизме, наиме: *prez*, *žubezan*, *obe*, *sfude*, *kude*, *tude*, затим *jinem*, *treba*, *zapovedi*, *prepravni*, *vreju*, нису у ствари никакви екавизми, него делом облици са секундарним или аналошким, али етимолошким *e*, а делом штампарске грешке. Уосталом, неке од тих примера ни сам Решетар није увек сматрао за праве екавизме, па је одиста неразумљиво зашто их је убројио овамо. Тако на пр. за облик *obe*, говорећи о екавизмима у дубровачком дијалекту, каже да „неће бити екавски облик, већ аналогија према завршетку именица уз које стоји“ (*Rad CXXXIV* 125), а за завршетке прилога *sfude*, *kude*, *tude*, да су постали на тај начин „што су у најстарије доба успоредо били наставци *-dě* и *-de*“ (*Rad CXXXVI* 178). У ову групу, по свој прилици, спада и предлог *prez*, јер га ни у том облику (напр. *Z* 57₃₅), ни у облику *brez* (врло често), није навео као екавизам у *Z*, јачачно због тога што је у њему очигледан вокализам *e* предлога *bez*.

Али ни сви примери прве групе нису исте природе. Усамљени примери *sled* и *imenja*, који се у екавском облику јављају само по једном, према многобројним случајевима са *u*, и то само у слику, као што смо видели, очигледно су књишки, вештачки облици, употребљени једино ради тога да би се задовољила потреба слика. Споредно је питање да ли је њих Зоранић осећао као стварну гласовну црту неког другог живог народног говора, или само као традиционалне књижевне облике, одн. као вештачке творевине, дотеране по песничкој слободи. Могуће је и једно и друго. Кад је због потребе слика са *pogubi* место *zarobi* могао написати *zarubi*, због потребе слика са *daje* + *ova je*, *takoje* претворио у *tokaje* итд. (§ 44), могао је и због слика са *zled* + *led* створити *sled*, место свога нормалнога *sld*, а за љубав слика са *smiženja* облик *imenja*, место свога нормалнога *iminja*. Главно је, и у исти мах и поуздано, да су у том гласовном изгледу ти облици његовом језичком осећању били страни. По свој прилици то вреди и за екавизам *bolezan*, који такође долази сва три пута само у слику. Јер иако се у Зоранића с икавским рефлексом никако не јавља, та

основа долази са *u* редовно у *Z* (§ 67), једном у *Š*, а наћи ће се свакако и у другим споменицима.

Екавизми *cesar*, *cel(ov/iv)*-, *zled* и *obećati*, опет, не претстављају никакву специјалну особину самога Зоранићева језика, одн. источночакавских икавских говора, јер се у том облику јављају и у другим говорима, на целом терену српскохрватског језика, од најстаријих времена. Већ у Мирослављеву јеванђељу образовања од основе *vět*- имају обично *ε*: *отвѣца. оувѣца, завѣца, съвѣца-свѣц*, ретко *ѣ*, а основа *čeliv*- такође *ε*: *цѣлѣати* (Куљбакин, *Палеогр. и јез. испитивања о Миросл. јеванђељу* 98—99). У свима старим споменицима налази се само *ѣцѣати*, (*R J A VIII* 320—3), а у Кулиновој и Нинослављевој повељи *ѣцѣти* (*ПП 3*, 9_в). Они су, дакле, ма каквог порекла иначе били, у том облику ушли у српскохрватске говоре врло рано, још пре него што је *ě* било замењено другим гласовима, па зато нису ни могли претрпети исте измене.

И најзад, *e* у перфективној основи *sěd*-, према редовном икавизму у имперфективној основи *sědě*-, није ништа друго него уопштени правилни вокализам *e* старог презентатског образовања основе с инфиксом *sъd*-, који је био искоришћен за диференцијацију перфективног значења од имперфективног.

Правих и типичних екавизама, дакле, у Зоранићеву језику има врло мало. То су поједина образовања од основа: *věps*-, *pě*-, *věr*-, *měr*-, *svět*- (*sfecati*), *dě(v)*-, *těles*-, *ujěd*- и префикс *prě*-.

§ 67. Сличне односе налазимо и у свима старијим језичким споменицима из источнијих чакавских крајева, као и у великом броју данашњих локалних говора. Сви се они у општим линијама слажу са Зоранићевим језиком и међу собом. Разлика има само у детаљима: екавизама има нешто више у споменицима писаним на северозападу и у приморским местима, одн. на северозападним острвима, него у споменицима писаним на југоистоку и на копну.

Z, који је ван сваке сумње писан такође задарским дијалектом, има мало више екавизама од Зоранића. Поред *cesar*-, *cel(ov/iv)*-, *zled*-, *obeća*-, у њему екавски рефлекс долази редовно и у свима образовањима од *věr*-, у основама *pě*-, *nevěst*-, *těles*- и *pogiběl*, а мешовит *e/u* у *těl*-, *sěd*-, префиксу *prě*-, и у основама *měst*-, *děl*-(ъ), *děl*-(o), *lět*-(o), *kolěn*-, *čěn*-, *stěn*-(a), *obitěl*-. Али у коренима-основама *jěd*-, *děv*-, *měr*-, *vět*- (сем *obećati*), *slěd*-, и у *bolězn*-, које се у Зоранића делимично јављају и са екавским рефлексом, *Z* има увек само икавски рефлекс. На пр. *gisti* 22₄, *gi* 13₃, *ičij* 19₂₉, *isimo* 46₃₅, *gid* 29₁, *gidenye* 30₃₉, *gidengi* 32₂₈, *ičidenye* 75₈, *gisbinu* 36₁₇, *gisbine*

47₁₇, *gisbinami* 72₁₃, *diua* 38₃₂, *diui* 38_{37, 38}, *difci* 5₁₃, *diuoycha* 51₃₇, *diuoyci* 51_{28, 37}, *diuiča* 75₃₀, 76₁, *diuiču* 74₂₇, *diuiče* 76₃₈, *diuice* 76₂₇, *diuič* 75₂₅, *diuičam* 35₂₂, 76₂₁, *diuiciča* 11₇, *diuiciču* 11₃, *diuistua* 6₃₂ и сл., *miri* 58_{8, 16}, *mir* (gen. pl.) 80₁₂, *mirasce* 52₁₁, *nečamiri* 4₈, *samire* 53₁₀, *smirne* 61₂₄, *nesmirno* 41_{2, 5}, *nesmirnu* 94₁₈ и сл., *uichine* 14₂₁, 16₂₁, 17_{4, 12}, *obitam* 22₃, *oduita* 59₂₉, *sauiti* 67₁₆, *suitouan* 61₅ итд., *bolisan* 68₃₈, *boličan* 77_{4, 84}, *bolisni* 20₁₉, *bolisny* 20₃₂ итд. Основе *věньс-* у *Z* нема.

§ 68. По Решетаровим подацима (*Rad CXXXIV* 111) са *Z* (тј. са односним делом) слаже се у свему *K*. И он има за *ě* редовно *u* „али има неколико пута и *e*, и то у истијем ријечима и на истијем мјестима, гдје је *e* и у *Z*^а: *telesa*, *telesam*, *mestih*, *vernih*. Независно од њега има мешање *eju* у *věk-*: *va vek vikoma*, *va fse veki vek*, *va fse vik vek* (*Rad CXXXIV* 111. Пример *tebe*, dat., који Решетар овамо убраја, није поуздан).

§ 69 Уколико њен ограничени текст допушта поређење и *Š*, која очевидно припада истом дијалекту, има углавном то исто. Само *u* у: *clouich* 45, *clouic* 46, *grisnih* 31, 32, *cripco* 8, *pocriplenge* 12 *mi-seci* 44, јамачно и *bisseca* 45 м. *miseca*, *sftilim* 60, *p(ro)suitliti* 60, *p(ro)suitlenge* 22, *sfitu* 7, *utisiti* 56, *utisenye* 27, *sapouidi* 48 (*ui* над петком), *uspouidnicof* 13, *uicca* 3, *uica* 40, *uični* 44, *wrimeni* 45, *hotil* 52, 55, 57, *ni* 41, loc. sg. masc. *dusi* 43, *teli* 44, *wrimeni* 45, *gedinffiti* 41 (м. *gedinstfi*), можда и *p(ro)minenye* 21, затим *sidechigh* 22, *rasdilil* 41, *od-uitnice* 26, *gil* 59, *bolisniuoga* 20, *diuo* 4, 24, 38, *dif* 15, *diuič* 28, — само *e* у: *uere* 8, *neuere* 9, *uernih* 30, 31, 32, 33, 35, 36, 53, 56 и 61 (*h* писано као *s*), *uernimi* 61, *werugu* 52, 55, 57, *ccessariče* 25, *suesdo* 26, а мешовито *eju* у: *teli* 44 — *tilo* 43, *presuitla* 1 — *prislauna* 1, *prige* 3. И у њој, дакле, основе *děv-* и *bolězn-* имају икавски рефлекс.

§ 70. И *Red* има сличне особине, али је доста оскудан у примерима рефлекса за *ě*. Редовно је *u* у наставцима: *duii* (тј. *dvi*, Премуда чита *d(i)vi*) *la* 16, 20, *naistarie* *la*₁₆, *starisini* *la*₇₋₈, *capituli* (loc. sg.) *la*₁₁, *lb*₃, *tebi* *2b*₈, *prostriti* *lb*_{4, 5}, *rasumis* *2b*₁₂, затим у основама: *dil* *la*_{2, 13, 19}, *dilniču* *2a*_{17, 18}, *dilom* *2b*₆₋₇ (дјело), *misto* *la*₆, *suita* *2b*₄, *tilo* *2a*₁₁, *uichnij* *2b*₉, *uičgnega* *2b*₇₋₈, *pripouidania* *2a*₂₀, *sapouidi* (ac. pl. f.) *2b*₁₂, *uichne* *la*_{8, 14}, *uichia* *la*₉, а мешовит *eju* у *pě-*: *petia* *2a*₁₉, — *pissaan* *2a*₁₉, *prě-*: *pred* *lb*₂ (× 2) — *priporučuiu* *2a*₁₀, *pristolia* *2a*₁₅, *naipria* *la*_{4, 17}.

§ 71. *B*, међутим, опет према Решетаровим подацима, осетно отступа од *Z*. Осим *cesar-*, *celov-*, *zled-*, *obeca-ti* он има редовно

e и у *věньс-*, *svěća-ti* (*venčaci*, *svećali*, *svećaše*), мешовито *e/u* осим у *pě-*, *sěd-*, *těl(es)-* и у *věr-*, а свугде другде редовно *u*, чак и префиксу *prě-*, изузев једном *kolena*. Али се поједини делови његови не слажу у свему. Највећа је разлика у комаду са службом за Цвети, који има редовно *e* у *věr-*, затим примере *tela*, *mesto*, *dela*, *deli*, *prelpi*, па чак и *va fse veki vekom*, *presnih*. Он је, дакле, у употреби екавизама ближи *Z* (*Rad CXXXIV* 109—110).

§ 72. Од световних споменика долази на прво место Јудита Сплићанина Марулића. Поред редовног икавизма и у њој имају стално екавизам основе *těl-*, *pě-*, *sěd-*, а мешовит рефлекс *e/u* префикс *prě-*. Осим тога, у слику има и екавизама који не долазе ни у *B* ни у *Z*: *beli*, *železni*, *obeda*, *tezmi* (instr. pl.), *spovidenja*, а једном и обрнуто, икавизам према редовном екавизму у њима: *pitje* (+ *žitje*).

§ 73. У делима хварског писца Петра Хекторовића налазимо поред мешавине екавизма с икавизмима и примере трећег рефлекса наших говора за *ě* — је к а в и з а м! Али је природа њихова јасна на први поглед. Они долазе само у једној посланици посвећеној дубровачком песнику Николи Наљешковићу (*St P VI* 69—75). Према томе, Хекторовић је у томе напису очигледно имитирао језик дубровачких писаца, које је врло добро познавао, и с којима је био у честом, личном додиру. Што се тиче екавизама, треба правити разлику међу језиком бугарштица и народних песама на једној страни, које Хекторовић само „верно“ како их је чуо записује, и његовим личним језиком на другој. У првом има екавизама који се не срастају ни у правом Хекторовићеву тексту, ни у другим споменицима и говорима источнијих чакавских крајева: *dobegla* (*Ribanje* 705), *bel-* (*R* 598, 599, 662, 700). Такав је јамачно екавизам и *jelenak* (*R* 559, 560, 563), *jelenčac* (*R* 554), исп. у Зоранића редовно *jelin*. То су, дакле, црте стране хварском говору. У личном Хекторовићеву језику, међутим, налазимо обично оне исте екавске рефлексе који долазе у осталим споменицима. Само екавски рефлекс имају основе *cěsar-* (*cesar*, × 2), *těles-* (*telesnoga* *R* 1579), *bolězn-* (*bolezan* *R* 1324, али *boliti* 12961), и *věньс-* (*vence Razlikosti III* 36, *venčac* *R* 237). Мешовит рефлекс *e/u* имају: *sěd-/sęd-* (*sest* *R* 902, *sede*, 3 sg. pr., *R* 1562, *sedošē* *R* 689, 1473, *sedši* *R* 967, 1075, *sel* *R* 960 — и *sisti* *R* 728, 1279, *side*, 3 sg. aor., *R* 292, *sidosmo* *R* 725, 1194, *sidošē* *R* 319), *pě-* (*peti*, *petje*, × 8, — и *pisan*, *pisam*, × 19, *spivati* *R* 1236, *spival* Предговор 78) и *věr-* (*veran* *R* 715, *vernu* *R* 1453, *verno* *R* 1608, *verovat* *R* 355, *verovati* *R* 248

986, 1551, *Пр.* 66, *веруј R* 418, 1034, *Раз II* 155, *веровасмо* 362 — и *вире R* 1571, *Раз IV* 41, *виру Раз III* 27, *вирну R* 1088, *виреницу Пр.* 42, *вируј R* 1390). Свакако су сасвим непоуздани примери: *крепост Пр.* 15, једини екавски облик од основе *krěp-* према 30 икавских, и *grešnici R* 1389, једини екавизам према 21 икавизму од основе *grěh-*.

Све друге основе имају увек икавске облике, чак и оне које се у појединим споменицима јављају и с екавизмом. Редовно је напр. *тило (R* 922, *тилу R* 925, *Раз II* 59, *Раз V* 100, *тилом R* 1610, па и у посланици с јекавизмима *Раз VI* 71 *тилом*), *dil-* (19 прим.), *dil-o* итд. (врло често), *mir-iti* итд. (12 прим.), *'cin-a*, *stin-a (stine R* 442, *stinje R* 1231), *zvid-a* (3 прим.), *pri-* и сл.¹⁾

§ 74. У ситнијим глагољницом писаним споменицима Задра и Северне Далмације има мало примера с рефлексима за *ě*. Али су они од нарочитог интереса за ово питање, због тога што су сви локализовани, иако се за сваки понаособ не сме претпоставити да у свему верно одаје црте места у коме је писан. Поједини састављачи, нарочито свештеници, могли су бити родом и из удаљенијих крајева, или уносити традиционалне књижевне или стране црте у шаблонским фразама. На пр., јасно је да облици *instr. sg. fem.* од *a-*основа своју *рѣкѣ*, поред *моѣѣ рѣковѣ*. *колеѣѣ божиѣѣ* у тест. попа Брајка Храншића из Бокањца (*АС* 92 и 95), *божю милостю*, поред *рѣков' моѣѣ*, *своѣѣв' рѣков'* у тест. попа Јурја Зубине из Блата (*АС* 37), *моѣ рѣкѣ* у тест. попа Петра Полетчића из Стоморина Села (*АС* 55) претстављају особину страну задарском дијалекту. Зато врло лако може бити да и понеки екавизам који се у њима налази није био у употреби у месном говору.

У листини из Тнина (*АС* 60), има само један екавизам, *верокан'е*, према редовном икавизму: *диа* (×14), *дила* (×2), *дилещи(м)*, *мисти*, *лит*, *понедали*, *наследкѣ* (×2), *рике*, *сиде(щ)им*, *потрнеѣѣщим*, *прид* (×4), *обию*, *ли (лѣ)*, *имнан*, *имна*, *разѣмивши*, *к'дикши*, *в'дити*, *нимаш*, *нима* (×2), *loc. sg. пластови* (×8), *тнини*, *срби* (×2), *столи*, *мисти*, *кипи*. Ћирилска листина писана на Вукшићима нешто доцније, 1492 год. (*АС* 136) нема, опет, ни једног: *мисти* (*loc. sg.*), *литиѣ* (*loc. pl.*), *цилимѣ*, *сидѣѣ*, *дилѣѣ*, *потрнеѣѣћимѣ*, *придѣ* (×2), *оби страни*, *бнше*, *тецише*. Основа *věr-*, која се у споменицима Задра и околине јавља готово увек у екавском облику, овде не долази.

¹⁾ Ове податке наводим према сређеном материјалу који ми је љубазно ставио на расположење мој пријатељ г. Радисав Пауновић, суплент гимназије у Земуну.

Сличну слику пружају и глагољски споменици из суседних северних крајева, удаљенијих од мора. Узећемо само три листине писане у Рмању. Листина из 1448 год. (АС 51) има у основама *prě-*, *sěd-/sęd-* мешовит рефлекс: *прєвѣднѣтѣ*, *прєд* (× 6) и *прида*, *прид* (× 3), *напридѣ*, *с'сєло* (× 2) и *в'сидало*, *сиѣх'омо*, а свугде другде само икавски: *бримѣ*, *цине*, *крипка*, *крип'ка*, *лито*, *литих* (loc. pl.), *излисти*, *либак*, *пинязь* (× 2), *оплинили*, *ричь*, *наслид'кѣ*, *тило*, *видити* (*vědě*), *свидочас'тво*, *повида*, *вике* (× 3), *викѣвич'ню*, *викѣвитимѣ*, *живити*, *хотиаь*, *хотиаи*, *хотин'емѣ*, *нех'тити*, *нех'тит(и)*, *нех'тиаь*, *посли*, *послии*, *гди* (= кад) loc. sg., *закони*, *столи*, *ѣ пѣни столи* (× 4), *котари*, *ѣ смирии госпоцтви*, loc. pl. *ѣ кипихъ* (× 3). Друга скоро истодобна листина, из 1451 год. (АС 58), има два екавизма: *прєд* (× 3) и *цєсара*, поред икавизама: *диоце*, *диоци*, *дилити*, *ди(ли)ти*, *ѣдилити*, *разданише*, *мисто*, *литѣ*, *сиѣх'омо*, *приградити*, *видити* (*vědě-*), *вистѣ*, (2 pl. praes.), *имнѣши*, *видѣши*, *хоти(ло)*, *инди*, *кади*, *нимин* (× 2), *нима*, loc. sg. *столи*, (× 2), *рѣни*. И најзад, листина из 1478 год. (АС 102) има екавизам *прєд* (× 3), поред икавизама *диаещи*, *лит'*, *сиѣх'омо*, *стипан'* (× 4), *стип(ан)*, *стипанѣ*, *потриєв'ющим'*, *видити* (*vědě-*) *повида*, *покиѣ*, *викѣвитим'*, *викѣ(вит)им*, *видѣши*, *оби страни*, loc. sg. *в кипи* (× 2), *в столи*, *в пѣни столи* (× 2).

Међутим, у споменицима писаним у Задру или непосредној околини, и на задарским острвима, дакле уопште у приморским местима Северне Далмације у ужем смислу речи, налази се нешто већи број екавизама. У тест. попа Зубине (А С 37) долазе екавизми: *прє(свѣт)лога*, *мести*, *невеста*, *обєд*, *лет*, *срєдѣ* (× 2), поред икавизама: *вримѣ* (× 2), *мисѣца*, *свѣта* (× 2), *дид* (*прє(свѣт)лога*, *наипосланин* (× 2), *надиюци се*, *скитом*, (*sъvět-*), *чловик*, *раздани*, *видѣ* (*vědě-*), *заповидам'*, *пинези*, *пинез* (× 2), *потриєвѣ*, *вѣлише*, *ловринца*, *ловринцѣ*, *нигда*, *ничѣ*, *старишинѣ*, *хотити*, *хотиниє*, *хотих'*, *тих*, loc. sg. *мести*, *задри*, *клати*. У тестаментима попа Брајка Храншића екавизми: *верован'є*, *веровано*, *некєсти*, *некєстѣ*, *стєпаница*, поред икавизама: *ц'вѣти*, *мисѣца*, *одило* (× 2), *наприѣ* (× 2), *пом.-ас. du. капи*, loc. sg. *здри*. У тест. попа Петра Полетчића (А С 55) екавизми: *дєл'* (× 2), *дєла* (× 2), *срєди*, поред икавизама: *цвѣтана*, *цвѣтанѣ*, *грихов'*, *ловринцѣ*, *мисѣца*, *с'тирати*, *с'видѣци*, *видѣв'ши*, *тих'* (= *hōtēhō*), *више*, *дѣвим'*, *тих*, loc. sg. *стѣмори сєли* (× 2), *dat.-loc. sg. стани*, *жєни*, *сєстри*, *паси*, *станини*, *милови*. У тест. попа Томана Мавровића с Уљана (А С 82) екавизми: *кѣлѣ*, *лет*, и икавизми: *с'типана*, *ѣни*, *ѣтих*, loc. sg. *ѣглани*, *пом.-ас. du. блазиници пакррани*. И најзад, у тест. попа Петра Кршавића писаном у Сустипањој Луци на Дугом Отоку (А С 67)

екавизми: дела (*dělo*) лет' (× 2) лети, мешовито *e/u* непрестано, непрестан'но и припорџчен, и икавизми: раздилити, дитищ', (× 2), дитища (× 2), стипана, сѣстипане, сѣстипани, потрнбами, време, имни (× 2), отила, симо, ѡвди, коли, loc. sg. сели, задри, отоци, лѣци, миси, dat. sg. микѡли.

§ 75. Савремени источничокавски говори нису ни довољно ни систематски проучени да би се о односима у њима у овом погледу могао створити ма и приближно поуздан суд. Зна се само да су источнији локални говори готово чисто икавски, с минималним бројем екавизама, обично оним истим који се налазе и у споменицима из тих крајева. Тако на острву Хвару, у селу Брусју, М. Храсте (*J Ф VI 182*) поред основног икавизма бележи и екавизме: *celov, celivat, venac, telesa* (поред *tilesa*), *ozledit, zenica*, затим *starešina* (и *starišina*), *seno, oseka*. Облик *zenica* се налази и у јекавским говорима, а *seno* и *oseka* су по свој прилици новији. Остали примери које Храсте наводи: *zanovetat, obe, jastreb, pest, koren, ovde, onde* нису никакви екавизми. Тако исто ни *vera* = венчани прстен, које претставља млетачко *vera* (исп. Ласкарис, *J Ф V 192—194*), а свакако ни *nevera* = зло време.

§ 76. Што се даље иде на запад, број екавизама постепено бива већи. На северној страни Дугог Отока, острва најудаљенијег од севернодалматинског копна, отприлике у висини Задра, у месту Божави, А. Кронја је (*J Ф VII 77*) с основним икавизмом нашао нешто више екавизама: поред обичних *peti, peteh, sedit, telesa* (али *tilo*), *verovat-veran* (и *viran*) имамо и *beli, beseda, celi, cene, cvet, delat, de-del, koleno, leto, mesto, nevesta, obedvat-zabedun, zavecat*, и мешовито *pena-pina, vetar-vitar*. У *zneti*, које је он овамо убројио, немамо рефлекс за *ě*, него за *e*.

§ 77. Још више екавизама има у говору најсевернијег далматинског острва Раба. Према материјалу који износи М. Кушар (*Rad CXVIII 2—3*) поред основног икавизма ту долазе екавизми у основама: *besěd-, blěd-, brěst-, cěl-, cěn-, cvět-, děd-, lěn-, lēs-, měl-, měst-, mlěd-, nevěst-, oběd-, pěsk-, polěn-, prěsn-, rědьk-, sěd-/sěd-, sěn-(o), slěd-, slěz-, starěšina, stěn-, tēsн-, těst-(o), věr-, zděl-, zlěd- (poledit se? = позледити се), želěz-, а мешовит рефлекс *e/u* у: *prě- (prěd-, prěk-), běl-, děl-, lět-, kolěn-, měr-, srěd-, těl-(o) (telo-tilo, али telesa), věr-, vět- (svet, svetovat, zavet, zavecat se, али svist, nesvist, navistit)* и сл.*

Говори Винодола и острва Крка, у којима већ превлађују поједине црте западночкавских говора иду у овом правцу још

даље, тако да је врло тешко, ако не и немогуће, утврдити која је замена у њима основна и месна, а која страна. За екавизме у Новом исп. Белић, *Замљшки* 4—7, а за однос једног и другог у суседним местима и Винодолу *ib.* 7.

§ 78. Као што се види, у свима споменицима из источних чакавских крајева, и у свима источночкавским локалним говорима долази икавски рефлекс као основни рефлекс за *ѣ*. Он се подједнако јавља у најразноврснијим положајима у речима и гласовним групама: у наставцима увек и без изузетка, у коренима-основама, под акцентом и изван акцента, у дугом и кратком слогу, испред и иза гласова свих врста. Једном речју, икавизам у њима није условљен никаквим нарочитим погодбама. Екавизам је ограничен на мален број скоро увек једних и истих основа. Према томе, не може бити никакве сумње да је икавски рефлекс у источночкавском дијалекту био добивен спонтаном и безусловном изменом старог *ѣ* у *и*. То је јасно. Питање је само шта у појединим источночкавским језичким споменицима и говорима претстављају примери екавског рефлекса.

§ 79. Било је неких покушаја да се на то питање одговори. Јагић је претпостављао (*J Arch IV 490, VI 80*) да поједини екавски примери икавских споменика и савремених говора претстављају само остатке једне старије општечакавске фазе гласовног развитка самогласника *ѣ*, затвореног *e*, преко кога је и добивен рефлекс *и*. Међутим, М Кушар је сматрао (*Dubrovčani jesu li Hrvati?* 18, навед. у Решетара, *Rad CXXXIV 121*) да су ти екавизми „прешли у чакавштину из језика словенскога“.

Та два тако опречна и толико искључива тумачења с правом је одбацио Решетар. Он је тачно приметио да се ни рефлекс *e* ни рефлекс *и* не могу сматрати некадашњим општечакавским рефлексом самогласника *ѣ*. Али праву природу екавских рефлекса у источночкавским икавским споменицима није ни он правилно оценио. По његовим речима „екавски су облици у чакаваца тако стари и досежу тако дубоко на југ, да о каквом утицају словенскога језика апсолутно не може бити ни говора, — екавски су облици у чакаваца без сумње исто тако директни рефлекса опћега славенскога *ѣ* као што су у западној Бугарској и Македонији и у наших штокаваца екаваца и у кајкаваца, у неким појединим примјерима јекавскога говора, па у већине Словенаца. Судећи пак по томе, што

се редовно у сваком чакавском споменику, што је старији, то више екавскијех облика налази, затим што се је много више таковијех облика сачувало у сјевернијем чак. крајевима, који су уопће доста језичне старине сачували, могло би се промислити да је и у чакаваца изнајприје изговор старога *ѣ* био ближи гласу *е* него ли *и*. Али с друге стране не може се нијекати да су и у најстаријим споменицима и из некијех сјевернијех чак. крајева икавски облици претежнији од екавскијех, да је тешко вјеровати да су сви чакавци (за неке сјеверне чакавце, који су још данданас чисти или готово чисти екавци, то се наравски не може сумњати) негда били екавци у оном опсегу, у којему су нпр. кајкавци или штокавци екавци“ (*Rad CXXXIV 121*).

Према томе, Решетар је ипак нагињао Јагићеву мишљењу да су екавизми у икавским чакавским споменицима и говорима директним гласовним путем добивени рефлекси. До тога закључка он је дошао зато што је узимао да су екавски облици уопште „старији од односнијех икавскијех, јер у млађих писаца их нестаје“ па је као и он „разлог, с којег је тај *старији екавски изговор сачуван*“) баш у тијем облицима, и опет разлог, с којег су ти екавски облици замијењени икавскијем“ тражио у утицају претходних сугласника *ц*, *в* итд. А кад те разлоге, разуме се, није нашао, он је, уместо да тражи могућности каквог другог вероватнијег решења, резигнирано закључио: „Не може се дакле него констатирати да се у некијем старијим чак. споменицима и неким садашњим чак. говорима мијеша *е* и *и*, при чему је у некијем случајевима утврђен један од та два гласа а у другијем се опет обадва мијешају; као у многијем другијем приликама тако и овдје језик јасно показује да се не да стегнути у чврста правила“. Икавски рефлекс појединих основа који у Зоранића, Бернардина, Марулића и других познијих писаца источночкавских стоји на месту екавског у неким старијим споменицима, према његову мишљењу је страног порекла, пошто су чакавци доцније „из сусједнијех икавскијех говора прихватили икавско изговарање“ (*Rad CXXXIV 122—123*)!

Решетарови се закључци не могу усвојити због тога што чињенице на којима су засновани не одговарају стварности. Пре свега, није тачно да је број екавизама сразмеран са старином споменика. *В* и Марулићева Јудита су старији од Зоранићевих Планина, па опет имају мање екавизама од њих. Први део *Z*, исто тако, ста-

1) Курзив је наш.

рији је свакако од другог и трећег дела, па опет има мање екавизама од њих. Решетар није запазио ту упадљиву разлику. У основама *tělo, město, dělo, děl, lěto, kolěna, cěna, stěna*, које у *Z* имају мешовит рефлекс, на први део пада најмањи број екавизама. Од укупна 124 примера облика од тих основа он има само 17 екавских, а 107 икавских, дакле свега 13.8 процената екавизма, док у другом делу на 85 примера долази 29 екавских 56 икавских, тј. 34.1 процената екавизма, а у трећем од 94 примера су 33 екавска а 61 икавски, или 35.2 процената екавизма. Или на пр. у префиксу *prě-* први део лекционара има од 57 примера укупно свега 3 екавска, дакле 5.26 процената, док други део на 44 има 12 екавских, тј. 27.27 процената, а трећи на 30 укупних примера има 13 екавских или целих 43.33 процента.

Исто тако, није тачно да су сви екавизми старији од односних икавизама. Зоранићев текст заиста није старији од *Z* и *B* па опет, као што смо видели, има екавизама који се у њима не налазе. У Марулићевој Јудити исто ако долазе екавизми којих нема у *B*. Најзад, *B* и Јудита имају екавизама којих нема у *Z*. Кад је у питању појав засведочен уопште малим бројем примера, то није „мала несугласица“, како каже Решетар, него крупна и значајна чињеница која се одлучно противи његовим закључцима. Она се не може уклонити ни претпоставком да „писци Задарског лекционара можебит нијесу били баш Задрани него негдје уз околице, а свакако су старији од Зоранића“ или да је „Бернардин издавао т у ђ е, Марулић писао с в о ј е“. (*Rad CXXXIV* 120). Ако су екавизми старији, они морају бити старији и у Задру, и у околици, и у Бернардина, и у Марулића. А ако се у задарској околици и „у половици XV. вијека говорило само тако“ (тј. *divojka, bolizan, nesmiran*), или ако се „у Задру и његовој околици већ у половици XV вијека мијешао изговор *devojkа* итд. и *divojka* итд.“ (*Rad CXXXIV* 120), зар то не значи у исто време да је и икавски „изговор“ ових основа у задарском дијалекту био исто толико стар и ји колико и екавски? Да и не говоримо о томе да за основицу језика у *Z* немамо никаква права само због тога неслагања претпостављати неки нарочити локални дијалекатски тип, кад се иначе са језиком Зоранићевих Планина, ако се не гледа на разлике у цртама које су последице временске разлике, у свему потпуно слаже, и у гласовима, и у облицима, и у речнику.

Али чак кад би то било и тачно, кад би екавски облици очувани у источнокавским језичким споменицима били и бројнији

и старији од односних икавских, то опет никако не би морало значити да су уједно били и п р и м а р н и, добивени на домаћем тлу непосредно од старијих облика са *ě* редовним гласовним развојем, а још мање да су икавизми били с е к у н д а р н и. Поједине екавске облике могли су писци, односно преписивачи, уносити у своје саставе и из књижевних споменика у којима је такав рефлекс био редован, или доминантан, или из неких суседних локалних говора у којима је *ě* дало гласовним путем *e*. Видели смо, на пр., да усамљени екавизми као *sled*, *imenja*, а по свој прилици и *bolezan* у Зоранића нису ништа друго него књишки облици, употребљени искључиво ради тога да се задовоље потребе слика. То исто вреди и за Марулићеве екавизме *beli*, *železni*, *spovidenja*, *tezmi*. А и екавизме који су у мањем или већем броју били у употреби и у народним говорима источнокавским, искључиво или поред односних икавских, могли су ти типично икавски говори примити из каквих других говора, као с е к у н д а р н у, страну црту. Претпостављати противно, као што чини Решетар, потпуно је немогуће. То значи претпостављати да је у једном говору једна црта која има све особине изузетности — органска, а црта која има све особине редовитости — неогранска, унесена са стране.

§ 80. Разлика у броју појединих екавизама у старијим источнокавским споменицима, очигледно, не зависи од њихове старине, него од тога из кога је краја који споменик. Споменици писани у источнијим крајевима, у Сплиту и на Хвару, или дубље на копну у Книну и Рмању, имају мање екавизама од споменика писаних у Задру или задарском приморју, и на острвима према њима. И у њима се, дакле, у том погледу могу констатовати оци исти односи који се констатују у савременим локалним говорима. Отуда, према томе, потиче и разлика у броју екавизама у појединим нелокализованим споменицима задарскога краја. Споменици који имају више екавизама, одн. њихови аутори, били су пореклом из приморских места, или с острва према Задру. У прилог томе говори врло много чињеница да се и у поменутих глагољским листинама из задарске околине и с острва, и у данашњем божавском говору, употребљавају скоро исти екавизми који долазе и у *Z*.

§ 81. Јасно је, дакле, да Јагићево мишљење, уз које углавном и Решетар пристаје, да су екавизми у источнокавским споменицима и говорима гласовног порекла, није оправдано. На развитак *ě* у правцу *e* у њима, а још мање на чување тобоже старијег рефлекса *e*, нису утицали ни суседни сугласници, нити какви други

гласовни чиниоци, акценат, квантитет, положај у речи и сл. Поред *cesar, celov / celiv, zled, obećati* имамо *ćića, cina, bil, big-biži*, поред *zled* — *lito, livi, lip, lin*, поред *venac* — *vim,avidok, vik, vitar, vidro* итд. У другим случајевима имамо и уз *e* не само под истим условима, него у истом корену, одн. истој основи: *vera-vira, telotilo, peti-pivati-pisan, sestisiditi, sfecati-sfit-vice, nesmeran-zamiriti* итд. Што се у неким коренима-основама са мешовитим рефлексом може констатовати извесна устањена подела једног и другог рефлекса на нарочита образовања, као на пр. у корену *sed-/şed-* (облици сврш. глагола *sesti* и именица *sused* имају увек *e*, а облици несвр. глагола *siditi* увек *u*), у корену *pě-* (основа *pe-ti* и именица *peteh* увек *e*, а основа *piva-ti* и *pisan* увек *u*), корену *vět* (*obećati* и *sfecati* увек *e*, а сва остала образовања увек *u*), корену *měr-* (*nesmer-an* увек *e* а сва остала образовања увек *u*) — то је само секундарна семантичка диференцијација која, као што је познато, настаје тек онда кад у језику већ постоје гласовни дублети.

Само у ограниченом броју случајева, као што смо видели, постали су неки привидни екавизми унутрашњим развојем, морфолошким путем: *obe, obedvi* уопштавањем наставка *e* придевских облика множ. ж. р., и *sesti*, аог. *sede, sused* уопштавањем основе облика сад. вр. *sedu, sedeš* с вокализмом *e* старих облика с инфиксом *şed-*.

§ 82. Кад се све то узме у обзир, а нарочито чињеница да и у данашњим источночкавским локалним говорима и у старијим језичким споменицима има утолико више екавизама уколико су ближи западу и западној морској обали, мора се доћи до закључка да екавски рефлекси у њима не претстављају ништа друго него црту страног порекла, унесу из западночкавског дијалекта, у коме је *ě* исто тако гласовним путем прелазило у *e*.

Који су све локални говори раније припадали западночкавском екавском дијалекту, докле је он на истоку допирао, и где се додиривао са источночкавским икавским дијалектом није потпуно јасно. Поуздано је само, а то се да закључити и на основу овде изнесеног материјала, да је цело севернодалматинско копно, заједно са његовим даљим залеђем, као и великим делом Старе Хрватске, било икавско. А врло је вероватно, као што и Белић претпоставља (*Дијал. карта* 7), да су осим кварнерских и севернодалматинска острва некада припадала западночкавском екавском дијалекту, и да су њихови говори и били посредници у уношењу екавизма у копнене говоре. Али су зато у току доцнијих векова, услед стал-

ног прилива становништва с копна, примили из њих и икавизам, и многе друге новије источночакавске црте.

§ 83. И неке карактеристичне појединости Зоранићевих екавизама могу, по моме мишљењу, послужити као позитивни докази за тврђење да су екавизми у овим говорима страна црта. Такав је, на пр., екавизам *nesmeran*. Према горњем попису примера са рефлексима *и м. е* у корену *т ě r*- види се да екавски рефлекс има само образовање *nesmeran*, редовно и без изузетка (26 примера), а сва друга имају увек икавски, опет без изузетка: *mira*, *zamiriti* (× 2), *zamirit* (× 2), *zimir*, *namiri se*, *licimiri*. Шта то може значити? Ништа друго него да је образовање *nesmeran* као готова реч унесено са стране или у народни говор задарски, или само у књижевни језик. Ако томе још додамо чињеницу да ни у *Z*, дакле споменику отприлике један век старијем од Зоранићева текста, корен *т ě r*- нема никад екавски рефлекс, него само икавски, чак и у образовању *nesmĕrĕn*-: *nesmirno* 41_{2, 5}, *nesmirnu* 94_{1, 2} добијамо заиста позитиван доказ да је екавски облик *nesmeran* у Зоранића позајмица са стране, и то свакако познија.

То исто може се рећи и за екавизме *sfećati* (који са *е* долази и у *B*), *devojka*, и, ако је збиља екавизам, *dekla*. Сва образовања од корена *v ě t*-, осим *sfećati* (*obećati*, као што смо рекли, треба издвојити из овог питања), имају редовно и без изузетка *и*: *sfit* (*svit*), *sfitovati*, *obit*, *obitati*, *obitovati*, *uvit*, *zavit*, *odvit*. Исто тако редовно је *и* и у *Z* (*uichie* 14₂₁, 16₂₁, 17_{4, 12}, *oduita* 89₂₉, *sauiti* 67₁₆, *suitouan* 61₅, *obitam* 22₃ итд.), *Š* (*oduitnice* 26), *Red* (*uichie* 1a_{8, 14}, *uichia* 1a₉). образовање *sfećati* или *sfićati* не долази, међутим, ни у једном. Сва је прилика, дакле, да таквога образовања у старије време источночакавски говори нису имали, па су доцније са стране добили готову реч *sfećati*.

И у корену *d ě (v)*- је редован рефлекс *и* у другим образовањима: *divice* 74_{33a}, *divstvo* 49₄, *divojčica* 46₂₈, а само у *děvojka* долази *е*. И старији споменици имају увек *и*, *Z*: *diuoycha* 51₃₇, *diuoyci* 51_{28, 27}, *diuiču* 74₂₇, *diuiciča* 11₇, *diuistua* 6₃₂ итд., *Š* *diuo* 4_{24, 38}, *dif* 15, *diuic* 28. Реч *dekla* не долази у другим споменицима.

Екавизам у образовању *ujed* је такође једини у основи *j ě d*-, и налази се само у Зоранића. *Z* има *gid* 29₁, *gidenye* 30₃₉, *gidengi* 32₂₆, *ičidenye* 75₈, *gisbine* 47₁₇, *isimo* 46₃₅ итд., а *Š* *gil* 30.

§ 84. Једно сасвим ново и оригинално тумачење развитка самогл. *ě* у чакавским говорима дали су недавно на основу матери-

јала у говорима Новог и острва Крка L. Jakubinskij (*Z sl Ph I* 381—396) и K. H. Meyer (*J Arch XL* 222—264, *Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia), Leipzig 1928, Cap. III*). По њихову мишљењу оба рефлекса су у чакавском (ни један ни други не ограничавају географски своје тумачење) добивена условном гласовном променом, у зависности од следећег сугласника: рефлекс *e* пред некадашњим тврдим (непалатализованим) предњејезичним сугласницима (*t, d, s, z, n, l, r*), а рефлекс *u* у свима осталим положајима, на онај исти начин на који су двојни рефлекси добивени и у пољском језику. Као што се види, они не воде рачуна ни о географском положају говора Крка и Новог, на граници западних екавских и источних икавских говора, ни о разлици у бројној сразмери екавизама и икавизама зависној од географског положаја појединих говора уопште. Већ због тога се њихово тумачење не може усвојити, све и кад не би било и других препрека. На пр., оба аутора при објашњавању извесних примера који се противе њиховој теорији дају исувише места утицају аналогije. Затим, њихово тумачење почива на једној другој претпоставци која није ничим доказана, и која се тешко може допустити: да се у чакавском дијалекту у време кад је *ě* прелазило у *e* или *u*, дакле најраније крајем XII века, још увек чувала разлика међу тзв. палатализованим и непалатализованим предњејезичним сугласницима *t, d, s, z, n, r, l*. И најзад, оно не објашњава зашто је на крају речи *ě* увек морало прелазити у *u*. Таквим тумачењем би се много штошта могло објаснити, пошто отвара врата разним могућностима.

§ 85. Самогласник *u* према старом и шток. *e* има у Зоранићеву језику и основа *postel-: postiļu* 84₂₇. Овај вокализам познат је и другим споменицима, као и данашњим чакавским говорима (напр. у Новом, Белић, *Замѣтки* 6). По свој прилици ово *u* претставља вокализам итеративне глаголске основе *stila-*, образоване према *stbl-/stel-*, исп. сличну основу *samilaše* 93₂₅, *samilahu* 93₂₀, образовану према *mel-*.

§ 86. Напослетку, самогласником *u* замењени су разни страни самогласници *ě, ě, o*, пошто су се на различне начине овом гласу приближили (преко *ы, l'* и др. гласова и процеса). *kaštil* 9₂₅, *kaštile* 73₂₇, 89₁₁, поред *kašteli* 88₂₄, *kaštele* 88₂₉, *kaštelof* 93₁₇, *kondir* 38₃₂, 39₁, *Jelina* 18₂₅, 32₂, и у акростиху песме на стр. 17—18, затим *Tnin* 88₂₄, *Skradin* 88₃₈, *Nin* 4₂₀, 27₃₅, *Ninu* 4₁₁, *Niňaninu* 3₃, *Split* 74n.

2. Самогласник *e* (*e*, *ę*).*e*

§ 87. Самогласник *e* је у Зоранићеву језику најпре редован заменик старијега *e*. То је, разуме се, случај и са примерима:

tepline 57₁₂, *tepleći* 71₁₁, *teplāše* 7, 88₇, *steple* 95₁₇, затим *lebut* 10₁₁, 92₂₁, и

brestran 85₃₀₋₁, према штокавском *топл-*, *лабуд-*, *бриљан-*.

У тим основама је, као што је познато, вокализам *e* поред *o* постојао још у прасловенском; исп. напр. чешко *teplý, teplo, břechan*, руско *лебедь* и бугарско *лебедь* (ако није новија позајмица из руског). Основа *tepl-* има *e* и у *B* (*Rad CXXXIV* 106), и у данашњим чакавским говорима (Белић, *Замъшки* 2).

§ 88. Секундарно је *e* у облику

greb 89₂₀, *greba* 12₁₈, 89₂₆, 90₈, *grebu* 89₂₄, 33, 90₁₄, *grebot* 5₄, *nadgrebje* 89₃₈, *nadgrebja* 5₅, поред *grob* 90₁₆, 20, 93₆, 19₁₈ (+ *rob*) и *groba* 77₄₁ (+ *roba* + *znoba* + *doba*). *B* такође има редовно облик *greb*, а често га, поред *grob*, имају и дубровачки писци, и многи савремени икавски дијалекти, чакавски и штокавски. Види се, дакле, да је био доста распрострањен у раније време. Иначе се вокализам *e* у том образовању не јавља ни у једном другом словенском језику, а *Z* има редовно *grob*, исп. 19₅, 16, 25₁₃, 23, 25, 26, *groba* 19₆, 25₂₅, *grobu* 19₈, *grobi* 18₃₈ итд., а само једном *grebof* 18₃₉. Облик са *e* *greb* образован је, дакле, у једном делу српско-хрватских дијалеката према глаголу *grebu, grebeš* итд., и постепено се ширио. Такво је и Зоранићево *tek* (= ход) 70₁₁, 82₁₈, поред *tok* 83₂₁ (= ток).

§ 89. Прасловенског је порекла и *e* у

sunčen 61₂₈, 70₂₃, 92₂₄, *sunčeni* 26₇, 71₁₁, *sunčetoga* 57₁₂, *sunčenu* 51₁₁, 87₃₇, *sunčenih* 90₃₆,

srčen 92₁₇, *srčena* 38₆, 92₂₇, *srčenoj* 69₂₆, *srčenu* 11₃₈, *srčenosti* 72₁₂, *prisrčeno* 27₁₂,

srebren 38₃₂ (поред *srebrnu* 87₂₉, *srebrnih* 87₂₅),

hitrena 60₄,

hrabren 51₃, затим

žuberite 56₃, 4, *žuberěci* 34₂₅, 68₃₈, 86₄, 87₃₈, *zubereć* 30₄, 10, 31₁₃, *žuberahu* 47₁₂, и према штокавском *сунчан*, *срчан*, *сребрн*, *жубор-жуборити*. Разлика у вокалима потиче од разлике у наставцима којима су једне и друге основе образоване.

§ 90. Неколико основа имају у Зоранићеву језику *e* место других прасловенских самогласника. То су интересантни примери, познати и старим споменицима, између осталих и лекционарима, и савременим говорима, чакавским и икавским штокавским :

restu 41₁₇, *restiše* 46₃₆₋₇, *restuċ* 61₂₉, 72₃₇, *izreste* 48₅, *izreslo* 48₇, *poresle* 73₁₆,

kredu 91₂₃, *ukresti* 95₁₃. Али има примера и са *a*: *zraste* 55₃₆, *kral* 82₁₉, *kradihu* 93₂₈. За трећи случај овога појава, потврђен у оба лекционара и у савременим говорима, *vrebac-rebac* (*Rad CXXXIV* 100) Зоранићев текст не пружа примера.

§ 91. Да ли и облик

deri 15₃₅, 47₃₉, 52₈, 88₂₈, према прасл. *daže*, у *Z dari* 4₁₄, 5₂₂, 12₄, 18₂₈, 25₁, *dary* 2₂₇ 6₁₆ итд., поред ређега *deri* 8₁₈, 15₁₃ и сл., претставља облик са секундарним *e* добивеним на српскохрватском терену, или прасл. дублет — није јасно због тога што се различан вокализам првога слога јавља и у другим словенским језицима, на пр. у бугарском *дери*, *дори*.

Међутим, облик *pravedne* 95₇, *pravednoga* 28₁₆, *pravednik* 40₃₈₋₉, *nepravedna* 26₆, 40₃₆ и сл. који у лекционарима долази увек с вокализмом *a*, исп. у *Z prauadna* 3₂₃, *prauadno* 1₂₄ итд. са наст. -ьль, и *prauden* 1₁₄, 25₅, *prafdena* 4₁₃, *neprafdenstvo* 10₁₆ са наст. -ень, има несумњиво секундарно *e*. На који је начин оно добивено није ми јасно.

?

§ 92. Осим тога, самогласник *e* је обично рефлекс старог самогласника *ę*. Само иза сугласника *j*, *č*, *ž* долази често за *e* и самогласник *a*, в. § 101.

3. Самогласник *a* (*a*, *o*, *ь-ъ*)

§ 93. Самогласник *a* је у Зоранићеву језику рефлекс старог заједничког српскохрватског *a*, затим старих *ь-ъ*, односно уопште српскохрватског примарног или секундарног полугласника затвореног слога. Али, као и у другим говорима, има случајева да *a* стоји и на месту полугласника отвореног слога:

stazom 13₉, 84₃₃, *stazu* 84₃₄, *stazi* 4₇, *staze* 73₁₅,

staklena 45₂₇, *staklenic* 82₃₄ (поред, вероватно, *skaļenica* 86₁₄, *skaļenicu* 86₁₃),

stablа 85₂₃, 30, *stablū* 91₃₈,

magla 15₂₁, *omagļen* 16₂₈,

tašce 9₆, 59₃₈, 95₁₆, *taščom* 32₁₁, *taščini* 67₁₄, *taščinom* 24₁₃, *taščine* 94₁₁, 87₂₂,

današni 46₅, *današnega* 44₂₆,
mahe 11₃₅, 67₂₆, 68₆, *ništarmahe* 4₆, 5₂₉ итд.,
cvatihu 47₁₀, 73₂₂, *procvatoše* 47₃₀₋₁, *procvatite* 56₁₁, *procvasti*
 65₃₈ (са вокализмом сад. времена),
usahlo 70_{10a}, *usahoše* 91₂₈,
dahni 65₁₀, *udahni* 65₁₈,
taknuf 50₂₀, *potaknuta* 47₅, 53₃₆, *staknute* 83₃₂, *takmen* 60₂₉,
šajuci 6₂₀,
magnutje 13₂₉, 16₄, 95₁₈, и сл.

Али *svit* 57₃₃, 36₃₉, 58 (× 13), 67₃₈, *svituj* 79₃₁, *sfit* 6₁₃, 28₁₈,
sfita 6₁₉, *sfiti* 6₅ итд. увек, место данашњег књижевног *savesh*,
tmi 11₁₄, *tmine* 14₁₀, *tminah* 12₁₁, *tmast* 74_{42a} и сл., према данашњем *тама*.

§ 94. Исто тако има *a* и *y* зависним падежима једносложних речи, наравно, унесено аналогijом из падежа са затвореним слогом: *lava* 13₁₄, 28₁₆, *dažja* 51₃₀, исп. и *dažječ* 33₃₅, *dažjenju* 25₁₂, *časti* 3₂₀, 6₁₁, *laži* 94₁₅, исп. и *lažuci* 3₁₉, *mačic* 45₃₃ и сл. Непостојано *a* су од једносложних речи задржале именице: *san* — *snom* 50₂₁, *sni* 8₃₁, 9₄₀, 30₁₈, 42₂₁ итд., *snu* 48₁₈, *pas* — *psa* 49₂₅, 26₂₆, *psom* 49₃₂, *psi* 71₂₂ и *dan* — *dne* 5₃₇, 44₃₇, *dni* 30₁₆, 68₁₉, *dnih* 65₂₂.

§ 95. Поред тих општих има и неколико специјалних карактеристичних случајева у којима је полугласник очуван под утицајем акцента или аналогije :

а) пом.-ас. заменица *čb*, *tъ*, *sb*: *ča* 3₁₇, 4₃₅, 5₆, 7₇, 12₁₂, 19₃₆, 37₃₇, 20₂ итд., поред *zač*, *nač*, *ta* 5₂₇, 4₉, 6₁₂, 7₂₉, 12₁₆, 13₂₄, 14₁₅, 17₁₇, 23 итд., исп. и са партикулом *j*: *taj* 16₃₈ и сл., поред *pat kopas* 39₂₄, исп. данашње *naf kopāc*, *nāti kopāc* у говору Новог (Белић, *Замътки* 16, 55), *saj* 18₇ (ретко),

б) instr. заменице 1 л. једн. *таном* 23₇, 60₅, 87₁₉, па и са предлозима *за таном* 27₂₆, 50₃₁, *прид таном* 63₃₆, поред *тном* 26₃₃, 92₃₉, *са тном* 7₃₀, 8₁₁, 11₂₀, 12₂₇ итд., *за тном* 41₂₈, па и *над тном* 22₉ (у стиху). — У дативу, међутим, сасвим превлађује облик са аналошким *e*, био с предлогом или без предлога: *мени* 4₁, 6₁₃, 21₂₁, 37₃₇, 7₂₄, 8₃₇, 13₇, 11₁₁, 23₂₃, 27 итд. Старији облик са пропуштеним полугласником долази само три пута: *ро мни* 59, (у прози), 15₁₉, и *мни* 25₁₄ (у стиху), а са непропуштеним (тј. са *a*) само једном: *тани* 61₃₂.

в) прилози за време: *kada* 6₂₉, 50₃₃, *tada* 3₁₂, *sada* 4₃₅, 10₄₀, 89₈, *onada* 10₃₉ (+ *sada*). Али сложени *nigda* (неодређено) 25₂₀, 53₂₂, 83₃₉, 88₂₄, 30₃₀, 39₃₉, *nigdar* (одречно) 44₃₈, 53₃₇, 81₈, 95₇, 15 и сл. увек су без *a*.

з) прилог за место: *kadi* 25₃₆, 38₃₄, 44₈, 52₃₃, 57₁₀, 68₅, 74₂ итд., поред *gdi* 10₃₅, 26₂, 34₂₄, 27, 32, 44₂₂, 47₃₆, 48₅, 54₁₃ итд.,

д) instr. sg. основе *misal-*: *misalju* 3₁₀, 13, 6₁₅, 34₁₀, 11, 39₃₃, 70₁₁, 21, 71₃₇ и сл. Само једном у стиху има јамачно вештачки облик *mislju* (Б. *misļu*) 26₃₄.

ђ) облици придева *zal-*, али само у стиху: *zalo* 67₃₅ (+ *malo*). *zaloj* 65₁₇, *zale* (+ *obujale*) 91₄₀, *zalih* 67₃₈. У прози, а каткад и у стиху, долазе облици без *a*: *zla* 50₉, *zlim* 55₁₆, *zla* 68₁₂ (у стиху), исп. и *zloričan* 67₅. Именица *zlo* нема никад *a*: *zlo* 38₃₀, 67₃₈.

е) нека образовања са наст. *-stvo*: *božastvo* 25₃₈, 47₂₃, *pobožastvom* 95₁₆, *božastven* 27₃, 36₂₀, *božastveno* 27₁₄, *božastveni* 65₂₉, *božastvena* 49₉, 70₂₄, *božastvenu* 57₂₁, *božastvenoj* 17₂, 44₂₈, 54₂₀, *svidočastva* 47₃₉, *svidočastvu* 94₁₆, *sfidočastvu* 65₃₀, али једном и *svidočstvo* 76₂₅ (у стиху), *otačastvo* 95₁₋₂, *sučastvo* (= „биће“) 25₁₅. Но поред тога има и *muštvo* 66₉ (у стиху), *mnoštvo* 66₁₂, 74_{29a} (оба у стиху), *tovarištvo* 67₃₅ (у стиху) *rojstvo* 62₂₁, *rojstva* 16₁₀, *rojstvu* 65₁₂ и сл.

§ 96. Рефлекс полугласника отвореног слога у групи *cons + њ + voc.* (т. зв. напрегнутих-уских полувокала, исп. Шахматов, *J Arch XXXI* 418-506), није увек јасан због недовољне прецизности Зоранићеве ортографије (в. § 27). У именица образованих суфиксом *-ње* он је свакако изгубљен, као и у савременим говорима. Будмани је дакле с правом транскрибовао *petje* 3₁₄, 4₃₈ итд. *žitje* 60₂₀, *cvitje* 64_{9a}, 69₂₄ итд., *razmišljenja* 3₆, *tumačenje* 4₅, *odrišenje* 4₃₆, *zelje* 48₃, 6, 8 итд., *grmje* 73₁₄ и сл. Исто тако и у instr. sg. основа на *i*: *častju* 13₃₂, *vlastju* 9₈₁, *lubafju* 11₃₄, 37₃₈ и сл., *misalju* 3₁₀, 13, 6₁₅, итд., и другим рејим образовањима: *tretje* 19₂₈, *netja* 41₃₈, 46₆, *bratjo* 17₂₀, *difji* 42₉ итд.

Али у неким другим случајевима, на пр. у појединим основама, или облицима глагола *бити*, *пити*, *лити*, који у савременим говорима имају *иј* и *ј*: *убије*, *убијен* и *убјен*, *пијан* и *ајан*, Будмани има двојаку транскрипцију:

cons + j + voc.: *ubjen* 9₂₇, *ubjena* 9₂₇, *pribjenu* 91₃₈, *zjatje* 81₅ и сл.
cons + ij + voc.: *piju* (1 sg. praes.) 32₁₃, *opiješ* 67₁₉ (ориг. *opies*), *nal'jete* 55₃₀, *zijatja* 16₂₄, *zijatju* 14₈, *zmije* (ориг. *zmye*) 94₃₅ итд.

На основу примера из прозе не може се створити поуздан суд о гласовној вредности некадашње групе *њ* у овим случајевима. Међутим, примери из стиха упућују на закључак да је, бар у неким од ових облика, полугласник био такође изгубљен, и да је Будманијева транскрипција *opiješ*, *piju*, *nal'jete* погрешна. Пример

piju има метричку вредност једног слога, *opiješ* вредност два слога, а *naljete* три слога. Претпостављати синерезу *iu*, *ie* после евентуалног губљења слабог *j* није нимало оправдано јер се она у оваквом положју никад не јавља. Требало је дакле транскрибовати *pju*, *opješ*, *naljete*. Такви облици били су у раније време у употреби и у другим говорима, исп. јасне примере *разавиџ ПП I 615*₅₀₋₅₁, *разавџ ib. 319*₁₁, *чџ ib. 615*₁₀.

97. Самогласник *a* (наравно непостојан) стоји и на месту секундарног српскохрватског полугласника који се гласовним путем развио у сугласничким групама после губљења крајњег полугласника. Али се стање Зоранићева језика у томе погледу унеколико разликује од данашњег стања у већини српскохрватских, нарочито штокавских говора.

Секундарно непостојано *a* раздваја све крајње сугласничке групе, изузев *st*, *zd*:

slast 6₂₈, 8₂₇, 9₂₈, 12₁, *vlast* 8₈, *žalost* 8₁₁, 9₂₀, 10₇, *mladost* 8₁₂, 9₁₇, *slatkost* 8₁₃, *svitlost* 8₁₄, 11₈, 12₁₀, 22₂, 24₂, *radost* 11₉, *jasnost* 11₁₀, *vernost* 9₁₈, 50₂₄, 78₂₉, *lipost* 6₃₇, 9₁₉, 12₁₀, 14₃₃, 36₃, *sminost* 13₂₁, 18₄₁, 51₁₈, *kripost* 9₂₇, 22₁, 26₃₉, *milost* 9₂₈, 12₁, *nemilost* 9₂₉ итд. итд., *ust* (gen. pl.) 55₂₂,

zvizd (1 = gen. pl. од *zvizda*) 47₁, 54₁₉, 70₁₁, 82₁₇, (2 = „звиздук“) 27₂₈.

Таква је јамачно била и група *šč*, према шток. *шт*, али у Зоранића не долази на крају ни у једном примеру. Група *žj*, међутим, која стоји према шток. *жд* није у Зоранићеву језику овога карактера, иако је у раније време несумњиво била. Зоранић има увек *daž* 10₉, 11₁, 25₁₃, 30₁₆, 74₁₃, 76₁₄, 21₂₁, 80₁₆, 91₃₄, као и *B* (*Rad CXXXVI* 121). Облици *dažja* 51₃₀, *dažječ* 33₃₅, *dažjenju* 25₁₂ у Зоранића, *dažja* у *B* (*Rad CXXXVI* 121, нап. 1), и *dasg*, *dačg* у *Z* (*ib.* 100) јасно показују да је *daž* добивено од *dažj* редукцијом *j* на крају (Решетар за *Z* криво претпоставља групу *žd*, в. § 166, 167).

§ 98. Но осим те групе секундарно непостојано *a* не раздваја ни групе *sk*, *rd*, *nt*:

trisk 16₂₀, 47₃₈, 70₃₁ (у прози), 8₃, 73₇, 89₄₅, 90₃ (у стиху), *vosk* 62₃₇а (у стиху),

dard 51₃₇, 52₁₄, поред *darad* 61₃₀ (све у прози), и *talant* 92₃₃ (у стиху).

Иако неки примери долазе само у стиху, иако чак поред *dard* има и *darad*, несумњиво је да су групе *sk*, *rd*, *nt* на крају речи биле нормалне у задарском дијалекту. Фонетско-физиолошки

оне претстављају оно исто што и групе *st*, *zd*, *šč*: непрекидни импловивни ланац¹⁾, у коме се од гласа већег отвора прелази ка гласу мањег отвора. У таквим везама, сасвим појмљиво, не настаје прекид ланца који ствара вокалски утисак и изазива развитак секундарног самогласника. Уосталом, облик *vosk* долази и у *B*, а поред *vosak* и у *R* (*Rad CXXXVI* 120). На основу тога може се слободно узети да је *a* у облику *darad* добивено аналошким путем. Даље се, исто тако, може закључити да је, упоредно са групом *sk*, у источночакавском без секундарног *a* остајала и крајња звучна група *zg* (на пр. у *mozg*, *bruzg*), иако у Зоранића ни за њу нема примера. Облик *mozg* одиста долази у старих писаца, на пр. у Кавањина, у Вранчићеву речнику, а и у савременим истарским народним говорима, исп. и *moz* у дубровачких писаца (*RJA VII* 29).

§ 99. Поводом овога фонетско-физиолошког разматрања није без интереса поставити питање: како је у источночакавским говорима у раније време без непостојанога *a* могла постојати и група *žj*, кад је сугл. *j* већег отвора него сугл. *ž*. Он је такав у нашим данашњим говорима, а такав је био и у Зоранићеву језику. Управо због тога је и био редукован. Зашто се онда у време развитка секундарног полугласа у групама са другим сугласником већег отвора (*tr*, *dr*, *pr*, *kl*, *gl*, *sm*, *sn* итд.) и у групи *žj* није развио полуглас? Зашто немамо **dažaj* као *vitar*, *vedar*, *vepar*, *dobar* итд. Или зашто *j* није редуковано и у језику *Z*. Несумњиво зато што група *žj* у то време у фонетско-физиолошком погледу није била слична групама *tr*, *dr*, *pr*, *br* итд., него групама *st*, *zd*, *šč*, *sk*, *zg*, тј. зато што је и она претстављала непрекидни импловивни ланац. У таквом ланцу сугл. *j* свакако је морао бити мањег отвора него *ž*. То значи да је у то време фрикативним елемент у њему још силно превлађивао. Овај факат, у вези са неким карактеристикама бележења рефлекса за старо *d'* у *Z*, као што ћемо видети, показује јасно да је раније, па чак и онда кад је *Z* био писан, одиста постојала она физиолошка разлика између етимолошкога *j* и *j* добивеног од *d'*, коју помињу неки старији граматичари, а констатују у појединим чакавским говорима и новији испитивачи (исп. Белић, *Годишњак Српске краљевске академије XXVI* 235—236).

¹⁾ *chaînon implusif continu*, по терминологији Де Сосировој, *Cours de linguistique générale* 86.

§ 100. Самогласник *a* имамо редовно и у групи *nr* у познатом примеру *naraf* 3₇, 25₃₄, 26₅, 44₂₀, *naravi* 6₂₂, 26₂₃ итд. Да ли је оно овде рефлекс секундарног полугласника, или је прасловенског по-рекла, није јасно.

ѣ

§ 101. Самогласник *a* стоји често и на месту некадашњег са-могласника *ѣ* иза сугласника *j*, *ч*, *ж*. Али се поред њега јавља неки пут и *e*.

Редовно је *a* у основама:

jѣ-: *jati* 63_{6a}, *jat* 63_{4a}, _{5a}, *ja* 20₃₅, 24₄, 44₁, 77_{45, 46}, *prijati* 28₃₈, 81₃₆, 88₃₃, *prijat* 25₃₈, 38₂₁, *prijah* 11₂₆, *prija* 42₂₄, 44₃₅, 47₃₀, 49₃₇, 53₁₄, *prijaše* 17₂₀, 24₁₅, *prijal* 36₁₀, *prijat* (part. perf. pass.) 92₆, *prijata* 18₂₄, 49₈, *prijatu* 94₁₁, *pojah* 24₃₄, *poja* 7₃₁, 22₂₈, 26₆, *pojaše* 37₈₋₉, 39₁₂, *pojata* 23₁₈, *obuja* 40₁₈, 50₂₁, *obujat* 52₇, *obujata* 48₁₅. У облицима *jamši* 13₂₄, *prijam* 20₈, 22₃₀, *pojam* 14₁₆, 16_{12, 14, 17}, 26₁₅, 51₃₇, 55₁₇, 62₁₈, 64₂₈, *obujam* 51₃₈, *prijamši* 40₁₈, *pojamši* 9₂₃, 25₃₁, *pojanši* 18₂₈, *zajamši* 47₂₄, самогласник *a*, наравно, није рефлекс за *ѣ*, не-го за *ъ*.

jѣ dr-: *jadrna* 18₃₁, *jadrnih* 15₁₇, 19₃₃, 23₂₁, *najjadrnija* 19₂₆.

За основу *žѣd-* има само један пример са *a*: *žaju* 42₃₃, уједно једини пример рефлекса иза *ж*, па се не може знати је ли и ту *a* било редовно, или не. У *ožamši* 39₁, наравно, *a* је опет на месту *ъ*.

§ 102. У другим основама поред *a* налази се и *e*:

jazik 4₄, 67₃₃, 87_{18, 20}, 88₁₇, *jazika* 4₉, 21₇, 86₂₁, 94₄, *jaziku* 87₂₃, *jazikom* 55₉, 71₃₆₋₇, 76₉, *jazicih* 82₄ — и *jezik* 55₇, 67₅, *jezika* 87₁₄, *z a č a l a* 7₇, *začafši* 38₁, 48₃₉, *počah* 56₃₈, *počaše* 47₁₈, 52₃₄, *počalu* 6₁₁, — и

početi 18₃₆, *počeh* 81₁₈, *poče* 18_{25, 38}, 19₃₁, 21₂₃, 23₁₅, 25₃₁, 31₃₃, 50₁, 52₂₀, 55₂₄, 57₃₀, 62₂₉, 72₉, 76₁₅, 83₂₇, *počela* 86₃₀, *početak* 18₂₅, 31₁₇, 41₃₁, 85₁₆, *početku* 23₂₃. У основи *čѣ-* се, дакле, извршила извесна расподела: у *začѣ-* је увек *a*, а у *počѣ-* обично *e*, а врло ретко *a*. У *počamši* је *a* од *ъ*, са *t* унесеним аналогijом према *jamši* и сл.

§ 103. У свима другим основама са старим *ѣ* иза сугл. *j*, *ч*, *ж*, које долазе у тексту налази се само *e*:

jek 79₂₈, *jeci* 15₂₂, *jekih* 12₁₁, *ječuo* 91₆, *ječeci* 12₁₃, 79₂, 80₁₅, *ječec* 72₁₁, *ječući* 41₇, *ječuć* 62_{31b}, *često* 9₁₅, 25₂₁, 30₁, 75₃₈, 61₁₆, *česta* 17₁₆, *česti* 6₂, *češčekrat* 26₃,

čestit 10₄, 19₈, 30₂₂, 76₂₈, 92₁₀, *čestito* 37₄, 77₁₁, *čestita* 12₃₅, *čestiti* 20₂₁, 72₁₅, *čestitih* 13₂₆, *zločesta* 16₇₋₈ *zločeste* 16₉.

Иза *ш*, *шћ* редовно је опет *е*:

šetajuć 90₃₅, *šetaše* 77₆, *šetam* 77₁₀, *pošetafši* 47₃₅, *šćediti* 29₂, 81₃₁, *šćedeć* 23₄. Исто тако и у наставцима, у ген. јединице и ак. множине *-ja-* основа, и ак. множине *-jo-* основа, као и у 3 л. множине аориста.

§ 104. У погледу на ову познату црту, којом се источничакски говори одликују од свих других српскохрватских говора штокавских на једној, и западночакавских на другој, Зоранићев језик се не слаже са лекционарима. *В*, истина, за *ѣ* иза *ј*, *ч*, *ж* има такође мешовит рефлекс *а/е*, али има много више примера са *а* него Зоранић. Само у основи *čest-* је и у њему увек *е*. *З*, међутим, има увек без изузетка *а*, наравно опет само иза *ј*, *ч*, *ж*, а не иза *ш*, *шћ* (*Rad CXXXIV* 109). У глаголским листинама налази се такође понеки пример: *АС 37* за^к₁, *АС 60* почаше, *АС 55* початк^к, початак^к. У *Š* само један *šagã*. Али у ћирилној листини писаној на Вукшићима 1492 г. (*АС 136*) већ стоји почаше. Јасно је, дакле, да је некад у целом источничакском дијалекту иза *ј*, *ч*, *ж* (дакле не уопште „иза меких сугласника“) гласовним путем од *ѣ* преко сасвим отвореног *е* добивено *а*, као у руском и чешком језику, а да су облици са *е* унесени доцније, почев од XV века, са истока, из суседних штокавских икавских говора или из западних чакавских заједно са многим другим гласовним и морфолошким цртама, као што то и Решетар (*Rad CXXXIV* 108) с правом претпоставља.

l

§ 105. Самогласник *а* налази се и на месту сугласника *л* на крају слога, али само иза самогласника *и*. Број примера је сразмерно сасвим мален:

složia 11₂₈, 21₁₇, 29₃₅, *utišia* 3₂₉, *skusia* 88₁₂, *bia* 8₂₅, *služia* 8₂₆, *užia* 8₂₇, *želia* 8₂₈. Пример *meako* 84₃₈ (*meacho ali plitcho*, прасл. *měľькъ*) сасвим је усамљен, и зато непоуздан и по рефлексу за *ě* и по замени *л*. Могло би бити *miako* или *melko*.

Далеко је већи број примера у којима је *л* иза самогл. *и* очувано:

а) у именским образовањима: *dil* 3₁₉, 29₂₉, 7₂₇, 12₂, 24₃₁, 37₃₄, 61₃₃, 70₆, 71₂₃, 87₂, 92₂, *bil* 15₃₁, 26₁₄, 76₃₂, 92₂₂, 95₃₅, *Velebil* 69₃₀, 35₃₅, 70₃₇, 39₃₉, *mil* 10₃, 43₁₈, 49₁₆, 76₃₀, 78₄₄, 80₂₄, *čil* 36₈, *cil* 61₃₄, *obil* 92₃₅, *smil* 61₆ (због слика, место обичног *smil*), *pogibil* 50₉, *Mihovil* 95₁₁,

Sladmil 5₁₂, 19₃₅, 28₃₈, 29₃₀, *Lubmil* 5₂₀, 31₃₂, 34, 33₉, *Gostmil* 5₁₉, 71₃₁, 72₃, *Žilbil* 11₂₇, 33, *n*, *Pojmil* 5₂₂, *vil* (gen. pl.) 42₂, 44₁₇, 45₂, 49₈, 60₃₈, 76₃₁, 87₁₀, 88₂₇, *skril* 90₃₄, *stril* 6₈, 10₂₂, 32₃₁, 36₂, 43₁₇, 54₃₂, 60₃₆, 61₃, 76₂₉, 80₁, 95₁, 3, — *silnom* 33₂₅, *silnimi* 16₇, *silnih* 10₃₆, *usilno* 9₁₀, 12, 51₃₆, 80₃₇, *usilna* 28₁₇, *usilnu* 6₂₃, *usilnoj* 7₄, *obilje* 12₂₁, 15₃₈, 68₁₁, 92₄, 9, *krilce* 21₃₁, 41₂₄, *krilcu* 41₂₅, 86₂₆, *sfitilhaci* 90₁₂, *Cilmir* 5₂₂, *Vilslaf* 5₂₁, *Vilslava* 4₂₄, *bilja* 12₂₆, 17₆, 40₁₀, 13, *strilju* 29₁₀,

o) у part. perf. act.: *bil* 11₃₃, 22₃, 30₁₈, 31₂₄, 35₃₇, 41₃₁, 43₃₂, 59₂₇, 61₅, 92₂₉, 34, *dobil* 49₂₀, 61₃₁, 62₂₁, *slišil* 28₁₈, 53₄, 69₃₇, 81₃₅, 37, *vidil* 16₂₃, 30₁₆, 59₂₆, 29, 60₃₅, 61₁₃, 83₂₅, *razvidil* 83₂₅, (*vidif* 60₁₅ има *f* очигледно због слика са *priklonif* + *zagrlif* + *udrif*), *mnil* 60₃₇, 62₂₂, *ostavil* 59₂₈, 61₁₉, *izgubil* 21₂₁, 32₂₆, *zgubil* 30₃₅, 32₅, *pogubil* 35₆, *naminil* 61₂₂, *pustil* 59₂₇, *obalil* 10₆, *zapovidil* 64₃₄, *očutil* 29₃₃, *zasnitil* 59₃₀, *problidil* 59₃₁, *sidil* 61₂₀, *ugasil* 36₁, *htil* 45₂₆, *učinil* 5₃₆, 12₁₆, *činil* 71₁₁, *sredil* 23₁₈, *napil* (*se*) 28₂₇, *živil* 10₄, *potamnil* 10₅, *razril* 61₄, *pravil* 76₃, *bludil* 95₁₆, *oskvrnil* 43₂₉₋₃₀, *općil* 54₁₄, *razdillil* 54₈, *prihinil* 51₃₅, *čtil* 3₁₅, *pripitomil* 61₂₅, *upril* 61₃₂, *opril* 75₁₁, *b*, *odril* 75₂, *umil* 61₃₆, *shranil* 61₂₁.

Овамо не иду примери 2 sg. imp. са елизацијом крајњег *u*, као *smil* (*se*) 22₉ и сл., јер је *l* у њима само привидно на крају слога.

Једном је један овакав облик написан просто без сугласника *l*: *sliši* (Б. *sliši'*) 52₃₇. Није јасно да ли је по среди пример са редукованим крајњим *l*, или штампарска грешка.

§ 106. Иза осталих самогласника *l* је увек неизмењено:

-*al*: — *misal* 3₆, 13, 9₉, 10₃₉, 20₁₇, 24₃₇, 29₂₉, 30₃₄, 36₈ итд., *pečal* 16₁₆, 58₂₉, 32, *pakal* 4₁₇, 15₂₈, 16₃, *oral* 42₂₅, 95₁₀, *uzal* 83₂₈, *djafal* 16₁₅, *osal* 13₁₃, *gusal* 19₃₁, *Paval* 95₁₅, *obal* 29₁₅, 82₃₈, 85₈, *zal* 39₃₆, *prisivital* 11₁₀, *nahval* 23₁₇, *mogal* 6₁₆, 7₂₉, 14₁₁, 19₃₆, 20₁, 23₂₈, 24₁₄, 30₂₆, 36₉ итд., *primogal* 6₃, *izašal* 17₂, 28₁₀, 21, *došal* 28₂₀, *prošal* 13₃₀, *ji-mal* 23₂₉, *užival* 23₃₀, *zazval* 13₃₂, *zazival* 23₃₁, *prijal* 29₃₆, 36₁₀, *sal* 36₁₁, *držal* 29₃₉, *skazal* 36₁₆, *kral* 82₁₉, *ostal* 89₃, *pisal* 4₉, 86₃₈, — *misalju* 3₁₀, 6₁₅, 34₁₀, 11, 70₁₁, 21, 71₃₇, *pečalno* 15₃₅, *palme* 85₂₇,

-*el*: — *basel* 4₂₆, 46₂₄, 48₂₈, *Asel* 46₂₆, 34, 47₇, 24, 48₄, 22, *jel* (gen. pl.) 31₂₂, 85₂₉, *vesel* 42₃₁, 86₃₁, 89₂₂, *pel* 86₃₈, 89₃₀, — *veselje* 24₃₅, 45₁₆, 68₉, *zelje* 48₄, 6, 8, 20, 21, 68₁₂, 76₈, *zelja* 48₂₂, *dreselje* 45₁₇, 68₁₀, *jelje* 56₈,

-*ol*: — *bol* 6₃₅, 87₁, *stol* 28₃, *pristol* 25₃₃, *sokol* 39₉ (× 2), 13, *smol* (gen. pl.) 90₉, — *pristolno* 50₃₆, *dolcem* 22₂₀, *dolce* 42₁₄, *molbu* 83₅, *molbami* 6₁₁, 90₁₆,

-*ul*: — *odkrenul* 95₁₁, *ulja* 83₈.

čestit 10₄, 19₈, 30₂₂, 76₂₈, 92₁₀, *čestito* 37₄, 77₁₁, *čestita* 12₃₅, *čestiti* 20₂₁, 72₁₅, *čestitih* 13₂₆, *zločesta* 16₇₋₈, *zločeste* 16₉.

Иза *ш*, *шћ* редовно је опет *е*:

šetajuc 90₃₅, *šetaše* 77₆, *šetam* 77₁₀, *pošetafši* 47₃₅, *šcediti* 29₂, 81₃₁, *šcedec* 23₄. Исто тако и у наставцима, у ген. једнине и ак. множине *-ja-* основа, и ак. множине *-jo-* основа, као и у 3 л. множине аориста.

§ 104. У погледу на ову познату црту, којом се источночакавски говори одликују од свих других српскохрватских говора штокавских на једној, и западночакавских на другој, Зоранићев језик се не слаже са лекционарима. *В*, истина, за *ѣ* иза *ј*, *ч*, *ж* има такође мешовит рефлекс *а/е*, али има много више примера са *а* него Зоранић. Само у основи *čest-* је и у њему увек *е*. *З*, међутим, има увек без изузетка *а*, наравно опет само иза *ј*, *ч*, *ж*, а не иза *ш*, *шћ* (*Rad CXXXIV* 109). У глаголским листинама налази се такође понеки пример: *АС 37* *закъ*, *АС 60* *почаше*, *АС 55* *початкъ*, *початакъ*. У *Š* само један *sagã*. Али у ћирилној листини писаној на Вукшићима 1492 г. (*АС 136*) већ стоји *почаше*. Јасно је, дакле, да је некад у целом источночакавском дијалекту иза *ј*, *ч*, *ж* (дакле не уопште „иза меких сугласника“) гласовним путем од *ѣ* преко сасвим отвореног *е* добивено *а*, као у руском и чешком језику, а да су облици са *е* унесени доцније, почев од XV века, са истока, из суседних штокавских икавских говора или из западних чакавских заједно са многим другим гласовним и морфолошким цртама, као што то и Решетар (*Rad CXXXIV* 108) с правом претпоставља.

l

§ 105. Самогласник *а* налази се и на месту сугласника *л* на крају слога, али само иза самогласника *и*. Број примера је сразмерно сасвим мален :

složia 11₂₈, 21₁₇, 29₃₅, *utišia* 3₂₉, *skusia* 88₁₂, *bia* 8₂₅, *služia* 8₂₆, *užia* 8₂₇, *želia* 8₂₈. Пример *meako* 84₃₈ (*meacho ali plitcho*, прасл. *mělkъ*) сасвим је усамљен, и зато непоуздан и по рефлексу за *ѣ* и по замени *л*. Могло би бити *miako* или *melko*.

Далеко је већи број примера у којима је *л* иза самогл. *и* очувано:

а) у именским образовањима: *dil* 3₁₉, 29, 7₂₇, 12₂, 24₃₁, 37₃₄, 61₃₃, 70₆, 71₂₃, 87₂, 92₂, *bil* 15₃₁, 26₁₄, 76₃₂, 92₂₂, 95₃₅, *Velebil* 69₃₀, 35, 70₃₇, 39, *mil* 10₃, 43₁₈, 49₁₆, 76₃₀, 78₄₄, 80₂₄, *čil* 36₈, *cil* 61₃₄, *obil* 92₃₅, *smil* 61₆ (због слика, место обичног *smil*), *pogibil* 50₉, *Mihovil* 95₁₁,

Sladmil 5₁₂, 19₃₅, 28₃₈, 29₃₀, *Lubmil* 5₂₀, 31_{32, 34}, 33₉, *Gostmil* 5₁₉, 71₃₁, 72₃, *Žilbil* 11_{27, 33}, *n*, *Pojmil* 5₂₂, *vil* (gen. pl.) 42₂, 44₁₇, 45₂, 49₈, 60₃₈, 76₃₁, 87₁₀, 88₂₇, *skril* 90₃₄, *stril* 6₈, 10₂₂, 32₃₁, 36₂, 43₁₇, 54₃₂, 60₃₆, 61₈, 76₂₉, 80₁, 95_{1, 3} — *silnom* 33₂₅, *silnimi* 16₇, *silnih* 10₃₆, *usilno* 9_{10, 12}, 51₃₆, 80₃₇, *usilna* 28₁₇, *usilnu* 6₂₃, *usilnoj* 7₄, *obilje* 12₂₁, 15₃₈, 68₁₁, 92_{4, 9}, *krilce* 21₃₁, 41₂₄, *krilcu* 41₂₅, 86₂₆, *sfitilñaci* 90₁₂, *Cilmir* 5₂₂, *Vilslaf* 5₂₁, *Vilslava* 4₂₄, *bilja* 12₂₆, 17₆, 40_{10, 13}, *strilju* 29₁₀,

б) у part. perf. act.: *bil* 11₃₃, 22₃, 30₁₈, 31₂₄, 35₃₇, 41₃₁, 43₃₂, 59₂₇, 61₅, 92_{29, 34}, *dobil* 49₂₀, 61₃₁, 62₂₁, *slišil* 28₁₈, 53₄, 69₃₇, 81_{35, 37}, *vidil* 16₂₈, 30₁₆, 59_{26, 29}, 60₃₅, 61₁₃, 83₂₅, *razvidil* 83₂₅, (*vidif* 60₁₅ има *f* очигледно због слика са *priklonif* + *zagrlif* + *udrif*), *mnil* 60₃₇, 62₂₂, *ostavil* 59₂₈, 61₁₉, *izgubil* 21₂₁, 32₂₆, *zgubil* 30₃₅, 32₅, *pogubil* 35₆, *naminil* 61₂₂, *pustil* 59₂₇, *obalil* 10₆, *zapovidil* 64₃₄, *očutil* 29₃₃, *zasnitil* 59₃₀, *problidil* 59₃₁, *sidil* 61₂₀, *ugasil* 36₁, *htil* 45₂₆, *učinil* 5₃₆, 12₁₆, *činil* 71₁₁, *sredil* 23₁₈, *napil (se)* 28₂₇, *živil* 10₄, *potamnil* 10₅, *razril* 61₄, *pravil* 76₃, *bludil* 95₁₆, *oskvrnil* 43₂₉₋₃₀, *općil* 54₁₄, *razdilil* 54₈, *prihinil* 51₃₅, *čtil* 3₁₅, *pripitomil* 61₂₅, *upril* 61₃₂, *opril* 75_{11b}, *odril* 75_{2b}, *umil* 61₃₆, *shranil* 61₂₁.

Овамо не иду примери 2 sg. imp. са елизијом крајњега *u*, као *smil (se)* 22₉ и сл., јер је *l* у њима само привидно на крају слога.

Једном је један овакав облик написан просто без сугласника *l*: *sliši* (Б. *sliši'*) 52₃₇. Није јасно да ли је по среди пример са редукованим крајњим *l*, или штампарска грешка.

§ 106. Иза осталих самогласника *l* је увек неизмењено:

-*al*: — *misal* 3_{6, 13}, 9₉, 10₃₉, 20₁₇, 24₃₇, 29₂₉, 30₃₄, 36₈ итд., *pečal* 16₁₆, 58_{29, 32}, *pakal* 4₁₇, 15₂₈, 16₃, *oral* 42₂₅, 95₁₀, *uzal* 83₂₉, *djafal* 16₁₅, *osal* 13₁₃, *gusal* 19₃₁, *Paval* 95₁₅, *obal* 29₁₅, 82₃₈, 85₈, *zal* 39₃₆, *prisivital* 11₁₀, *nahval* 23₁₇, *mogal* 6₁₆, 7₂₉, 14₁₁, 19₃₆, 20₁, 23₂₈, 24₁₄, 30₂₆, 36₉ итд., *primogal* 6₃, *izašal* 17₂, 28_{10, 21}, *došal* 28₂₀, *prošal* 13₃₀, *ji-mal* 23₂₉, *užival* 23₃₀, *zazval* 13₃₂, *zazival* 23₃₁, *prijal* 29₃₆, 36₁₀, *sal* 36₁₁, *držal* 29₃₉, *skazal* 36₁₆, *kral* 82₁₉, *ostal* 89₃, *pisal* 4₆, 86₃₈, — *misalju* 3₁₀, 6₁₅, 34_{10, 11}, 70_{11, 21}, 71₃₇, *pečalno* 15₃₅, *palme* 85₂₇,

-*el*: — *basel* 4₂₆, 46₂₄, 48₂₈, *Asel* 46_{26, 34}, 47_{7, 24}, 48_{4, 22}, *jel* (gen. pl.) 31₂₂, 85₂₉, *vesel* 42₃₁, 86₃₁, 89₂₂, *pel* 86₃₈, 89₃₀, — *veselje* 24₃₅, 45₁₆, 68₉, *zelje* 48_{4, 6, 8, 20, 21}, 68₁₂, 76₈, *zelja* 48₂₂, *dreselje* 45₁₇, 68₁₀, *jelje* 56₈,

-*ol*: — *bol* 6₃₅, 87₁, *stol* 28₃, *pristol* 25₃₃, *sokol* 39₉ (× 2), 13₁₃, *smol* (gen. pl.) 90₉, — *pristolno* 50₃₆, *dolcem* 22₂₀, *dolce* 42₁₄, *molbu* 83₅, *molbami* 6₁₁, 90₁₆,

-*ul*: — *odkrenul* 95₁₁, *ulja* 83₈.

§ 107. Ови оскудни и делом необични примери замене крајњега *л* самогласником *а* у Зоранићеву језику били би мало и сумњиви да нису засведочени и у другим старијим источничакавским језичким споменицима и, нарочито, у неким савременим говорима. У Книнској листини (АС 60) такође долази *а* место *л* на крају слога, под потпуно истим условима под којима и у Зоранића, само иза самогласника *и*: *кна* (× 2), *днa* (× 13), *имнa*, поред *тѣкал*, *позвал*, *допал*, *отговарал*, *рекал* (× 2) *с(т)ол*, *стол* (× 2), *питал*, *двигал*. Од данашњих говора имају ову црту чакавски и штокавски говори задарске и сплитске околине и неки истарски говори. Не може се, дакле, сумњати да примери са *а* претстављају особину народног говора Задра и околине у Зоранићево време.

§ 108. Спорно је питање на који су начин добивени ови облици. Свакако под сугестијом савремених штокавских партиципа на *ā*, распрострањених већином у југозападним говорима, Решетар је претпостављао да се облици на *-ua* не могу тумачити друкче него „као аналогија према облицима као *dā*, *rekā*, *kazā* итд., гдје је *л* претворено у *о*, па *ао* сажето у *ā*“ (*Rad CXXXVI* 106, слично и у *Der štok. Dialekt* 108-109), иако је увиђао и изрично наглашавао да таквом тумачењу стоји на путу једна велика препрека: да се облици на *ua* јављају у споменицима пре него они према којима би имали бити образовани. Проф. Белић је, према томе, дао много вероватније тумачење. Он је такође претпоставио аналошки утицај, механичко преношење вокала *а*, који се у облицима глагола с осном на консонант као *mogā* (: *mogla*, *moglo*) осетио као засебан наставак, међу глаголе с осном на *и*. Само што те облике није, као Решетар, тумачио сажимањем *ао* у *ā*, него губљењем *л* на крају слога (речи), раширеним у различним старим и савременим чакавским говорима (*Диал. карта* 55, нап. 1), исп. примере у *B pozna* (× 2), *prida* (*Rad CXXXIV* 152; Решетар их криво тумачи сажимањем), можда и *poko* *B* 114 (м. *pokol*), *po* *B* 131 (м. *pol*), врло много у Бараковића, у слику и мимо слика, *dosega St P XVII* 2 (+ *svega*), *bi* иб., *steka* 3, *ukre* 4 (+ *gre*), *vaze* иб., *objubi* 6, *slavi—ostavi* 8 (+ *naravi*), *obradi—zakradi—pozlatil—naplati* иб., *moga* иб. (+ *ovoga*) итд., а вероватно и поменути пример у Зоранића *sliši* 52₃₇.

О рефлексу *о* за крајње *л* исп. § 115.

109. Самогласник *а* има у Зоранићеву језику редовно и реч *таџ* 45₃₃, *таџиџ* 42₂₈. *Z*, међутим, има увек рефлекс прасл. дублета *теџь*, а *B* мешовито *теџ/таџ* (*Rad CXXXIV* 100). По свој прилици

је и овај Зоранићев облик у задарски дијалекат унесен са стране, из суседних штокавских говора, у којима је био уопштен други прасл. дублет *тъць*.

§ 110. Најзад, редовно *a* има у Зоранића и основа *malin-malin* 5₈, 93₈, 12₃₁, 31₁, *malinski* 73₂₅, *malinar* 93₂₆, *malinara* 93₈, 16₁, 21₁, *malinaru* 93₂₈, као и у многим савременим и старим чакавским говорима. Она је можда позајмица романског порекла.

О *a* полугласничког порекла на крају предлога и префикса в. § 154—155, а о *a* у групама *въ*, *вь*, *въз* § 123—124.

4. Самогласник *o* (*o*, *l*)

§ 111. Самогласник *o* је једини од свих старих самогласника који је до Зоранићева времена дошао готово у свом првобитном обиму. Тек у малом броју примера се показује тенденција да му се обим прошири заменом сугласника *л* на крају слога са *o*. У неким усамљеним случајевима оно се у Зоранићеву језику налази и према другим самогласницима осталих говора.

Прасловенског је порекла *o* у

lastovic (gen. pl.) 93₁₂, према шток. *ластавица*. Исп. између других словенских језика чешко *lašťovka*, *vlašťovka*. Облик *lastovica* је познат и неким савременим српскохрватским дијалектима, на пр. чакавском говору Новог (Белић *Замъшки* 3).

§ 112. У *udorci* 43₁₁, 60₁₂, 78₄ (само једном и *udaracet* 77₃₂), имамо новије образовање с вокализмом *o* основе *dyr/der*, исп. *udri* (3 sg. aor.) 43₁₈, 44₂₃, 47₈₈, *izdri* 27₅, 89₃₇, *razdri* 48₁₇, *udriše* 33₁₂, *izdriše* 76₆, итеративно *udira* 93₁₅, поред облика са старијим вокализмом *udaraše* 93₁₈, *udara* 60₈ (+ *razgovara*), *udaren* 77₃₀ (+ *privaren*).

§ 113. Морфолошким путем добивено је *o* у

nizoka 28₆. Цео суфикс *-ok* унесен је са стране, по свој прилици из придева *visok*, под утицајем семантичког паралелизма.

§ 114. Самогласник *o* имају у Зоранића и усклици

ovo 51₂₆, поред *evo* 75₃₇, 89₄, *oto* 94₃₂, поред *eto* 11₃₂, 12₃₂, 13₂₂, 15₁₀, 43₈₉, 48₁₀ итд., *ono* 16₇, 43₁₄, поред *eno* 95₉, 11₁. Тајви облици су сасвим обични у старих чакавских писаца, и у језику лекционара (*RJA s. v. ovo, oto, ono*, и *Rad CXXXIV* 106). *Z* има врло често и загонетно *eovo* 1₁₅, 3₄₁, 4₁₀, 19₁, 6₂₇, 8₁₇, 29₁ (× 2), 9 итд., а једном чак и *eov* 16₂₄, поред *ovo* 2₇, 7₁₇, 23₁, 8₅, 15₄₁, 42₁, 22₃₁ и сл., *oto* 2₁₀, поред *eto* 16₃₃ итд., а врло ретко *evo*. Решетар наводи само један пример (*Rad CXXXIV* 106).

Облици *ovo, olo* су новији, образовани под утицајем демонстративних основа *ov-, ol-*. Према њима је доцније образовано и *oto*. Облик *eovo* у *Z* постао је опет по свој прилици контаминацијом *evo* и *ovo*. Замен.-прид. облик *eov*, јасан је доказ да је између усклика *evo, epo* и демонстратива *ov-, ol-* било везе.

1

§ 115. Напоследку, самогласник *o* стоји у малом броју примера и на месту старијег сугласника *l* на крају слога или речи: *slišio* 11₃₁, 14₁₉, 28₂₂, 48₃₅, *bio* 13₃₈, 43₃₅, *imio* (ориг. *umiyo*) 29₃₈, *pohvalio* 13₃₂, *zbudio* 31₁₇, *svionu* 43₁₇.

Као што се види *o* се јавља место *l* под потпуно истим условима под којима и самогласник *a*, само иза самогл. *u*. Због тога мислим да примери *podne* 17_{9, 14}, 37₁₁, 50₃₈, 69₈, (поред *poldne* 88₅, *poldno* 52₃₆), *doñi* 24₈, *doñe* 54₁₀, *doñet* 52₃₆, *doñim* 27₃₇, *najdoñet* 15₃₈, (поред *dolña* 13₉, *najdolñoj* 40₃₈) не претстављају облике с вокализацијом *l* у *o* и сажимањем *oo* у *o*, као што узима Решетар (*Rad CXXXVI* 106), него примере губљења *l* на крају слога пред сугласником. У тој мисли ме поткрепљује чињеница да и у *Z*, који уопште не зна за вокализацију сугл. *l* на крају слога, долази пример *dopodne* 31₁₂. Исп. и облик *отаръ* у тест. с Уљана из 1466 год. (*AC* 82).

§ 116. Замена старијег сугласника *l* на крају слога (речи) самогласником *o* позната је, и то у много већој мери, и другим старијим источничакским споменицима, нарочито споменицима из источнијих крајева, из Сплита и околине, с Хвара итд. *B* већ обилује примерима ове замене, а и Марулић их доста употребљава, нарочито у прози (*Rad CXXXVI* 106). Исто тако и у мањим локалним споменицима налазимо ову црту. У ћирилској листини из Клиса од 1506 год. (*AC* 177) има *хтно, говорно, љкно, нѣдно, продло, ванзао, сл(а)о*, у ћирилској листини с Вукшића од 1492 (*AC* 136) *миховно, павао*, и најзад у глагољској листини из Рмња од 1451 (*AC* 58) *диоце, диоци*. Несумњиво је, дакле, да је она већ у другој половини XV века била раширена у народним говорима крајњег дела источничакских говора. Њено географско простирање у то време јасно показује да је замена крајњег *l* са *o* дошла у току XV века са истока, из суседних штокавских говора, у којима се, као што је познато, јавила већ у половини XIV века, и да је постепено заузимала терен према западу.

5. Самогласник у (и, о, љ и њд.)

§ 117. Самогласником у замењени су редовно прасл. самогласници и и о. У примеру *verugati* 15₃₇, према шток. *veruga* имамо други суфикс.

!

§ 118. Самогласник у стоји редовно и на месту старијег српскохрватског самогласничког *l*. Та је замена у задарском дијалекту била свакако извршена доста рано, јер је увек спроведена и у *Z*. Исп. и у *AC 60* (1451) редовно *дшг* (× 4), *дшга*, *дшгован'џ*, *дшговани* (× 3), *дшгъушиџ*, *мшчан'џ*. Само у усамљеним источничокавским језичким споменицима налазимо и трагове старијег рефлекса. *š* има обично графију *ul: pulc* 39, *pult* 52, 55, *pulti* 48, 49, 50 (× 2), 51, *pultgu* 57, 62, *pulteu* 43, 46, *napulnege* 10, *ispulnege* 5, двапут *ol: golbini* 28, *dolsnih* 29, и једном *u: sputihl* 43. *K* такође *ul: pulku, pulno, pulna* и *u: puk, napunil* (*Rad CXXXIV* 142), *AC 37* (1437) *длжан'* (× 2), *длжн*, *длжници*, а *AC 67* *длг* поред *дшг'* *дшзи*, *дшжан*, *дшжни*, *напшнвиши*, *напшни*.

Примери у *š* и *K* могу претстављати и старији изговор задарског дијалекта, пошто су оба споменика писана најдоцније крајем XIV века, или изговор неког локалног говора удаљенијег од копна. Примери у *AC 37* претстављају несумњиво само ово друго, јер је и временом и местом врло мало удаљен од *AC 60* (1451, Книн) у коме је, као што смо видели измена *!* у у редовно извршена.

Према томе, ова црта кретала се по свој прилици с копна на острва.

У примеру *plazeći* 94₈₅ (с непрелазним значењем) имамо други вокализам, исп. данашње *плазити* с прелазним значењем.

v

§ 119. Самогласник у стоји у Зоранићевој језику већином и на месту некадашњег сугласника *v* у почетку речи пред сугласником (тј. на месту старије групе *vъ/vь* отвореног слога на почетку речи). Зоранићева графија, истина, не показује то јасно, пошто се гласови *v* и *u* пишу једним и истим словом *u* (§ 9). Али има посредних доказа за то. Један од тих је, на пр., *веза и њ* 41₉, 77₂₈, у којој слово *u*, очигледно, не може имати другу вредност осим самогласничку. Још бољи и јаснији доказ је чињеница да у стиху *u* које стоји на месту старог *vъ/vь* отвореног слога чини увек слог. Исп.:

- 8₆ *tako straha toga vlast bude u nem vrit,*
 8₁₃ *Momu žitku slatkost u ničem ne čutim,*
 9, *Poživih ufajuc u takoj ljubezni,*
 9, *U takoj himbezni misal mu pitajuć,*
 10₁ *U ogañ mi stavi srdačce tolikoj* итд. врло често.

У прози долази у на месту старијег *vъ/vь* редовно, без изузетка, а у стиху врло често, исп.: *u kot* 6₂₄, *u sfem* 6₂₈, *u dube* 6₂₅, *u petje* 3₁₄, *u jinih* 7₃, *u plač* 11₇, *u ljubaf* 12₂₆, *ulisti* 13₈₆, 15₂₃, *ulizoh* 17₈, 85₂₂, 88₄, *ulize* 7₃₁, 38₂₀, 82₃₂, *uprosiše* 45₈, *unutri* 14₈, 29₁₃, *unutra* 15₂₃, 55₁₄, *uz to* 28₁₇, *us to* 17₄, *uza ñ* 7₃₄, *uza ñu* 81₁₅, *uz ñu* 51₁₈, *uz goru* 4₁₅, *uznita* 3₁₄, *uzdajuci se* 4₁, *uzrok* 4₁₃, 7₁₉, *uzmožan* 5₃₃, 49₂₀, *uzmož* 84₄, *uzdasi* 5₃₅, 48₁, *uzdišuci* 50₂, *uzdišuc* 48₈, *uzdržati* 51₇, *uzdrži* 45₃₈, 46₅, 49₄, 52₁₁, 17, *uzdrže* 4₁₂, 48₂₉, *uzdrža* 46₈, *uzdržaše* 48₂₂, *uzmoli* 45₁₀, *uzmoliše* 45₂, *uzgrusti se* 47₅, *uzveselih se* 48₂₈, *uzstadiš se* 37₉, *užga* 16₅, 43₂₀, 50₇, 53₃, *užgaše* 43₂₂, *užeže* 77₂₈, *užgala* 25₂₂, *užgan* 22₂, *užgani* 90₁₁, *užgano* 50₆, *užgane* 47₁₁, *zaužge* 53₃₅, 83₂₃, *učeru* (= јуче) 37₁₉ итд.

§ 120. Али се на месту старог предлога *vъ* доста често у стиху налази написано и *f*: *f uzi* 21₉, 30₃₁, 31₁₄, 58₈₇, 61₁₁, *f oči* 31₃₇, *f očicih* 24₃₈, 59₃₃, *f očijih* 10₂₁, *f udih* 68₂, *f umiļenoj stavi* 92₁₈, затим *f srcu* 27₁₄, 73₃₉, 77₂₈, 80₄, *f srcih* 91₃₆, *f srdačcu* 19₁₈, 36, 20₂, *f srdačce* 33₂₈, *f službi* 11₂₆, 36₂₅, *f žitku* 25₉, 73₄₀, *f ljubavi* 58₇, *f ljubvenoj ulici* 90₁, *f ljubvenoj dežeļi* 18₁₁, *f noći* 37₇, *f noćni mrkli mraci* 73₄, *f ñih* 72₂₆, 65₁₇, *f suzah* 10₃₈, *f skruci* 61₂₁, *f stavi* 67₈, *f sfako pečaljenje* 92₃₀, *f pokoj* 19₂₁, *f pogibili* 74₅, *f pravof ljubavi* 58₃₂, *f primalitju* 64₂₂, *f protivni* 68₂₆, *f propasti* 75_{12b}, *f tuzi* 61₁₂, *f tebi* 19₁₃, *f trisku* 90₅, *f trudna oboju* 80₁₂, *f kogod nepodobstvo* 68₄, *f razboru* 67₁₅, *f rojstvu* 65₁₂, *f rajskoj (dežeļi)* 18₁₂, *f rumeno lice* 63_{22a}, *f moru* 58₁₆, *f tom srdačcu* 8₃₆, *f nebeskih zlamen* 74_{30b}, *f najtipļi cvit* 34₂₂, *f jednakoј kriposti* 65₉, *f baščtne* 75_{17b}, *f državi* 18₉, *f dobi* 65₁₆, 67₆, *f zori* 30₇, *f zmoju* 63_{17a}, *f žalosti* 59₂₇, *f gorke tužice* 63_{24a}, *f gore* 74_{1a}.

У вези са речима које почињу сугласником в овај облик предлога *vъ* је друкче означен. Једном је написан са *f*: *f venču* 60₂₃ (ако је Будманијева транскрипција тачна), а три пута је потпуно изостављен:

61₁₃ *Da ñh vraļt ovoj mliko vidl vrući* (ориг. *utugli* Б. је безразложно транскрибовао *a vtuļi*),

91₁₉ *A vrimeni zimñih ni travice zamah* (ориг. *Aurñment* Б криво *a v vrimenih*), и најзад

42₂₅b -₂₆b *Jove se ne stvara*

kot frimena stara (ориг. *frimena* Б. криво *f frimena*), пример у коме је гласовна група *vr*, која се иначе стално пише *ur*, написана *fr* очигледно под утицајем графије у примерима као *f dobi*, *f gore* и сл.

У стиху:

68₂₃ *v ognju krepnim*

Будманијева транскрипција *v* је погрешна. Слово *u* ту не означава сугласник *v*, него самогласник у који је синерезом спојен са *o* у један слог *uo*.

§ 121. Да у овим примерима *f* има вредност сугласника *v*, тј. да претставља старији невокализовани облик предлога *vъ* види се по томе што никад не чини слога:

8₃₆ *to poznaju nad sfe f tom srdačcu sada,*

10₂₁ *F očijih joj staše љubven bog prihitran,*

10₃₈ *da f suzah umoren žitak moj kopћаše,*

11₂₆ *da f službi љubvenoj smrt prijah za mίto* итд.

Није нимало тешко разумети ове примере с изосталом заменом *v* са *u*. Довољно је скренути пажњу на чињеницу да се они налазе само код предлога *vъ*, и само у стиху, а никад код других речи са некадашњим *vъ/vъ* отвореног слога, и никад у прози, па да се одмах увиди да је по среди један архаичан, специјално песнички облик, очуван књижевном традицијом из времена кад је још био у употреби, због тога што је погодан за версификацију, кад потреба метра захтева да се не добије један слог више. Зато се, уосталом, и означава увек словом *f*, чак и пред самогласницима.

У три последња примера је такво *v* спојено са почетним *v* наредне речи.

§ 122. Само у једној категорији није извршена замена са у групе *vъ* отвореног слога, иако је полуглас испадао. То су зависни падежи заменичког придева *vas* и образовања сложена од њега. У њима место *vs* стоји метатезом добивено *sv*, исп. § 148.

§ 123. Када је група *vъ/vъ* била у затвореном слогу полуглас се чувао, па је *vъ* прешло у *va*. Таквих случајева нема много: редовно пот.-асс. једн. мушког рода замен. придева *vas*, прилози *vazda*, *van*, *vanka*, и под утицајем ова два последња облика и прилог *vani*.

§ 124. У два случаја, међутим, стоји *va* и на месту *vъ* отвореног слога, у облицима од основа *vъpi-ti* и *vъzъ-ti*: *vapiti* 79₃, *varijet* 21, (наставак није сасвим јасан, јер оригинал има *variet* у слику

са *mrzim* + *vidim* + *prosim*), *vapaj* 79₂₆, 80₁₂, *vaze* 26_{7, 10, 14}, 38₃₉, 77_{15, 21}, *vazeše* 43₂₄, *vazimaše* 93₂₅, *vazam* 26₁₇, 62₂₀, 69₂₆, *vazamši* 37₈, 38₃₂₋₃, 39₂₂, 48₇, 54₁₇ итд. Али поред тога има и *uzeti* 62₂, *uze* 59₅.

Тумачити постанак ових и сличних облика са *va* утицајем акцента, као што чини Решетар, није ни потребно ни оправдано. Кад је, после губљења полугласника у отвореним слоговима, у затвореним добивено *в* (и после прелаза *ь* у *a va*) а у отвореним *v*, утицаји аналогиче добили су широко поље, нарочито у основама које су, у зависности од образовања, имале и *в* (*va*) и *v*. Они су се доцније, разуме се, ширили и на друге, па и на оне које нису ни знале за напоредност *в* (*va*) и *v*. То врло јасно илуструје чињеница да је старији облик *va* предлога *в*, добивен у затвореним слоговима, потпуно истиснут у Зоранићеву језику, иако је у *Z* још сасвим обичан.

О неким случајевима губљења сугласника *v* добивеног од прасл. групе *в* отвореног слога *v*. § 193.

§ 125. По ономе што Решетар утврђује за језик лекционара изгледало би да се у погледу на ову црту Зоранићев језик слаже са *B*, а са *Z* разилази. Истина, графика и код њих ствара тешкоће. *B* има на месту старијег *в*/*в* написано редовно *u*, а *Z* поред тога неки пут и *f*: увек у зависним падежима заменичког придева *vas*, и сложени *fse* 2₂₂, *fso* 3_{12, 17, 4_{12, 15}}, 9₈, *fsi* 4₁, *fsy* 1_{32, 3_{6, 22}}, 7₃₀, 8₁, *fsu* 5₂₅, *fsih* 1_{9, 5_{14, 26}}, 11₂₆, *fsim* 1₂₃, *fsym* 3₂₇, *fsega* 2₂₉, *fsemu* 2₁₀, *fsem* 2₃₃, *fsachi* 1_{32, 2_{31, 5_{33, 14_{14, 34₁₁}}}, *fsacho* 14_{13, 38₁₃}, *fsachoga* 3_{24, 14₁₃} итд., затим *f chriposti* 1₆, *f nouom* 15₁₆, *f to* 6₃₄, *f damasch* 35₃₉, *f damaschu* 36₂₃, *f damascu* 36₁₈, *fsčeti* 1₁₇, *fse* (aor. 3 sg.) 7₁₉, *fsymglie* 8₂₉, *flice* 38₁₃, *f hiči* 39₂₆, *fstani* 7_{26, 8₂₆}, *f crychaf* 32₂₉, *f choga* 34₁₅, *f yerusalemi* 37₁₀. Не може бити никакве сумње да је у овом другом случају забележен изговор *v*. Али то никако не значи, као што мисли Решетар, да у *Z* и „слово *u* (*v*), када стоји према ст. сл. къ-, въ-, треба читати баш *v* а не *u*“, или да се може узети „да се овако *u* (*v*) редовно изговарало збиља као *v*, али може врло лако и то бити, да се уз старије *v* чуло и млађе *u*“ (*Rad CXXXIV* 104). Многи примери, напротив, сасвим очевидно показују да се овакво *u* мора узети као *u*. У примеру *u gn* 34₁₁ *u* несумњиво не може гласити *v*. Исто тако ни у примерима *u me* 14_{3, 39_{26, 40₃₆}} (= *u me*), *u mni* 29_{38, 65_{3, 4, 6}}, *u uiche* 31_{4, 65₃₇}, *u uas* 31_{32, 37_{30, 60_{6-7, 35}}}, 65_{7, 13}, а јамачно и *u fsih* 1₉, *u fsa* 9₉, *u fsacho* 38₁₃, *u sni* 7₁₇ *u sny* 7₂₂, *u suitah* 28₃₁, *u uodu* 31₃₇, *u urime* 37₃₁, *u ueli* 37₁₄, *u uedosce* 35₃₉. Најзад, ни у примерима *usmet* 64₁₄ (обично је *vazme*}

38₂₄, *vazmu* 39₂₈ и сл.), *usduignuti* 13₇, *usduignut* 28₂₉, *usduignufsi* 27₃₇, и сл., *usuisite* 10₃₄, *usuisil* 14₁₂, *usuisen* 28₃₂, *uscharsnu* 13₈, 15₂₀, *uschrisy* 20₈, *usmočno* 15₃₁, *usmosna* 31₃₉, *usda* 15₁₂ и сл. врло често. Шта више, неке од њих је и сам Решетар навео са изговором у (*Rad CXXXIV* 105), па је унеколико неразумљиво зашто је поврх свега тога извео овакав закључак. Поготову кад је навео и онај најречитији доказ, облик *uadrino*, у коме се, по његовим сопственим речима, „етимолошко у помијешало с онакијем у које је постало од *въ*“. Тај облик не би могао ни настати да *ва* и *у* нису били у напоредној употреби у истој функцији.

Јасно је, дакле, да и *Z* има поузданих примера са у на месту старих група *въ/въ* отвореног слога. Да ли се сваки овакав пример графије *и* има узети са вредношћу у питање је спореднијег значаја, на које ће се вероватно детаљнијим проучавањем ове црте моћи дати одговор. Главно је да и он доказује да је у време кад је писан замена *въ/въ* са у у Задарском дијалекту већ била вршена.

Још несумњивије сведочанство о тој замени дају нам глагољске и ћирилске листине које јасно разликују *в* од *у*. У *АС 60* налазимо редовно *у*, осим пред сугласником *с*: *ѡ стол*, *ѡ столи*, *ѡ дѡговани* (× 3), *ѡ мисти*, *ѡ залѡгѡ* (× 9), *ѡ залѡг* (× 2), *ѡ срѡи*, *ѡ пластѡи* (× 7), *ѡ рѡке* (× 2) итд., према *вѡе*, *вѡим*, *вѡакомѡ*, *вѡстав*, а такође и у *АС 136 ѡ вѡкниѡиѡѡ*, *ѡ пѡиѡ столѡ*, *ѡ антиѡѡ*, *ѡ томѡ* (× 2), *ѡ комѡ*.

§ 126. Међутим, у неким другим глагољским текстовима из ових крајева, писаним скоро у исто време, долази редовно *в*. У *АС 37* има *в столи*, *в задри*, *в калиѡѡ*, *в потриѡѡ*, *в римѡ* (тј. *в римѡ*), *всакѡ*, *всакомѡ*, па чак и *вѡмѡ*, у *АС 55 в' имѡ*, *в' стомѡри сѡли* (× 2), *в рѡм'*, *в гр'ѡаѡ'*, *в' плаѡи*, *в ѡѡм'*, осим *вѡе*, *вѡѡга*, *вѡиѡ'*, у *АС 67 в' имѡ*, *в сѡѡтипани ѡѡци*, *в разѡмѡ*, *в тридѡѡѡ*, *в мѡиѡ*, *в депѡзит*, *в задри*, *вѡѡѡ ѡѡѡѡ* (тј. *в вѡѡѡѡѡ*), *вѡѡѡѡ*, *вѡ ѡѡ вѡримѡ*, *вѡ ѡѡм' сѡли*, осим *вѡѡ*, *вѡѡ*, *вѡим'* и сл., у *АС 92 в' имѡ*, *в' раѡѡѡѡѡѡ*, осим *вѡѡга*, *АС 95 в' имѡ*, *в' рим'*, *в' чанаѡѡ'*, *в ѡѡм'*, осим *в'сѡ* итд. Да ли та црта претставља традиционални књижевни облик, или особину неког локалног дијалекта удаљенијег од Задра или стварну особину самог задарског говора тога времена, није јасно. То ће се, вероватно, поузданије моћи утврдити онда када се детаљно испитају и међу собом упореде све особине ових ситнијих споменика, и особине *Z*.

§ 127. Али ма какве резултате дала та испитивања, она неће моћи довести у питање чињеницу да је велики део источничак-

ских дијалеката већ у XV веку имао самогласник у месту *v* у почетку речи пред сугласником, и тим се разилазио са западним чакавским говорима, који, као што је познато, и дан-данас имају неизмењено (или редуцирано) почетно *v*, а приближавао се штокавским. Исто тако је јасно да је та црта и унесена из суседних штокавских говора, у којима је била добивена већ у врло рано време њихова развитка, око друге половине XII века. Један од несумњивих доказа за то тврђење јесу и примери *vadrīmo* (= удри-мо, ударимо) у *Z* 22₃₆, и *vagļeni* (= угљени) 27₁₆ у Зоранића, у којима је због напоредности *va* и *u* у време продирања ове црте чак и етимолошко у замењено слогом *va*.

§ 128. Самогласник у стоји у Зоранићевоу језику и на месту групе *oli/olь* у основама *kolik-*, *několik-*, *tolik-*:

kuko 15₃, 17₄, 42₅, 50₉, 65₂, *kukogodi* 53₃₃,
nikuko 3₂₉, 9₅, 16_{6, 29}, 17₁₄, 27₂₁₋₂₂, 29₁₆, 33_{9, 13}, 38₂₀, 41₁₇, 44₁₈,
 45₁₃, 48₁₅, 49₃₄, 71_{4, 6, 26, 38}, 84₃₅, 88₁₂, 89₂, 90₂₈,
tuko 12₁, 15₃, 34₃₈, 42₅, 50_{5, 32}, 51₁₄, 53_{4, 28}, 55₂₁, 62₂₄, 65₂, 73₃₄,
 78₃₃ (× 2), 94₂, *tukoje* 60₂₅, 83₁₄, *tukoj* 68₃₁, *tuku* 46₁₇, 48₃₇, поред *koliko*, *nikoliko*, *toliko* итд. *koko*, *nikoko*, *toko* итд. Ти облици су јамачно били стари у задарском дијалекту, јер и *Z* има *tuko*, *tukoje* (*Rad CXXXIV* 107, *CXXXVI* 179), али досад, како изгледа, нису протумачени. Белић мисли да је њихов постанак у вези са променом самогласничког *l* у *u*, и то ће по свој прилици бити тачно. Наиме, пре него што је на месту старог *l* добивено у облици *kolko*, *nikolko*, *tolko*, који су били образовани аналогijом према старим прилозима *kolь-koli*, *tolь-toli*, дали су редуциjом самогл. *o* дублете са *l*: *kļko*, *tļko* и сл., који су се умешали међу речи са вокалним *l*, па се после заједнички развијали, и претрпели исте измене. Облици *koko*, *nikoko*, *toko*, настали су доцније редуциjом сугл. *l* пред наредним сугласником у *kolko* и сл., исп. чињеницу да их у *Z* нема.

§ 129. Напоследку, самогласник у стоји на месту страних самогласника *a*, *o* у позајмљеним речима: *kutlić* 59₈, *kutlice* 27₂₆, 61₁₅, *kundir* 38₃₂, 39₁, *drakunske* 13₁₂, *kuralnimi* 29₁₂₋₁₃.

6. Самогласничко *r* (r)

§ 130. Видели смо већ (§ 51) да графijе *ar*, *er* на месту старог *r* не показују јасно какву је оно вредност имало у Зоранићевоу језику, али да се на основу глагољских листина може с поузда-ношћу утврдити да је било још неизмењено. Наведеним примерима могу се додати АС 55 (1450 Стоморино село) *trc'c* (× 4), в гр'ваџ'.

четрти, с'вршнл', гр'гѣра, бр'вн'кл', бр'вн'кл', бр'вн'к(л)а, бр'вн'к'л'а, АС 92 (1472, Бокањац) чрнѣ, АС 95 (1473, Бокањац) нанпрво (X 2), трс'ѣ чрна, исп. и чрно итд.

Иначе у овоме правцу нема никаквих отстапања од осталих српскохрватских говора. Као нарочити примери могу се само истаћи иначе јасна образовања: *jadrna* 18₃₁, *jadrnih* 15₁₇, 19₃₃, 23₂₁, *najjadrnija* 19₂₈, и *nutrñu* 6₃₄, *nutrñe* 62₂₃, 85₁₁, поред *najnutreñega* 25₂₃ (ако није штампарска грешка).

Облика *prnesti*, са секундарним самогласничким *p*, који долази редовно у *Z* (*Rad CXXXIV* 141), као и у савременим чакавским говорима, на пр. у говору Новог (Белић, *Замѣтки* 8), Зоранићев језик нема. Он има само једном облик *prnese* 53₃₅.

Наставиће се

Гојко С. Ружичић